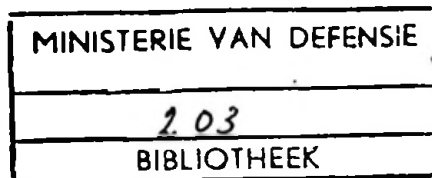

MARS IN CATHEDRA

3
1969

(15 juli 1969)
Verschijnt drie maandelijks

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE
KRIJGSWETENSCHAP

HET BESTUUR IS ALS VOLGT SAMENGESTELD:

E. R. D'ENGELBRONNER Gen. Maj. G. S. b.d., Chef van de
Staf voor de Civiele verdediging,
Voorzitter.

B. H. SLAGER, Luitenant-Generaal KLu.
Opperofficier Personeel
Kon. Luchtmacht
Ondervoorzitter

DRS. J. VAN DER VALK, Directeur van de Afdeling NAVO-
en WEU-zaken van het Ministerie
van Buitenlandse Zaken,

J. VAN DAPPEREN, Schout-bij-Nacht
F. TOUBER, Kolonel der Infanterie (gsb)
Redacteur.
p/a Hogere Krijgsschool
Frederikkazerne,
van Alkemadeaan 774,
's-Gravenhage

A. C. LAMERS, Luitenant-Kolonel der Mariniers

H. DIETERS, Luitenant-Kolonel KLu.

MR. J. H. P. V. HAITSMA MULIER, Res. Kolonel tit. KL b.d.
1e Secretaris

J. ALBARDA, Luitenant-Kolonel der Artillerie b.d.
2e Secretaris
Laan van Clingendael 121
's-Gravenhage

H. J. L. JÄNSSEN, Luitenant-Kolonel KLu.
Penningmeester
Min. Lelylaan 69
Rijswijk ZH
postgirorekening: 78828

INHOUD

Samenstelling Bestuur	124
Mededelingen van het Bestuur	126
Personalia	126
Prijsvraag 1969 (herplaatsing)	127
Bijeenkomst woensdag 12 maart 1969	128

KRIJGSMACHT EN DEMOCRATIE

voordracht door <i>Prof. dr. J. A. A. van Doorn</i> , Hoog- leraar in de Sociologie aan de Nederlandse Economische Hogeschool en aan de Koninklijke Militaire Academie .	128
Discussie	134
Bijeenkomst dinsdag 6 mei 1969	142

AFSCHRIKKING EN ONTSPANNING

voordracht door Brigade-Generaal GS b.d. <i>H. A. Thoosen</i>	144
Discussie	154

LUCHTMACHT ROND 1980

artikel door <i>A. B. Wolff</i> , Luitenant-Generaal van de Koninklijke Luchtmacht	157
---	-----

SYRIE EN HET CONFLICT IN HET MIDDEN-OOSTEN

artikel door <i>Z. Brijl</i> , Majoor der Infanterie	172
--	-----

Personalia

Aan dit nummer werkten mee:

Prof. dr. J. A. A. van Doorn (voordracht „Krijgsmacht en Democratie”)

Professor Van Doorn werd geboren te Maastricht in 1925. Studeerde sociale geografie aan de Universiteit van Amsterdam, onderbroken door militaire dienst, grotendeels in het voormalige Nederlands-Indië doorgebracht. Doctoraal examen in 1951, promotie aan de Rijksuniversiteit te Leiden in 1956 op het proefschrift „Sociologie van de organisatie. Beschouwingen over organiseren vooral gebaseerd op een onderzoek van het militaire systeem”. Is sedert 1960 hoogleraar in de sociologie aan de Nederlandse Economische Hogeschool, daarnaast sedert 1961 buitengewoon hoogleraar in dit vak aan de Koninklijke Militaire Academie.

Lid van de internationale sociologische studiegroep „Armed Forces and Society” o.l.v. Morris Janowitz. Redacteur van twee uitgaven van deze groep: „Armed Forces and Society: Sociological Essays” (1968) en „Military Profession and Military Regimes: Commitments and Conflicts” (1969).

Brigade-generaal GS b.d. H. A. Thoosen (voordracht „Afschrikking en Ontspanning”)

Generaal Thoosen werd geboren in 1913 te Nijmegen. Werd op 1 jan. 1934 benoemd tot reserve tweede luitenant bij het wapen der artillerie en in 1938 uitgezonden naar het voormalig Nederlands Indië. Werd na Japanse krijgsgévangenschap ingedeeld bij de Engelse strijdkrachten op Java. In 1949 terug in Nederland, volgde de Hogere Krijgsschool (1950-1952) en vervolgens de Cursus aan het Command and General Staffcollege in Amerika. Was van 1953 tot 1957 leraar aan de Hogere Krijgsschool. Werd in 1959 Commandant 41 Afdeling Veldartillerie, in 1961-1962 Chef Staf van de 4e Divisie. In juni 1963 benoemd tot Militair- tevens Marine- en Luchtmacht Atteché bij Hare Majesteits Ambassades te Ankara, Teheran en Baghdad. Bekleedde van 1 januari 1966 tot 1 november 1968 de functie van Directeur Hogere Krijgsschool.

Luitenant-generaal van de Koninklijke Luchtmacht A. B. Wolff (artikel „Luchtmacht rond 1980”)

Luitenant-generaal-vlieger-waarnemer Wolff werd in 1914 te Bandoeng geboren. In 1934 werd hij benoemd tot tweede luitenant bij het Wapen der Artillerie, waarna hij naar Nederlands Indië vertrok. Als commandant van een squadron Glenn Martins werd de eerste luitenant Wolff bij het uitbreken van de vijandelijkheden tussen Japan en Ned. Indië met zijn squadron naar Singapore gezonden. Later moest men terugvallen op Sumatra, Borneo en Java. Op 8 maart 1942 bevond hij zich in Bandoeng. Hij wist toen met de laatst overgebleven Glenn Martin uit te wijken naar Australië. Aan boord bevond zich als passagier de toenmalige kapitein, later de luitenant-generaal S. H. Spoor, legercommandant in Nederlands Indië. Practisch zonder brandstof maakte hij een landing op het vliegveld Broome in Australië. Na Wereldoorlog II, nadat hij korte tijd de functie van Chef Staf van de Bali-Lombok brigade had bekleed, werd hij benoemd tot Stafofficier Luchtvaartzaken bij de Militaire Luchtvaart in Nederlands Indië, in welke functie hij o.a. beide politionele acties v.w.b. de Militaire Luchtvaart, leidde. In 1949 werd hij naar Nederland gezonden en toegevoegd aan de toenmalige luitenant-kolonel-waarnemer H. P. Zielstra voor de oprichting van de Luchtmacht Stafschool. In juli 1952 ging hij naar de E.D.G. in Parijs. Ook volgde hij in deze tijd het Nato Defence College.

Generaal Wolff werd op 15 februari 1960 commandant van het Commando Luchtverdediging. In februari 1964 werd hij benoemd tot Directeur Materieel Luchtmacht en op 1 april 1964 volgde zijn bevordering tot luitenant-generaal. Op 14 april 1965 werd Generaal Wolff Chef Luchtmachtstaf, tevens Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten.

Majoor der Infanterie Z. Brijl (artikel „Syrië en het conflict in het Midden Oosten”)

Majoor Brijl werd in 1927 geboren te Modjokerto (Vml. Ned. Indië). Doorliep in 1946/1947 de SROI te Breda, vertrok in 1947 naar Nederlands Oost-Indië als vaandrig. Tijdens politionele actie in Midden-Java werd hij onderscheiden met de Bronzen Leeuw. Verbleef in 1951/1952 in Nieuw Guinea, in 1953/1954 in Suriname en in 1966/1967 in het Midden-Oosten als waarnemer.

Mededelingen van het bestuur

- Het werkplan voor het verenigingsjaar 1969-1970 wordt thans voorbereid. In de periode oktober 1969-mei 1970 zal een viertal voordrachten worden gehouden, waarvoor de inleiders reeds werden uitgenodigd. Bekendmaking aan de leden zal zo spoedig mogelijk plaats hebben. Met het Dagelijks Bestuur van het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken zal overleg worden gepleegd om te komen tot coördinatie met het werkplan van genoemd Genootschap. Tevens zal de mogelijkheid worden geopend tot het bijwonen van elkaars voordrachten.
- Aan auteurs-medewerkers van Mars in Cathedra wordt het volgende ter kennis gebracht. Verzocht wordt

rechtstreeks te corresponderen met de redacteur (p/a Hogere Krijgsschool, 's-Gravenhage); de kopij aan te bieden in enkelvoud, in schrijfmachineschrift, dubbele regelafstand en met een linker marge van 5 cm. Illustraties (foto's inbegrepen) s.v.p. zoveel mogelijk vermijden. Bij aanbieden te vermelden: juiste naam, titel(s), functie of kwaliteit, adres en gironummer of bankrelatie.

- Nieuwe leden zijn hartelijk welkom. Opgave aan de 2e secretaris, p/a Laan van Clingendaal 121, 's-Gravenhage. Dringend moge worden verzocht eventuele adreswijzigingen door te geven aan voren genoemd adres.

Prijsvraag 1969

(Herplaatsing)

1. De invloed van de maatschappelijke ontwikkelingen op de krijgsmacht is immer aanwezig doch nimmer zo voelbaar geweest als in de laatste decennia.
Maar ook het omgekeerde is het geval. Militaire gebeurtenissen en ontwikkelingen beïnvloeden het maatschappelijk denken en handelen. Het is daarom belangrijk dat de stem van de officier wordt gehoord in zaken, welke in het brandpunt van de belangstelling staan en waarbij een militair-wetenschappelijke benadering niet mag worden gemist.
2. Het bestuur van onze Vereniging heeft gemeend de gedachtenvorming onder de leden te kunnen stimuleren door het uitschrijven van een prijsvraag en het op schrift stellen van deze gedachten te kunnen activeren door voor het uitwerken van een bepaalde probleemstelling de volgende prijzen ter beschikking te stellen:
1e prijs: f 500,-
2e prijs: f 250,-
3e prijs: f 150,-
3. Voor het jaar 1969 is het volgende onderwerp gekozen: „Maak een studie over de mogelijkheden van coördinatie, integratie of unificatie van de delen van de Nederlandse Krijgsmacht, of de onderdelen daarvan, in het licht van de technische en maatschappelijke ontwikkelingen én van de doelstelling van deze krijgsmacht.
Bij deze mogelijkheden ware onder meer in de beschouwing te betrekken de doelmatigheid en de praktische uitvoerbaarheid van iedere mogelijkheid, de noodzakelijke herstructurering bij toepassing van iedere mogelijkheid; de door U verkozen oplossing met de beweegredenen en de filosofie, welke U daartoe hebben geleid”.
4. Een uitgewerkte studie wordt tegemoet gezien vóór 1 oktober 1969, in te dienen bij de redacteur, p/a Hogere Krijgsschool, Frederikszerne, 's-Gravenhage.
De inzending dient te geschieden in drievoud, in machineschrift, dubbele regelafstand, een linker marge van 5 cm en onder een motto, waarbij separaat in een gesloten enveloppe: naam en adres met hetzelfde motto dienen te worden bijgevoegd.
5. Een beoordelingscommissie bestaande uit: Luitenant-Generaal b.d. Kon. Landmacht J. G. Smit (gsb), Luitenant-Generaal b.d. Kon. Luchtmacht C. Giebel (gsb), Vice-Admiraal van de Kon. Marine Mr. A. N. Baron de Vos van Steenwijk zal de ingezonden studiën beoordelen en de prijzen toekennen.
6. De bekroonde studie zal worden gepubliceerd in het kwartaalbericht „Mars in Cathedra” van januari 1970.

Bijeenkomst woensdag 12 maart 1969

De voorzitter opent de vergadering met een woord van welkom, in het bijzonder ook tot de spreker van hedenavond Prof. dr. J. A. A. van Doorn.

Alvorens deze het woord te geven stelt hij aan de orde de aanvulling van het bestuur als gevolg van het aftreden van de redacteur brig. generaal H. A. Thoonsen, die de militaire dienst met pensioen zal verlaten.

Het bestuur heeft als candidaat gesteld de huidige Directeur van de Hogere Krijgsschool de kolonel der infanterie (GSB) F. Touber. Er zijn geen tegencandidaten gesteld. De kolonel Touber werd door de vergadering bij acclamatie gekozen (applaus).

Na door de voorzitter te zijn gelukgewenst met zijn benoeming neemt de heer Touber op uitnodiging van de voorzitter achter de bestuurstafel plaats.

Vervolgens dankt de voorzitter het afgetreden bestuurslid de brigade-generaal Thoonsen voor de vele belangrijke zaken welke deze gedurende een aantal jaren ten behoeve van de Vereniging heeft gedaan. Met name complimenteert hij de afgetreden redacteur met de totstandbrenging van het nieuwe tijdschrift „Mars in Cathedra”, dat – naar hij van verschillende zijden heeft vernomen – zo'n uitstekende indruk heeft gemaakt. Het verheugt de voorzitter dat de heer Thoonsen zijn relatie met de vereniging niet zal verbreken, ten bewijze waarvan hij in mei een voordracht zal houden over het thema „Afschrikking en ontspanning” – een nabeschouwing over het jubileumcongres van de Hogere Krijgsschool.

Geen huishoudelijke punten meer aan de orde zijnde verleent de voorzitter vervolgens het woord aan professor van Doorn voor het uitspreken van zijn rede over „Krijgsmacht en Democratie”.

PROF. DR. J. A. A. VAN DOORN

Krijgsmacht en democratie

TOELICHTING

1. De voordracht behandelt de vraag, in hoeverre er een spanningsvolle relatie bestaat tussen krijgsmacht en democratie. Die algemene vraag omvat enkele concrete vraagstellingen als: „is de krijgsmacht, als instrument van een democratische staat, niet per definitie democratisch?”; „is de krijgsmacht, die toch een groot deel van de jonge generatie onder haar hoede neemt, niet geroepen een democratische gezindheid aan te kweken?”; „moet de krijgsmacht in deze tijd niet voldoen aan de veelvuldig gehoorde roep om verdergaande democratisering?”
2. Deze en dergelijke vragen worden momenteel niet voor het eerst maar wel in versterkte mate opgeworpen. Zij vormen ook binnen de strijdkrachten een probleem dat de aandacht heeft. In vrijwel alle gevallen roept dit probleem echter nogal wat emoties op en noopt alleen al daarom tot enig objectiverend onderzoek.
3. Ter voorbereiding van een zodanig onderzoek doet men er goed aan het veelmishandelde begrip „democratie” wat nauwkeuriger te bezien. In relatie tot de krijgsmacht zijn er minstens de volgende facetten aan te ontdekken:
 - a. democratie in de politiek-ideologische zin

(een uitspraak: „officieren staan politiek doorgaans rechts”);

- b. democratie in de functionele zin (een uitspraak: „militairen zijn conservatief want zij verdedigen de gevestigde orde en haar belangen”);
 - c. democratie in de institutionele zin (een uitspraak: „de krijgsmacht pleegt zich op ontoelaatbare wijze van de – democratische – orde af te schermen”);
 - d. democratie in de organisatorische zin (een uitspraak: „interne militaire gezagsverhoudingen zijn uitgesproken autoritair”);
 - e. democratie in de personele zin (een uitspraak: „officieren worden onvoldoende gerecruteerd uit alle lagen van de bevolking”).
4. Aan de hand van deze begripsonderscheidingen en met behulp van enig feitenmateriaal – nationaal en internationaal – zal gepoogd worden de mogelijkheden en de grenzen van democratie en democratisering in de militaire sfeer nader vast te stellen. Met name zal worden nagegaan, in hoeverre de krijgsmacht open staat respectievelijk kan en moet staan voor de huidige maatschappelijke tendenties.
5. Ter verheldering van deze problematiek zal vergelijkenderwijs worden gesproken over de verhouding tussen democratie enerzijds en structuur en functie van andere maatschappelijke instituten anderzijds, waarmee aan het licht zal komen dat de krijgsmacht wellicht een gradueel moeilijker maar geen unieke problematiek onder ogen moet zien.

I

Spreeken over de verhouding tussen krijgsmacht en democratie betekent het aan de orde stellen van een delicate kwestie. Sommige aspecten zijn zelfs zo gevoelig, dat men zich kan afvragen of het niet beter is de zaak geheel te laten rusten. Ik zou op die vraag ontkennend willen antwoorden, niet alleen omdat de kwestie allerm minst „rust”, maar ook omdat het probleem tot nog toe te veel vanuit de politieke sfeer is benaderd, en het geluid uit militaire kring – de andere partij in de relatie – te zwak is om te worden gehoord. In dit opzicht is de houding van militaire zijde te

vergelijken met die van ondernemers ten opzichte van de aandrang tot industriële en bedrijfsdemocratie, en met die van academische docenten met betrekking tot de uitdaging der radicale studenten: men loopt, zonder veel eigen initiatief, aarzelend of zonder meer onwillig achter de gebeurtenissen aan in plaats van een duidelijk antwoord te geven in termen van alternatieve standpunten en strategieën.

Dit is ook om principiële redenen te betreuren. Democratie immers impliceert discussie en alleen deelneming van alle betrokken partijen garandeert evenwichtig resultaat. Nergens geldt dit sterker dan waar de vorm en inhoud van de democratie en van de huidige democratisering als zodanig aan de orde zijn. Niemand is gediend met een zich critiekloos overgeven aan dan wel zich afsluiten voor de onophoudelijke ketelmuziek die momenteel op het thema „democratisering” ten gehore wordt gebracht.

Men zal de opeenstapeling van kreten, halve waarheden en waardevolle suggesties moeten ontleden om het gevaar te ontgaan op het verkeerde punt toe te geven, op juiste punten tegen te werken en over het geheel genomen te passief te blijven, dit is: alleen te re-ageren.

De vraag naar de verhouding tussen krijgsmacht en democratie is actueel maar zij is dat niet voor het eerst. Eerder kan men zeggen, dat het grootste deel van de 19de eeuw en de hele eerste helft van de 20ste beheerst worden door deze vraag. Van het moment dat volksinvloed op het staatsbestel serieus aan de orde werd gesteld – als gevolg van de opkomst van de Westeuropese burgerij als nieuwe politieke factor – werd de relatie tussen volk en krijgsmacht een omstreden zaak. De strijd spitte zich toe met het binnentreden van de arbeidersklasse in de politieke arena. In liberalisme en socialisme – de belangrijkste ideologieën van burgerij en arbeidersklasse – overweegt een duidelijk kritische toon ten aanzien van het staande leger, vooral door de nauwe relatie van dit leger met absolute vorstenmacht en met wat men thans pleegt te noemen het „establishment”. Zo er al geen volledige afschaffing van een gewapende macht wordt bepleit, roept men om een volksmilitie die het geweldsmonopolie van het staande leger breekt.(1)

Belangrijke politieke en maatschappelijke denkers, beïnvloed door het 19de-eeuwse vooruitgangsoptimisme, geven aan de kritiek op de krijgsmacht een wetenschappelijke basis door de geleidelijke dan wel revolutionaire overgang van een maatschappelijke orde op basis van

macht en geweld naar een orde in termen van vrijheid en gelijkheid verder uit te werken. Men gelooft in de komst van een samenlevingstype dat oorlog onmogelijk en derhalve militairen overbodig maakt.(2)

De eerste wereldoorlog is een boos ontwaken en leidt tot een heftig anti-militarisme, meer ethisch en gevoelsmatig dan tevoren, en daarom – zoals spoedig blijkt – een gevaarlijke factor in de politiek der democratische landen die een confrontatie met het totalitaire fascisme tegemoet gaan. De harde les van de tweede wereldoorlog is niet nutteloos geweest. Het pacifisme is tot een randverschijnsel teruggedrongen, een kolossale bewapeningswedloop beheerst de internationale verhoudingen. De roep „nooit meer oorlog” is sterker dan voorheen, maar het geloof in de bereikbaarheid van dit doel langs de weg van eenzijdige ontwapening en geweldloosheid is zeer veel zwakker geworden.

Hoewel dus de volstreekte onverenigbaarheid van krachtige militaire inspanning en moderne democratie nauwelijks meer wordt verkondigd, blijkt de spanningsvolle relatie tussen beiden meer en meer in de belangstelling te komen. Met slagwoorden als „democratisering” en „vermaatschappelijking” van de krijgsmacht vindt over een breed front activiteit plaats welke deze spanning poogt te mitigeren. Daaronder valt detail-critiek zoals die op vormen van militair ceremonieel (parade, exercitie) en militair gedrag (hiërarchie, krijgstucht), maar ook een streven naar sterkere controle op de defensie-inspanning en nauwere binding van het militaire apparaat aan de politiek verantwoordelijke organen. Ook het aloude militie-ideaal wordt soms weer van stal gehaald, het zijn de vorm van de soldaat-als-burger-in-uniform – in de Duitse Bundeswehr beproefd – dan wel in de meer romantische vorm van de Cubaanse en Chinese volksmilitie.

Achter al deze opvattingen en activiteiten duiken enkele fundamentele vragen op, die een nadere beschouwing alleen al daarom waard zijn omdat ze zo suggestief klinken. Wij kiezen met name deze vragen:

- a. is de krijgsmacht van een democratische staat – schildwacht van de democratische wereld – ook niet zelf, per definitie, een democratisch instituut?
- b. is de krijgsmacht, instrument van de democratie, niet geroepen een democratische gezindheid bij de mannelijke jeugd aan te kweken?

- c. moet de krijgsmacht, deelinstituut van onze samenleving, niet voldoen aan de veelvuldig gehoorde roep om verdergaande democratisering?

De vragen zijn inderdaad gevaarlijk suggestief. Democratie en democratisering staan hoog genoteerd, en het kost moeite de verleiding te weerstaan de vragen volmondig met ja te beantwoorden. Echter, de vragen zijn te simpel, ten eerste omdat de vraagstellers de veelzinnige term „democratie” niet nader bepalen, ten tweede, omdat zij, in de gegeven ongeconditioneerde vorm, niet doordenken op de consequenties die een positieve beantwoording voor krijgsmacht en voor samenleving kan hebben. Een nauwkeurige ontleding van het vraagstuk is daarom noodzakelijk.

II

Democratie is in de eerste plaats te verstaan als een *politiek systeem*, dat onverenigbaar is met rechts en links extremisme en totalitarisme. De beroepsmilitair, dienaar van het democratisch systeem, kan, zo gezien, geen aanhanger zijn van dergelijk anti-democratisch extremisme. Waar een dergelijke aanhang wordt vermoed, ontstaan terecht onrust en argwaan.(3)

Binnen de democratische orde is er niettemin ruimte voor velerlei opvatting. Deze speelruimte wordt in de discussie over „democratisering” echter op zeer uitlopende wijze beoordeeld. Traditioneel-militair is de opvatting dat de beroepsmilitair zich geheel van (partij-)politieke activiteiten dient te onthouden. Deze opvatting gaat uit van de gedachte dat de militair niet anders dan als militair kan denken en kiezen, dat hij, in sociologisch jargon uitgedrukt, een „totale” sociale rol vervult.

Deze opvatting lijkt ons in zijn algemeenheid achterhaald. De militair is behalve militair ook staatsburger, en als zodanig heeft hij het volste recht een actieve keuze te doen en te belijden binnen het raam van de democratisch-politieke orde. Dat het instituut van de krijgsmacht, symboliserend de eenheid van de natie, dit niet zou gedogen, lijkt mij onjuist: deze eenheid is, gegeven de democratie, een samengestelde, zo men wil een heterogene orde, en indien dit in de politieke voorkeuren van de leden van het instituut tot uiting komt, bevestigt het slechts de worteling van het militair apparaat in de politieke orde. Aan het andere uiteinde van de schaal bevindt zich de opvatting dat beroepsmilitairen een soort

proportionele afspiegeling van het politieke spectrum te zien zouden moeten geven. In deze zin wordt „democratisering” wel verstaan als een streven naar doorbreking van de overwegend „rechtse” opstelling van met name de beroeps-officier.

Ook dit lijkt ons niet juist. Democratie laat politieke keuze vrij, en sluit tevens in dat in de politieke keuze eigen traditionele en belangen-bindingen zijn verwerkt. Indien officieren overwegend „rechts” staan, dan is dat niet alleen begrijpelijk uit de overwegend anti-militaristische geschiedenis van linkse politieke stromingen, maar ook uit hun maatschappelijke functie en positie. Men kan dit, zo men wil, betreuren, maar men kan het, juist gegeven de democratische keuzevrijheid, nooit afkeuren, *tenzij* de politieke voorkeur zou leiden tot een dusdanige institutionele pressie vanuit het militaire instituut dat de partijverhoudingen worden scheefgetrokken.

Dit laatste is echter alleen te vrezen bij onvoldoende rijpheid van het democratisch systeem. In een socialistisch geregeerd land als Zweden, waar slechts 4% van de officieren in actieve dienst sociaal-democratisch stemmen tegenover 85% conservatief, in niets aan de hand.(4) In de jonge en wankelende Weimar-republiek, waar een conservatief officierscorps pressie op de politieke orde uitoefende, was eenzelfde disproportionaliteit een bron van gevaar voor de democratie.

Voor vele landen, waaronder Nederland, zijn geen cijfers over politieke voorkeur van beroepsmilitairen beschikbaar. Het taboe werkt nog sterk door, jammer genoeg, daar geheimzinnigheid in dergelijke gevoelige zaken alleen maar averecht kan werken. Wie officieren politieke ongeïnteresseerdheid en terughoudendheid verwijt, doet er echter goed aan te beseffen hoeveel kritiek het bekend worden van een overwegend „rechtse” politieke opstelling van deze groep zou uitlokken. Het is de niet ongefundeerde, vrees voor deze kritiek die de officieren van de democratie vreemdtd; het is daarom deze kritiek die de vreemding bevordert.

III

Democratisering wordt ook wel geïnterpreteerd als een proces van progressief-worden, als *radicalisering* d.w.z. als een aanval op maatschappelijk conservatisme. De krijgsmacht, zo kan men het in radicale kringen wel beluisteren, is per definitie een steunpilaar van de gevestigde orde, dus bij uitstek een conserverende en conservatieve macht.

Om te beginnen is de stelling in deze algemene zin onjuist. De rol van de krijgsmacht als staatsinstrument betekent niet zonder meer, dat zij als organisatie, als technisch systeem en zelfs als maatschappelijk instituut conservatieve trekken vertoont. De militaire geschiedenis toont duidelijk aan, dat het militaire instituut in sommige perioden vooropging bij de afbraak van standsprivileges, en ook in het heden zien we, met name in tal van nieuwe staten, hoe de krijgsmacht een moderniserende rol speelt, bijvoorbeeld door de bestaande versterde scheidingslijnen tussen regionale, raciale en godsdienstige groepen te doorbreken(5). Maar ook in moderne staten is dit soms het geval, zoals de relatief vroege integratie van blanken en negers in het Amerikaanse leger laat zien(6).

Niettemin schuilt er waarheid in de gedachte dat de „military mind” nog de meeste verwantschap vertoont met een conservatieve maatschappijbeschouwing. Aanvaarding van de bestaande orde, erkenning van de rol van macht als maatschappelijk bindmiddel, wantrouwen in grote ideeën en plannen, in beloften en verdragen – het kenmerkt inderdaad de militair(7). In de beoordeling van internationaal-politieke ontwikkelingen en verwickelingen komt deze houding tot uiting in een pessimisme aangaande kansen op oorlog en in een overschatting van buitenlands gevaar(8).

De voornaamste verklaring alsook – ten dele – de rechtvaardiging van deze instelling is te vinden in de maatschappelijke en politieke functie van het militaire instituut, te weten het garanderen van de veiligheid en het voortbestaan van de staat tegen buitenlandse dreiging en aanval. Deze functie kan niet dan leiden tot een conservatieve politieke en maatschappelijke visie, omdat ieder optimisme in internationale zaken en vertrouwen in buitenlandse gestes en manoeuvres enorme risico's in zich bergt. In zoverre is het politiek conservatisme van de militair functioneel en, binnen zekere grenzen, nuttig en zelfs noodzakelijk.

Een andere verklaring voor dit conservatisme gaat tegenwoordig nauwelijks meer op: de herkomst van de beroepsofficier uit conservatieve milieu's. In de laatste decennia is in de meeste landen de sociale recruiteringsbasis van de officier zeer uitgebreid; in feite komen de meesten uit de middenklasse.

Ook dit is – weer in andere zin – een proces van democratisering te noemen. Wie deze verschuiving in de sociale samenstelling van het officiers-

corps echter ziet als een beslissende stap naar een democratische krijgsmacht, dient voorzichtig te zijn met deze gevolgtrekking: personele democratisering impliceert niet zonder meer institutionele of mentale democratisering. Het tegendeel zou wel eens waar kunnen zijn: wie uit de lagere strata van de maatschappij een belangrijke functie heeft bereikt, zal deze wellicht krampachtiger verdedigen en conformistischer interpreteren dan degene die er maatschappelijk voor bestemd was(9). De samenhang is niet empirisch onderzocht, maar in ieder geval neigen de typisch uit middenklasse-milieu afkomstige officieren in de nieuwe staten in het algemeen bijzonder vaak tot interventie in de politiek en tot omverwerping van de wankele democratische staketsels in die staten. Omgekeerd toonden de aristocratische officierscorpsen van het 19de-eeuwse Europa in veel gevallen een opmerkelijke beheersing met betrekking tot de zaken van de staat.

IV

Het meest fundamentele aspect van de relatie tussen krijgsmacht en democratie is wellicht te definiëren als het probleem van de *vermaatschappelijking* van het militaire instituut. Met deze term worden uiteenlopende verschijnselen aangeduid, maar de kern is toch wel te vinden in het tot stand komen of de versterking van een georganiseerde, institutionele relatie tussen de krijgsmacht en de maatschappelijke orde op een wijze waarbij de eerste zich ziet als een functie van de tweede. Een vermaatschappelijkt leger is het tegendeel van een militaristisch leger, dat het eigen bestaan en belang tot beslissend politiek criterium heeft verheven.

Ook dit probleem is ouder dan onze tijd en bestaat eigenlijk overal waar een staand leger de plaats van een milite heeft ingenomen. Daar immers is een uitdrukkelijk geweldsmonopolie aanwezig, gelegd in de handen van een beroepsmatig geleid en gespecialiseerd militair instituut, dat bovendien een eigen communicatie- en informatiesysteem opbouwt en afschermt, en eigen gedragsvormen en -normen ontwikkelt.(10) Degreep van de samenleving op een dergelijk leger wordt nog moeilijker indien de strijdkrachten naar omvang en complexiteit sterk uitgroeien en een staat in de staat lijken te worden. Dergelijke strijdkrachten maken de ongerustheid van het politiek gezag wakker, op eenzelfde wijze als concentratie van economische macht (ondernemingsfusies) en van communicatiemediën (persconcentraties).

Deze begrijpelijke vrees kan echter verkeerde reacties teweeg brengen. Tot een dergelijke reactie behoort het veelgehoorde ijveren voor een vergaande „verburgelijking” en bedrijfsmatige rationalisatie van de krijgsmacht. Hoewel er in deze veel te doen is, zou het onjuist zijn de strijdkrachten geheel te gaan beschouwen als een „bedrijf”. De vele bedrijfsmatig geleide en georganiseerde krijgsmachtdelen zijn tenslotte alleen nodig om de eigenlijke militaire taak – massale geweldsuitoefening – mogelijk te maken, en juist op dit essentiële punt onderscheidt het militaire instituut zich van alle andere instellingen. Deze unieke functie bepaalt tenslotte de institutionele identiteit van de krijgsmacht.

Dit feit betekent dat de krijgsmacht nimmer geheel maatschappelijk is te integreren, d.w.z. nimmer geheel de normen en criteria kan overnemen waarmee anderssoortige, democratische en niet-democratische, maatschappelijke instellingen werken. Hoezeer vermaatschappelijking ook gewenst is, functionele autonomie is evenzeer een eis wil de krijgsmacht aan haar doel blijven beantwoorden.

Een en ander wil niet zeggen dat het militaire apparaat niet voor reorganisatie en modernisering in aanmerking zou komen. Een feit is, dat de militaire kernfunctie vaak al te sterk haar stempeel heeft gedrukt op de vormgeving van de interne en externe relaties van de strijdkrachten. Al te veel is militaire activiteit te simpel aan de commandolijn opgehangen, al te weinig wordt rekening gehouden met specialistische kennis en daaruit voortvloeiende eigen verantwoordelijkheid. Het geloof in de alzijdigheid van de beroepsofficier, het rigoureuze roulatieprincipe, de starre koppeling van rang en functie – dit alles en nog veel meer vraagt om kritische herbezinning en om ingrijpende reorganisatie. In deze dingen zal de krijgsmacht kunnen leren van het grootbedrijf, en door op deze punten te moderniseren zal de krijgsmacht inderdaad een nauwere integratie in de maatschappij kunnen bereiken.

Met „democratisering” heeft dit echter weinig te maken. Deze term wordt eerst zinvol indien men de interne verhoudingen bedoelt te modelleren overeenkomstig democratische principes en spelregels. Immers, zo luidt de redenering, de krijgsmacht zal mee moeten gaan in de algemene democratiseringstendentie van onze samenleving. Een algemeen bezwaar tegen deze gedachtengang is de verwarring tussen interne en externe democratie, d.w.z. tussen democratische vormen binnen grote organisaties en die binnen de samen-

leving als geheel. Hoewel er waarheid én aantrekkelijkheid schuilt in de opvatting, dat grote organisaties – waaronder ook de universiteit en de onderneming – hun leden het spel van besluitvorming in overleg moeten bijbrengen om zodoende democratische burgers te kweken en dus de politieke democratie te versterken, kan dit streven slechts in beperkte mate succes hebben. Zelfs partijen en vakverenigingen – democratische organisaties bij uitstek – kennen een beperking van invloed van onderop, vaak ten voordele van de leden en van de democratie als geheel.

Bij de krijgsmacht geldt dit voorbehoud in nog sterkere mate. „Democratisch leiderschap”, als zodanig reeds een curieuze woordcombinatie, kan in militaire verhoudingen alleen worden geïnterpreteerd als rechtvaardig, verstandig en human leiderschap. „Inspraak” van de ondergeschikte kan in de „ondersteunende” delen van de krijgsmacht soms nuttig en nodig zijn, maar waar het gaat om de voorbereiding op de eigenlijke gevechtstaak zijn de mogelijkheden zeer gering. Dit zelfde geldt voor de georganiseerde medezeggenschap zoals die momenteel van verschillende zijden wordt gepropageerd. Waar zij mogelijk en nuttig is, dient zij buiten de hiërarchische situatie te worden gehouden, naar tijd, plaats en samenstelling van de betrokken partijen. Indien collectieve belangenbehartiging wordt uitgeoefend, dan steeds via afzonderlijke organen en procedures, nauwkeurig gescheiden en onderscheiden van de militaire bevelsverhoudingen.

Overigens dient men in deze kwesties ook weer niet te terughoudend te zijn. Veel communicatie in de militaire organisatie is zozeer een eenrichtingsverkeer van top naar basis, dat een uitbreiding van een tegenstroom van informatie alle aandacht verdient. Bovendien biedt het vredesleger tal van mogelijkheden tot soepeler verhoudingen, die tot op heden echter nog onvoldoende worden benut, ten nadele zowel van het moreel van de troep als van het functioneren van het apparaat.

Dat experimenteren op dit gebied kwalijke gevolgen in oorlogsomstandigheden zou hebben, moet sterk worden betwijfeld. Oorlog en zelfs oorlogsdreiging verandert ieder leger zozeer, is zozeer een eigen uitdaging, dat de praktijk van het kazernebestel bijna automatisch wegvalt.

V

Wie het voorgaande nodeloos gecompliceerd acht, dient op te merken dat de teneur van het gehele betoog één grondtoon kent die niet moei-

lijk is te onderscheiden: twijfel aan de mogelijkheid tot een vergaande democratisering van de krijgsmacht, of, positief uitgedrukt: *aanvaarding van een spanningsverhouding tussen krijgsmacht en democratie*. Deze teneur verdient, bij wijze van afsluiting, een afzonderlijke, principiële rechtvaardiging.

Aan de krijgsmacht van een democratie is opgedragen de taak het voortbestaan van die democratie tegen externe dreigingen te verdedigen. Nu is de levens- en maatschappijvorm die wij democratisch noemen, gekenmerkt door de erkenning van persoonlijke vrijheid en persoonlijke ontplooiing, daarmee insluitend de erkenning van een veelheid van vormen van leven en denken, bovendien, ter garantie van deze levenswijze, de controle van macht en gezag door de leden van de samenleving, vooral waar zich machtsconcentraties voordoen, zoals primair in de sfeer van het staatsbestel het geval is. Wijzigingen in de democratische orde verlopen langs geleidelijke weg, met behulp van discussie en overtuiging, met uitsluiting van geweld, kortom: volgens de hoogste normen van tolerantie.

Dit systeem kan van buitenaf en langs gewelddadige weg worden bedreigd, en het is hier dat de krijgsmacht haar specifieke functie vindt. Om deze functie effectief uit te oefenen resp. daartoe gereed te zijn, moet echter niet alleen een kolosale machts- en geweldsconcentratie plaats vinden, maar ook een interne beperking van de democratische vrijheden en van de gedragsvariatie die voor een democratische samenleving zo kenmerkend is.

Ziehier de onvermijdelijkheid van een spanningsvolle relatie tussen krijgsmacht en democratie. Men zou kunnen spreken van een paradox: de krijgsmacht opereert in de politieke en maatschappelijke grenszone waar de democratie – uit zelfbehoud – „ondemocratisch” wordt. Zij operationaliseert en symboliseert een houding en een activiteit die noodzakelijk wordt als alle democratische middelen zijn uitgeput.

Ook in de binnenlandse politiek kan de democratie voor deze paradox komen te staan, omdat de democratische tolerantie nu eenmaal eindigt waar zij ernstige intolerantie – van recht of links – ontmoet. De democratie is, in rakettentaal sprekend, per definitie een anti-anti-democratie. Waar tenslotte de bedreigende intolerantie geweld te baat neemt, kan alleen tegengeweld baten: de krijgsmacht oefent de uiterste intolerantie tegen de uiterste intolerantie van buitenaf.

De spanning tussen krijgsmacht en democratie

die hiermee is gegeven, kan alleen worden opgelost door naar een van beide zijden toe te geven. Aan de ene kant biedt het totalitarisme – dat de tolerantie principieel ontkent – een spanningsverminderende formule, omdat het gebruik van geweld als uiterste intolerantie in de lijn van het systeem ligt. Aan de andere kant bevindt zich het pacifisme – dat het gebruik van geweld principieel afwijst – en daardoor nimmer voor de paradox tussen beginselen en middelen gesteld zal worden.

Wie beide formules afwijst, kan de spanning tussen krijgsmacht en democratie niet ontlopen. Hij stelt zich op het standpunt van een militante democratie, die heeft te waken tegen de verheviging van de spanning tot onverenigbaarheid. Onverenigbaar worden krijgsmacht en democratie eerst indien de democratie haar vitaliteit en militantisme verliest – zodat de krijgsmacht in de lucht komt te hangen – of indien de krijgsmacht de democratie gaat doordringen en beheersen, hetgeen haar einde betekent.

AANTEKENINGEN

1. Een goed overzicht geeft S. E. FINER, *The man on horseback. The role of the military in politics*. London & Dunmow, 1962, hoofdstuk 12. Een diepgaande studie van Duitse zijde: REINHARD HOHN, *Die Armee als Erziehungsschule der Nation. Das Ende einer Idee*. Bad Harzburg, 1963, met name blzn. 1-53 en 105-140.
2. Het liberale denken dienaangaande bereikt een hoogtepunt bij HERBERT SPENCER, het socialistische denken bij KARL MARX
3. Zo was er onlangs in de Bondsrepubliek een controverse naar aanleiding van geruchten omtrent een disproportionele deelneming van militairen aan de ultrarechtse NPD.
4. Nadere gegevens bij BENGT ABRAHAMSSON, *The ideology of an elite: conservatism and national insecurity. Some notes on the Swedish military*, in: *Armed forces and society*, onder redactie van J. VAN DOORN. The Hague, 1968, blz. 78.
5. Uit de zeer uitgebreide literatuur kiezen wij een korte introducerende studie van MORRIS JANOWITZ, *The military in the political development of new nations*. Chicago & London, 1964, o.a. hoofdstuk 3.
6. Een goed samenvattend artikel: CHARLES C. MOSKOS, JR., *Racial integration in the armed forces*, in *The American Journal of Sociology*, vol. 72, 1966/67, blzn. 132-148.
7. SAMUEL P. HUNTINGTON, *The soldier and the state. The theory and politics of civil-military relations*. Cambridge, Mass., 1957, blzn. 89-93.
8. Zie behalve het in noot 4 genoemde artikel van ABRAHAMSSON ook zijn bijdrage „Military professionalization and estimates on the probability of war,“, in: *Military profession and military regimes*, onder redactie van J. VAN DOORN. The Hague, 1969, blzn. 33 vv.
9. JANOWITZ, aldaar, blzn. 117-119.
10. RUDOLF WILDENMANN, *Politische Stellung und Kontrolle des Militärs*, in: *Beiträge zur Militärsoziologie*, Sonderheft 12 van *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 1968, onder redactie van RENE KONIG, blzn. 60 vv.

DISCUSSIE

Voorzitter:

Ik heropen de vregadering. We hebben even in bange vrees verkeerd, dat er geen sprekers meer zouden komen, omdat de lezing van prof. v. Doorn zo bijzonder goed gevallen was, dat iedereen zei, ja we zijn het er helemaal mee eens, er is eigenlijk op dit moment niet zoveel op te zeggen. Gelukkig, mag ik zeggen en dat is dan de ontspanning die na de afschrikking is gekomen, hebben wij door het uitoefenen van enige druk, misschien ook sommigen zonder druk, toch een vijftal heren gekregen, die zich voor de discussie hebben opgegeven.

Dat zijn resp. de Lt. Kol. Arts Thiessen, de Lt. Kol. v. d. Artillerie mr. Carstens, Lt. Kol. der M.A. van Lent, de Kol. der Inf. Sjoerds en de Kol. v. Bijz. Diensten drs. Mantz.

Ik verzoek de heren om in die volgorde hier achter de microfoon te willen komen om hier hun vragen te stellen of opmerkingen te maken. De bedoeling is, dat prof. v. Doorn aan het eind van hetgeen hier gezegd is, samenvattend zijn antwoord daarop zal geven. Ik verzoek dan nu de Lt. Kol. Thiessen als eerste het woord te willen voeren.

Lt. Kol. Thiessen:

Mijnheer de Voorzitter: als prof. v. Doorn het begrip democratie analyseert, althans het gebruik van het woord democratie analyseert dan geeft hij daarover naar mijn gevoel een goed overzicht en ik dacht ook dat hij zeer goed aantoont, dat men hier toch op z'n minst heel vaak van een verkeerd en in ieder geval van een slordig woordgebruik moet spreken. Ik dacht dat dat in één opzicht niet

zo was en dat is nl. in zijn punt : de democratie in de organisatorische zin. Ik dacht, dat democratie een staatsvorm is, die toch in wezen zijn neerslag vindt in de organisatie en die toch eigenlijk ook neerkomt, met alle mogelijke variaties en ontwikkelingen overigens, op de oude omschrijving van het begrip democratie, zijnde het regeren door of vanwege het volk. Men kan zich dacht ik, in dat opzicht zeer wel afvragen niet zozeer of de krijgsmacht een democratisch instituut is, ik dacht dat daar nauwelijks verschil van mening over kon zijn, maar wèl in hoeverre de krijgsmacht als zodanig een democratische organisatie is; vanuit dit oogpunt bezien geloof ik dat men dan toch niet van een verkeerd woordgebruik mag spreken. Overigens wil ik wel opmerken, dat al mag dan dat woordgebruik van de democratie, in de andere door prof. v. Doorn genoemde zin, wel eens verkeerd of in ieder geval slordig zijn, de hantering van dat woordgebruik niet uit een ondemocratische gezindheid behoeft voort te vloeien. Als hij dus spreekt van radicale tendenzen, dan mag men zich natuurlijk wel afvragen of het woord „radicaal” ook niet op een ietwat slordige manier wordt gebruikt.

Maar ik wil terug komen op het punt : is de krijgsmacht een democratische organisatie in de zin, zoals hij het bedoelt. Ik dacht dat men er ook best eerlijk voor mag uitkomen, dat in die zin althans de krijgsmacht geen democratische organisatie is. Immers, men kan nauwelijks zeggen, dat het in de krijgsmacht de gewoonte is, dat de meerderheid beslist wat er zal gaan gebeuren en dat het overleg dat leidt tot bepaalde beslissingen, die men dan bevelen noemt, langs democratische weg, in de oude zin van het woord democratie, plaats heeft. En dáár wil ik wel graag zijn mening over hebben, want ik geloof, dat het goed is om deze twee dingen te scheiden: als men deze twee zaken niet scheidt, dan komt men wéér in een problematiek terecht, die men dan ook niet oplost.

(Vraag inleider) Ja, ik bedoel democratie in, zoals u het noemt, organisatorische zin; als men zegt interne militaire machtsverhoudingen zijn uitgesproken autoritair, dan geloof ik, dat een dergelijke uitspraak van andere orde is, maar wel degelijk gestoeld is op een juist woordgebruik.

(Vraag inleider) Wel, ik dacht dat een democratische staatsvorm in wezen een vorm van organisatie is, uitgaande van bepaalde beginselen, die ik terug wil voeren op het oude woord democratie; in wezen dus het beginsel „regering door

het volk”. In die zin kan men zich natuurlijk afvragen: is de krijgsmacht als zodanig een democratische organisatie. Dat is mijn punt. En dan heeft men, dacht ik, in dát opzicht wel een goed woord gebruikt, in de andere gevallen niét.

Lnt-Kolonel mr. Carstens:

Mijnheer de voorzitter, bij het bespreken van de verschillende, ietwat populair geformuleerde opinies over krijgsmacht en democratie, heeft de spreker zijn verhandeling over deze problematiek toegelicht aan de hand van een aantal voorbeelden. De voorbeelden hadden voornamelijk betrekking op het buitenland. Ik heb me met enige verwondering zitten afvragen of het allemaal nu wel in dezelfde mate betrekking heeft op de Nederlandse verhoudingen. Er moet toch wel een belangrijk verschil zijn, want elk land heeft de krijgsmacht die het verdient! In Nederland zijn de interne verhoudingen en de positie die de krijgsmacht bekleedt in de maatschappij altijd heel sterk bepaald geweest door de typisch Nederlandse maatschappij. Deze verwondering bereikte bij mij een hoogtepunt bij de door de spreker genoemde vrees, die er in het algemeen bestaat, dat de krijgsmacht een macht in de staat vormt, een grote machtsconcentratie, waardoor op een gegeven ogenblik de democratie bedreigd zou kunnen worden. Dit vind ik typisch een verschijnsel, dat zich weliswaar afspeelt en heeft afgespeeld, in alle tijden en bij vele landen, maar dat bij specifiek Nederlandse verhoudingen ongekend en ook ondenkbaar is. Onze grootste vlootvoogd, de Ruyter zei al, dat waarheen de Heren Staten hem zouden zenden, daar zou hij zijn oude kop wel wagen! Nederland heeft geen Napoleon opgeleverd, geen Cromwell, er is nog nooit één generaal, één vlootvoogd, één hoge militair geweest, die in Nederland naar de macht gegrepen heeft en tóch, de spreker heeft het zeer juist opgemerkt, bestaat ook bij ons die vrees – U vindt deze voortdurend hier en daar ter sprake komen – dat de militairen teveel macht zouden krijgen. Vandaar mijn vraag aan de spreker van vanavond of hij niet vindt, dat er bij beschouwingen van de Nederlandse verhoudingen toch wel enig nuanceverschil gemaakt moet worden in vergelijking met andere b.v. de zozeer als militair bekend staande Duitse naburen, om er maar één te noemen.

Lnt. Kol. v. Lent:

Mijnheer de Voorzitter, ik zou de geachte inleider graag enkele aanvullende vragen willen stellen.

Ik heb het genoeg gehad, zowel in Den Haag als in Rotterdam een aantal colleges van Prof. van Doorn te volgen en de lezing – Flexibel Leiderschap – die ik enige tijd geleden voor Uw vereniging mocht houden was mede geïnspireerd door de publicaties en de colleges van Prof. v. Doorn. Hiermede wil ik aangeven en dat zal U niet verbazen, dat ik in grote lijnen gaarne achter zijn betoog sta. Mijn vragen zijn dan ook alleen van aanvullende aard.

Prof. van Doorn heeft gesteld, dat de officieren in politieke zin doorgaans „rechts” staan. De vraag die bij mij opkomt is of dit ook van de onderofficieren kan worden gezegd. Een tweede vraag, Mijnheer de Voorzitter, betreft de invloed die uitgaat van de dienstplichtigen. De ervaringen ,opgedaan in bedrijf en in andere vormen van organisatie, zullen zij vergelijken met de binnen onze organisatie bestaande verhoudingen. Deze confrontatie kan leiden tot een beïnvloeding van binnen uit en de vraag is of deze invloed op de verhoudingen binnen de krijgsmacht inderdaad valt te onderkennen. Dan nog een laatste vraag, wederom m.b.t. het doorgaans „rechts” opgestelde officierskorps, n.l. is het de geachte inleider uit zijn onderzoekingen bekend, of dit fenomeen op zich verwerpelijk is. M.a.w. of een wat eenzijdige opstelling in politieke zin gevolgen heeft. Dank U zeer, mijnheer de voorzitter.

Kol. Sjoerds:

Mijnheer de Voorzitter. Ik moet wel beginnen met een excuus, want op mijn lijstje heb ik niet één vraag, maar ik heb er vier staan. En ik dacht dat het toch een tikkeltje ongepast zou zijn om als jongste lid (sinds vanavond) van uw vereniging nu dadelijk met vier vragen los te branden. Maar mijn enthousiasme voor het nieuwe tijdschrift en de inhoud daarvan ,was zo groot, dat ik meende niet te moeten dralen om, al is het dan aan het einde van mijn carrière op een jaar of vijf na toch nog lid te worden van uw vereniging.

Mijn eerste vraag aan prof. v. Doorn is de volgende. In de defensie-nota (de laatste) spreekt de minister ook over het probleem van de krijgsmacht in de democratie en de democratisering die in die krijgsmacht noodzakelijk is. Nu gebruikt de minister daar niet het woord democratisering maar het woord vermaatschappelijking. Dat woord vermaatschappelijking kwam ik tegen in uw boek: Organisatie en Maatschappij, wat een jaar of vijf geleden geschreven is, en ik vond de omschrijving, die u daarbij gaf bijzonder duidelijke.

lijkt. Ik was dan ook bijzonder gelukkig met het feit dat ik meende twee facetten te onderkennen aan dat proces van vernieuwingen van een Krijgsmacht in een democratie n.l. een proces van democratisering dat binnen die organisatie zou moeten plaats vinden tussen krijgsmacht en maatschappij.

En ik dacht, dat zal ik vanavond ook wel horen, maar tot mijn teleurstelling gebruikte u uw eigen uitdrukking niet (u heeft hem één keer even genoemd) en u sprak nu over de interne en de externe democratisering. Nu is het voor u misschien een nuanceverschil of helemaal geen verschil, maar misschien is er een reden waarom u die twee niet naast elkaar noemt. Dat zou ik graag willen weten. Waarbij ik dan dacht, dat we er vanuit moesten gaan, dat wij daar onder moesten verstaan of we nu het proces nemen van de democratisering of het proces van die vermaatschappelijking; bezien dat er een streven is naar meer gelijkheid een streven is naar meer openheid en een streven is naar meer vrijheid. Deze drie factoren dacht ik, zijn inhaerent aan die beide processen.

Dat de min. v. Defensie alleen spreekt over vermaatschappelijking acht ik dus onvolledig.

De tweede vraag die ik had, berust op een uitspraak die ik gelezen heb. Daarin wordt beweerd, dat democratie niet zozeer een systeem is, maar een mentaliteit. En als u deze stelling zou kunnen onderschrijven, moet het dan niet zo zijn, dat die mentaliteit, die democratische mentaliteit, toch zeker bij ons, die als vrijwillig dienenden in die krijgsmacht aanwezig zijn, moet heersen en dat we die ook in die krijgsmacht moeten uitdragen.

En dan zie ik niet in, dat die krijgsmacht dus de bestaande orde – van gisteren – steeds maar moet vasthouden, want de maatschappij in de dynamische situatie waarin we leven evalueert steeds, dus die krijgsmacht zal, wil ze harmonisch mee blijven lopen, ook mee moeten evalueren.

De derde vraag dan betreft de politiek. De politiek in het leger. Ik dacht dat als wij met de krijgsmacht bij elkaar zijn en wij hebben daar telkens onder ons al die jonge democraten uit dit land, dat wij die kans niet ongebruikt moesten laten voorbij gaan om deze mensen – wij beweren altijd ook mede-opvoeder te willen zijn – te confronteren met dit wezenlijk belangrijke aspect van een democratische maatschappij, n.l. de politieke meningsvorming. Ik dacht dat de democratie niet kon functioneren indien wij niet politiek actief waren. Dat inderdaad buiten het leger, die politieke activiteit ook niet zo groot is, moet ons

niet verhinderen om, daar wij die kans krijgen bij deze jongeren van Nederland, dit wel te doen en als we nu kortgeleden hebben ingevoerd de lessen Burgerschapskunde, dan zou ik alleen maar willen benadrukken dat daar toch zeker de politiek ook bij zou horen.

En mijn laatste vraag mijnheer de voorzitter is deze. Zou de inleider kunnen aangeven welke positie en welke functies hij ziet voor de krijgsmacht in de democratie. U weet het ongetwijfeld: Couwenberg onderscheidt drie functies: de dreigings- of de afschrikkingsfunctie, de strijdfunctie en de symboolfunctie. Mag ik weten, heeft de spreker een andere opvatting, ziet hij een andere verdeling dan Couwenberg noemt?

Dank u wel.

Kol. Drs. Mantz:

Mijnheer de Voorzitter, ik zou Prof. van Doorn een aanvullende vraag willen stellen over de problematiek hiërarchie en specialisme.

Prof. van Doorn heeft over dit vraagstuk weinig kunnen zeggen, omdat dit thema maar zijdelings met zijn onderwerp te maken heeft. Aangezien hij deze problematiek toch even terloops heeft aangeroerd zou ik hem het volgende willen vragen. We zouden kunnen stellen dat er een zekere onevenwichtigheid bestaat tussen degenen die de competentie hebben om te beslissen en degenen die specialistische kennis bezitten. De onevenwichtigheid is daarin gelegen, dat degenen die in de hiërarchieke lijn zitten meestal beslissen en degenen die over specialistische kennis beschikken veelal alleen mogen adviseren.

Dit leidt er toe dat er een latente en hier en daar een manifeste spanning is tussen de hiërarchieke lijn en de specialist.

Ik zou willen vragen Mijnheer de Voorzitter of Prof. van Doorn zo vriendelijk zou willen zijn nog wat te willen uitwijden over de mogelijkheden om deze latente en hier en daar manifeste spanning te doen afnemen. Ik dank U.

Professor van Doorn:

De Overste Thiessen heeft een opmerking gemaakt over de kwestie van de democratische organisatie als zodanig. Het is inderdaad zo, dat onder het punt „democratie in de organisatorische zin”, ik de bedoeling had te kijken naar de krijgsmacht zoals die reilt en zeilt als organisatie en mij af te vragen, wat er dan te zeggen is over democratisering van die organisatie. Ik heb er toen twee punten uit genomen: de *betekenis* van het leiderschap en de bepaalde *vorm* van leiders-

schap, omdat daarin één van de typische kenmerken van de militaire organisatie gevonden wordt, gecentreerd te zijn rond de leider, met diens bijzonder uitdrukkelijke bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Ik heb geprobeerd iets te zeggen over wat typisch een formeel democratisch begrip is, nl. dat van vertegenwoordiging van belangen van onder op.

Wie zich afvraagt of de krijgsmacht een democratische organisatie is, moet twee dingen tegelijk beantwoorden. Het antwoord is ontkennend indien een vergelijking wordt gemaakt met een democratische partij of een vereniging. De leden wijzen dan het bestuur aan, kunnen het bestuur afzetten, het bestuur is verantwoording schuldig aan de leden en daarmee is eigenlijk de gezagsbron gelegd bij de leden; alleen om redenen van efficiency laat men een aantal dingen aan het bestuur over. Zo is de krijgsmacht duidelijk niet. Maar het is wel mogelijk om bepaalde formeel-democratische procedures en organen in te stellen zoals overleg-organen, kanalen waarlangs klachten worden opgenomen, garanties dat die wensen en klachten in behandeling worden genomen. Het is wel mogelijk in een niet-democratische organisatie dergelijke procedures in te bouwen, echter, daarbij moeten we voorzichtig zijn willen we de wezenlijke functies van die organisatie niet in gevaar brengen.

Zo ontstaat er a.h.w. een dubbel-organisatie, op dezelfde manier als bepaalde hiërarchieke verhoudingen in een bedrijf gelden, dat evenmin een democratische organisatie is (tenzij het een coöperatieve opzet heeft.) een bedrijfsdiscipline kent en bepaalde hiërarchieke verhoudingen, maar evenzeer op bepaalde tijdstippen een „kortsluiting” tussen het onderste niveau en de directie die bepaalde representanten in de top accepteert. Niet dat deze mee beslissen, zover is het niet, maar ze kunnen daar uit een relatie waarin ze ondergeschikt zijn, springende over de hele lijn hiërarchie bepaalde dingen aan de orde stellen. Ik stel niet voor (waar wel over gesproken wordt) onderdeelsraden in te bouwen op de manier van ondernemingsraden, ik wil alleen zeggen dat hier dezelfde spanningsverhouding kan bestaan tussen twee soorten van organisatie. Het bedrijf en het leger worden daarmee niet een democratische organisatie, maar accepteren bepaalde democratische procedures.

De kwestie, die de overste Carstens aan de orde heeft gesteld, is goed om nog even te onderstrepen. Het klinkt wat zwaar, vooral bij vergelijking met ontwikkelingslanden en militaire regi-

mes meteen over te stappen op Nederlandse verhoudingen en te praten over het gevaar van machtsconcentratie en geweldsmonopolie in ons land. De heer Carstens zocht naar historische figuren die hun zwaard in de weegschaal hebben gelegd. Misschien dat Prins Maurits in dat verband nog genoemd kan worden, maar het is inderdaad op het ogenblik in die zin geen actuele zaak, dat geef ik U onmiddellijk toe.

Het is niet zo dat het moderne leger met zijn imposante geweldsmogelijkheden, zijn omvang en gecompliceerdheid, zijn grote hoeveelheid specialisten en economische bronnen, nu het gevaar oplevert, in ons land of in een ander modern land, dat daardoor naar de macht gegrepen zal worden op de manier zoals dat in Argentinië of Zuid-Korea het geval is. Ik heb alleen willen zeggen, dat een dergelijke concentratie van macht en middelen die een zekere ondoordringbaarheid impliceert, in brede kring onbehagen wekt. Onbehagen niet zozeer omdat men nu direct bang is voor een openlijk ingrijpen maar omdat men omgekeerd het gevoel heeft, dat men niet meer helemaal greep heeft op de gang van zaken in een dergelijk instituut. In dat verband heb ik ook gewezen op grote ondernemingen die wij ook niet onmiddellijk zien als een klik kapitalisten, die proberen de macht aan zich te trekken, maar waarvan we ons wel afvragen wat bijv. de relatie is tussen het bieden van bepaalde mogelijkheden voor industrie-vestiging e.d. aan de ene kant en het feit dat er grote economische machtsconcentraties zijn aan de andere kant. Men kan daar heel moeilijk doorheen kijken en in een democratische samenleving wil men daar wel doorheen kijken.

Om een enkel concreet punt te noemen, dat in de Nederlandse krijgsmacht zou kunnen spelen, de kwestie van de politieke voorlichting in het leger. Men heeft in verschillende krijgsmachtdelen de beschikking over een apparaat dat op dat gebied het een en ander doet. Op dit ogenblik is er een apparaat waar op een bepaalde manier politieke informatie aan duizenden jonge mensen wordt verstrekt. Het is heel moeilijk om te controleren wat daar precies gebeurt. Men heeft mensen als dpl. militair in een afhankelijkheidspositie gebracht en daar wordt een bepaalde politieke kleur aan toegevoegd. Ik kan me voorstellen, dat men van buitenaf waarschuwt met dit soort dingen erg voorzichtig te zijn. Ik noem dit niet als punt waarin ik zelf direct een duidelijk standpunt heb, ik wijs alleen op twijfels die bestaan.

Hetzelfde geldt voor de middelen die men economisch nodig heeft om de krijgsmacht telkens

weer technisch te vernieuwen. Het is heel moeilijk om van buitenaf te beoordelen, of bepaalde wapentechnische vernieuwingen onder alle omstandigheden verantwoord zijn. Men zou als het ware een soort schaduw-organisatie moeten hebben van deskundigen om dat te kunnen controleren, of men moet het overlaten. Men kan het overlaten in omstandigheden dat de zaken betrekkelijk gemakkelijk te overzien zijn. Het is heel moeilijk over te laten indien het om zeer gecompliceerde affaires gaat.

Het enige wat ik dus eigenlijk heb willen zeggen is dit, dat de groei en de gecompliceerdheid van een organisatie als de krijgsmacht, afgezien van het feit dat hier een duidelijk geweldsmonopolie aanwezig is, het in een democratie moeilijk maakt om daar helemaal onbevangen tegenover te staan. De Overste van Lent heeft meerdere vragen gesteld. In de eerste plaats of onderofficieren ook rechts staan. Er is op dat gebied vrijwel geen onderzoek. Wat ik er van weet is, dat ze duidelijk niet zo rechts staan als de officieren. Ze tenderen meer naar arbeiderspartijen.

De inbreng van dienstplichtigen is een heel interessant punt. In hoeverre zijn dienstplichtigen, komende vanuit bepaalde typen scholen, opleidingen, bedrijven en andere werkomgevingen, in staat daarvan los te komen en de militaire verhoudingen te accepteren. Men zou zelfs een stap verder kunnen gaan en zich afvragen, in hoeverre er van hun instelling in dat opzicht gebruik is te maken. Ik geloof heel weinig, omdat inderdaad die militaire organisatie iets anders vraagt, tenzij men de mensen buiten de typisch militaire onderdelen, de typische gevechtseenheden, brengt. Dan kan men er van profiteren, dat men administratieve en technische ervaring in het bedrijf krijgt. De laatste vraag luidt of het feit dat officieren rechts staan, misschien in meerderheid, op zichzelf verwerpelijk is. Ik dacht, dat ik vrij duidelijk had betoogd dat, zolang het hier gaat om democratische partijen, het eigenlijk helemaal niemand aan gaat. Neem eens aan, dat met een onderzoek hier in Nederland men zou ontdekken dat 70% van de officieren zich actief voor de V.V.D. uitspreken. Dan lijkt het mij heel erg zinloos om daarover enige discussie te openen. Tenzij blijkt dat zich in de krijgsmacht actieve en geheime cellen van de V.V.D. hebben gevestigd, die met veel geld werken en op een merkwaardige manier officieren op sleutelposities overhalen om voor de V.V.D. te werken. Maar als dat niet zo is, wanneer men dus uit vrije keuze zich vóór een of andere partij uitspreekt en men blijkt in een ge-

zelschap te verkeren waar dat méér voorkomt, dan zij dat zo. Ik heb voorbeelden genoemd van ondernemers, die men ook in het algemeen niet bij de Partij van de Arbeid aantreft.

Ik zie dus niet in, dat het gestelde op zichzelf verwerpelijk is. Maar ik kan me voorstellen (en dat is nl. de moeilijkheid van iedere ambtelijke groepering in onze samenleving) dat als dergelijke dingen naar buiten komen, daar wel munt uit geslagen wordt. Dat men misschien niet keihard proportionaliteit wil, maar dat men inderdaad de suggestieve vraag kan stellen, of een dergelijke houding van al die individuele personen in één instituut er niet toe leidt, dat dat instituut daarmee een bepaalde kleur krijgt.

Kolonel Sjoerds had een hele reeks vragen. In de eerste plaats de vermaatschappelijking. Dat begrip vermaatschappelijking is ongeveer even moeilijk als democratisering en omdat ik het met democratisering al moeilijk genoeg heb, heb ik vermaatschappelijking maar buiten discussie gehouden. Indien men democratisering opvat in de zin van een bepaalde relatie, tussen een instituut en de samenleving, is het „externe democratisering”, zoals ik even genoemd heb. Vermaatschappelijking is ruimer omdat nl. ieder streven naar een hogere graad van vermaatschappelijking, d.w.z. naar sterkere betrokkenheid van bepaalde segmenten, groeperingen, instituten, op de samenleving, op de totale maatschappij, een sterker aanleggen is van algemeen maatschappelijke criteria ter beoordeling van de prestaties en de bijdragen van zo'n deel van die maatschappij. Iedere totalitaire staat is sterk vermaatschappelijkt. Niet wat een bedrijf als zodanig presteert, of ten gunste laat komen aan consumenten, maar wat dat bedrijf bijdraagt in het zoveelste 5-jaren plan, dat is het beslissende criterium van het totale maatschappelijke systeem.

Democratie, geen systeem, maar een mentaliteit. Dat wordt inderdaad vaak gezegd en ik heb daar even op gedoeld, toen ik het had over de discussies die men vaak hoort over democratisch leiderschap. Dat is kenmerkend voor degene, die anderen ook een keer aan het woord laat, die begrip opbrengt voor zijn mensen, die een humane houding aanneemt, die bereid is om meningen van anderen te overwegen, die bereid is toe te geven, dat hij het op een bepaald moment verkeerd heeft gedaan of verkeerd heeft begrepen.

Dit alles impliceert een zekere mentaliteit, van openheid, van tolerantie, van bereidheid om te luisteren en dergelijke dingen meer. Maar de moeilijkheid is, dat democratie natuurlijk totaal

andere en veel „hardere” betekenissen heeft: een systeem waarbij aan de basis van de samenleving een duidelijke macht berust, een duidelijke controle-bevoegdheid.

Een dergelijk systeem, dat is uitgewerkt in de constitutie van democratische landen, is natuurlijk ook „democratie” en op die manier is het een veel formeler begrip dan een houding of mentaliteit. Deze is belangrijk omdat dat hele spel uiteindelijk een zekere subtiliteit heeft en gemakkelijk verstoord kan worden door mensen die een ondemocratische houding hebben en dan bedoelt men, mensen die niet bereid zijn de spelregels als zodanig te accepteren, maar het alleen meespelen zolang er op een andere manier profijt van te trekken is. Een democratie is betrekkelijk gemakkelijk te ontwrichten, omdat deze berust ook op die fatsoencode, op wat men dus een democratische mentaliteit kan noemen.

Politiek in het leger, daarover ging de derde vraag. In hoeverre moeten we gebruik maken, vraagt de Kolonel Sjoerds, van het feit, dat we ten slotte een groot deel van de mannelijke jeugd binnen de poort hebben. Uitgaande van de gedachte, dat die jeugd toch al betrekkelijk weinig voor politieke zaken, voor het openbare leven geïnteresseerd is, moeten we niet de kans aangrijpen, om ze, eenmaal in dit militair verband, wat meer wegwijs te maken?

Ik zou in de eerste plaats willen zeggen, dat de functie van de krijgsmacht niet is: „politieke vorming”. Men kan uitgaan „men zou moeten uitgaan van de verwachting, dat het staatsburgerlijk bewustzijn bij degenen, die men „uit de maatschappij” krijgt, krachtig genoeg is om daarvan goede soldaten te maken. Dan zou men dus verder kunnen gaan en vragen, of, als dat bewustzijn niet voldoende is, dan de krijgsmacht zijn functie niet moet uitbreiden in die richting. Misschien wel, maar dan komen we eerst op het tweede punt: wat betekent zulks precies? Ik had het er even nog over, dat politieke informatie, politieke voorlichting, gemakkelijk de kleur aanneemt van degenen, die zich daarmee belasten. Politiek is n.l. een controversiële aangelegenheid. Op het moment, dat men politieke standpunten verkondigt, is er de neiging, ook onbewust, daarin eigen oordelen, eigen preferenties zwaar te laten meespelen.

Men zou twee kwesties, geloof ik, duidelijk moeten stellen. In de eerste plaats zou men heel sterk moeten accentueren politieke informatie, niet indoctrinatie, d.i. het bijbrengen van bepaalde overtuigingen. In de tweede plaats zou men orga-

nisatorisch de garantie moeten geven, dat die informatie zo objectief mogelijk, – helemaal objectief kan nooit – maar zo objectief mogelijk wordt gegeven. En daarmee kan men verschillende kanten uit. U weet, dat er wensen bestaan bij sommige politieke partijen, om de politieke partijen toegang te geven tot de kazerne. Ik heb het gevoel, dat ook dat weer wat ver gaat, dat het een stap is waarbij je allerlei merkwaardige consequenties krijgt. Dan ontstaat dat vreemde beeld van partijen die anti de overheid zijn, of anti ons democratisch systeem en die dan formeel toegang krijgen tot degenen, die worden opgeleid tot verdediging van dat systeem. Afgezien daarvan, geloof ik, dat men dan bovendien enigszins een parallel schept met de relatie tussen kerk en krijgsmacht in een vroegere tijd: het in colonne naar de kerk marcheren. Ook dan wordt bij een aantal mensen hun afhankelijkheid, misschien niet bewust, maar in feite gebruikt om ze in een andere positie te brengen. Dat wil dus zeggen: als er informatieverschaffing is – en daar zou ik vóór zijn – dan moet die informatieverschaffing komen uit die groepen en uit die instanties waar er van een zekere dwang geen sprake is en waar de objectiviteit zo goed mogelijk gegarandeerd is. Daar zijn bepaalde formules voor te vinden. Ik meen, dat er bij de luchtmacht een werkwijze is, waarbij men een raad van advies heeft, waarin naast militairen ook burgers toezien op deze affaire. Men heeft een grote vrijheid om zijn informatie te vergaren en door te geven en er wordt dus niet uitgegaan van bepaalde standpunten zoals die in militaire kringen of bij defensie leven. Men is niet een verlengde van het officiële standpunt.

Men heeft als het ware binnen de krijgsmacht een bepaalde autonomie als voorlichtings-orgaan, als voorlichtings-officier, en ik geloof dat dat een vorm is, waar een heleboel positieve kanten aan zitten, omdat men op die manier iedere verdachtmaking kan ontgaan, dat er hier binnen de krijgsmacht met bepaalde denkbeelden wordt gespeeld, en dat bepaalde politieke denkbeelden, zoals die met name bij defensie sterk zullen leven, worden doorgedrukt. En zo zijn er meer formules te geven.

Welke rol en functie heeft de krijgsmacht in de democratie? Dreiging, afschrikking, strijd en symbool? Het is de vraag of er hier nu een verschil is tussen de positie van de krijgsmacht in de democratie en in ieder ander systeem, waar uiteraard ook naast dreiging- en strijdfunctie, een zekere symbool-functie aanwezig is. Ik zou op

dit moment niet zo gauw weten, wat voor andere functies men zou kunnen bedenken. Ik zou daar geen amendement op willen toepassen.

Tenslotte de *kolonel Mantz*, die mij in enige verlegenheid heeft gebracht door op een onderwerp door te gaan, waaromtrent ik geen deskundige ben. Een punt waar ik onder andere aan denk, is de kwestie van het toekennen van meer autonomie aan bepaalde specialisten en specialistische organen. En daar bedoel ik mee, dat specialisten in de krijgsmacht zoals in iedere grote organisatie de gelegenheid moeten hebben, niet alleen om advies uit te brengen, wat vanzelfsprekend is en wat nu ook het geval is, maar om op hun eigen manier informatie te verzamelen en de gelegenheid moeten hebben dat advies niet alleen met een zekere klem onder de aandacht te brengen van degenen, die de beslissing nemen.

In heel wat grote bedrijven is deze werkwijze al geaccepteerd, zò zelfs dat er als het ware een team is, van specialisten en van degenen die de beslissing nemen, waar iets uitkomt dat op de duur niet meer duidelijk is toe te wijzen aan de invloed van een bepaalde persoon. Hoe de beslissing tot stand is gekomen en hoeveel daar bepaalde specialisten in hebben bijgedragen, is eigenlijk niet meer na te rekenen. Dat hoeft ook niet, omdat men als een team werkt. Op diezelfde manier – daar wordt in de Amerikaanse krijgsmacht wat mee geëxperimenteerd – zou men kunnen komen tot bepaalde projectgroepen in de militaire organisatie. Die groepen krijgen concrete projecten, die gerealiseerd moeten worden binnen een bepaalde tijd en die bestaan uit zowel lijnfunctionarissen als specialisten. Er is een risico, omdat er als het ware een apart soort organisaties kan ontstaan, al zijn het tijdelijke organisaties, binnen de moederorganisatie. Maar het grote voordeel is, dat ze volgens de ervaringen in Amerika bijzonder efficiënt en snel werken. En dat ze bij wijze van spreken veel meer daadkracht opbrengen dan het staande apparaat, dat de routinezaak afdoet. Juist wanneer het gaat om vernieuwingen op technisch gebied, op organisatorisch gebied, op personeelsgebied, is de conceptie van projectgroepen, erg de moeite waard. Een ander punt in dit verband is het ophangen van specialisten aan de organisatielijn. Een van de punten waar men herhaaldelijk op stuit is de spanning tussen rang en functie, waar ik het een moment over had. Indien men heel duidelijk specialistische kennis in het apparaat aanwezig heeft, dan is het van belang dat die specialistische kennis op het niveau waar die kennis van belang is,

gemakkelijk kan doordringen. Het is nu nog zo, dat men bij een grote afstand tussen de personen in kwestie d.w.z. een kolonel of een generaal aan de ene kant en een vaandrig of een tweede luitenant aan de andere kant, zich wederzijds niet behaaglijk voelt. Men kan zich dat voorstellen op het moment dat er sprake is van duidelijke lijnverhouding, men zou zich dat niet moeten kunnen voorstellen indien het gaat over specialistische kennis aan de ene kant en een lijn-functie aan de andere kant. Om een heel simpel voorbeeld te noemen, diezelfde generaal voelt zich niet ongelukkig wanneer die tweede luitenant een tandarts is. Dan heeft hij vertrouwen. Met heel veel andere specialistische functies is het anders gesteld. De consequentie is dat men een massa specialisten in het militaire apparaat zou moeten promoveren, om in staat te zijn bepaalde kennis op het juiste niveau te brengen, en „niveau” dan in termen van rang.

Het is ook in het bedrijfsleven een punt, waar ambitieuze lieden, die in de staf zitten of in het laboratorium, met hun vijfendertigste jaar het wel voor gezien houden en overspringen in de lijn omdat ze daar sneller promotie maken. Dat zijn diezelfde problemen, die men wel probeert op te vangen door bepaalde privileges te geven aan degenen, die men in de staffuncties heeft, omdat men die gewoon nodig heeft en in toenemende mate nodig heeft. Tot die privileges behoort: gemakkelijke toegang tot de lijn tot en met het hoogste niveau, omdat men daarmee een bevrediging geeft aan diegenen, die opgesloten zitten in een milieu waar ze nooit werkelijk beslissingen mogen nemen en daar maar verwijderd bij betrokken worden. Dat zijn enkele punten, maar zo zijn er natuurlijk meer te noemen. Mijnheer de voorzitter ik dank U wel.

Voorzitter:

Ik geloof dat er vanavond, voor mij althans, maar één punt is, waarin ik duidelijk het niet helemaal eens kon zijn met Prof. van Doorn. Dat was nl. toen hij zei, dat je over deze dingen beter kon lezen, dan er een lezing over aanhoren. Ik geloof, dat het een voorrecht is geweest voor ons allen, om een deskundige, al voelde hij zich dan wellicht op glad ijs, over dingen te horen praten, die ons aller interesse hebben. Ik zou willen zeggen dat bijna niemand anders dan hij de problemen voor ons had kunnen etaleren. Dat neemt niet weg, dat het lezen achteraf van een voordracht als deze, een absolute noodzaak lijkt voor ons allen. We zullen verder moeten studeren op een aantal din-

gen die gesteld zijn. In het kader van dit bijzonder ruime onderwerp – „krijgsmacht en democratie” of „democratie en krijgsmacht” – zal men vele deelonderwerpen tegenkomen, met name ook dank zij degenen die hier in discussie hebben willen treden. Deel onderwerpen, die wellicht alle op zich zelf weer onderwerp van nadere studie kunnen zijn. Ik kan u dan ook verzekeren, dat ons bestuur bij het straks, over enkele maanden, nalazen van deze voordracht, zich zeker zal beraden over de vraag, welke van die deelonderwerpen alsnog aan de orde moeten worden gesteld. Ik zou diegenen, die in discussie hebben willen treden, ondanks het feit dat men in het algemeen met bijzonder veel ingenomenheid heeft geluisterd naar de inleiding van Prof. van Doorn, hartelijk willen bedanken voor het feit, dat zij hier min of meer à l'improviste en misschien zelfs enigszins onder druk, toch hebben willen komen, omdat zij wezenlijk hebben bijgedragen tot het slagen van deze avond. Door hun toedoen wordt prof. van Doorn gebracht tot het verder uitwerken van een aantal punten. Ik zou willen zeggen, Prof. van Doorn, dat u, zoals ik ook al halverwege heb gezegd, dat u ons in zekere zin een spiegel heeft voorgehouden en ik geloof dat er weinigen zijn, die dat met zoveel kennis van zaken hadden kunnen doen. U bent nl. behalve wetenschapsman, socioloog, in belangrijke mate ingevoerd, als ik het zo mag zeggen, (hoewel vrijstaand en ik geloof dat dat een voorwaarde is voor iemand die je de spiegel voorhoudt) maar toch ingevoerd in het militaire denken. U kent onze taal, u kent onze moeilijkheden, de vraagstukken waar we voor staan, die we soms misschien zelf niet altijd zo duidelijk onder woorden kunnen brengen maar die we vanavond in ieder geval duidelijk hebben waargenomen. Ik meen, dat u ons allen aan het denken heeft gebracht en dat u ons ook nog in een verre toekomst aan het denken zult houden. Ik ben u bijzonder dankbaar voor hetgeen u ons vanavond heeft willen brengen en ik kan u zeggen, dat het bestuur zich gelukkig prijst, dat het indertijd op de idee is gekomen u uit te nodigen om dit bijzonder moeilijke en veel omvattende, maar voor ons allen en ook voor het Nederlandse volk als zodanig belangrijke onderwerp van „krijgsmacht en democratie” te behandelen. Ik dank u zeer hartelijk voor deze avond. Applaus.

Dan besluit ik hiermee deze avond, ik wens u allen wel thuis en ik hoop velen van u hier weer terug te zien op 6 mei voor de lezing van de Brig. Generaal Thoonsen. Ik dank u zeer. Wel thuis!

Bijeenkomst dinsdag 6 mei 1969

Voorzitter:

Mijne Heren, ik open deze vergadering op een zeer memorabele dag, – het is nl. op de kop af honderdvier jaar geleden, dat onze vereniging werd opgericht. Het doet mij daarom te meer vreugde bij deze vergadering drie van onze ereleden te mogen begroeten, nl. de Generaals Calmeyer, Couzy en de Wolf. Ik ben bijzonder verheugd, dat zij weer, voor de zoveelste maal, van hun belangstelling doen blijken in het wel en wee van onze vereniging.

Ik heet u allen welkom op deze laatste bijeenkomst van het verenigingsjaar 1968-'69, een jaar, dat zich heeft gekenmerkt door versobering aan de ene kant, ik zou willen zeggen: noodgedwongen versobering en aan de andere kant een volledig nieuw programma, een naar ons gevoel meer rationele opzet. Die versobering, heeft zijn invloed gehad op onze beslissing het wetenschappelijk jaarbericht af te schaffen, daarbij wel een traan wegpinkend en bovendien op het verminderen, voorlopig althans, van het aantal voordrachten per jaar van gemiddeld zes tot vier. Wat betreft de nieuwe opzet, het is u allen bekend dat we gekomen zijn tot een periodiek, een kwartaalbericht, dat in de plaats kwam van het wetenschappelijk jaarbericht en van de uitgaven in druk van de lezingen. Ik geloof dat ik mag zeggen, dat dat nieuwe tijdschrift – over de uitspraak van de naam is nog niet iedereen het eens –, maar ik zeg voorlopig maar Mars in Cathédra (en nog niet Mars in Càthedra), dat de eerste twee nummers van dat tijdschrift goed geslaagd zijn, zowel qua uiterlijk, als ook qua inhoud en ik hoop van harte, dat we dat peil zullen mogen handhaven en ook dat we op den duur misschien een grotere frequentie van verschijnen zullen kunnen behalen. Dan is ook vermeldenswaard in de nieuwe opzet, de prijsvraag. Ik wil u nog eens daaraan herinneren. In het eerste nummer van ons tijdschrift is de prijsvraag omschreven, in het eerstvolgende nummer zullen wij nog eens de aandacht er op vestigen. Ik hoop van harte, dat over het onderwerp, nl. „Integratie”, een aantal leden hun gedachten zullen willen laten gaan. Nog een belangrijk punt, hoewel van meer tech-

nische aard, was de aanzienlijke verhoging van de honoraria, zowel voor auteurs als voor sprekers, waardoor naar ons gevoel een betere aanpassing werd bereikt aan de omstandigheden die zich momenteel bij andere verenigingen voordoen.

Een ander beleidspunt betrof het zoeken van contact met andere verenigingen die overeenkomstige doelstellingen hebben. Met name is dat al gebeurd met het Genootschap voor Internationale Zaken, hoewel de besprekingen daarover nog niet geheel zijn afgerond. Wij hopen te bereiken een goede uitwisseling van voorziene programma's, we hopen ook, – en dat is eigenlijk in beginsel al overeengekomen – dat men over en weer elkanders lezingen en voordrachten zal mogen bijwonen. Hoe we dat precies bekend zullen maken aan de leden, dat weten we nog niet, een aparte convocatie is een kostbare zaak, dus we zullen mee moeten gaan met al bestaande convocaties. Ik mag u vanavond al bij wijze van voorbeeld noemen: – en dat is wel heel kort dag – dat er vrijdag a.s. op 9 mei om 20.00 uur in het Kon. Inst. voor de Tropen, aan de Mauritskade 63 in Amsterdam een lezing zal worden gehouden over „Misstappen en Rechtzetten”. Dat gaat over medische ontwikkelingssamenwerking in de tropen, een kritische beschouwing door Prof. Kranendonk. Zij, die daar belangstelling voor zouden hebben, kunnen vanavond hier eventueel nog nadere gegevens over krijgen. Het feit, dat een goede coördinatie wel erg nodig is, vindt hedenavond zijn bewijs, nu juist uitgerekend vanavond ook een voordracht van „Het Genootschap voor Internationale Zaken” plaatsvindt, nl. van Prof. van het Reve. Het spijt me, dat we onze samenwerking nog niet helemaal hebben rondgemaakt, maar ik hoop, dat we dat in de toekomst zullen kunnen voorkomen.

Dan, tenslotte, is er nog een activiteit, die ik zou willen noemen, een activiteit die niet zozeer voortspuit uit de nieuwe opzet van het programma van onze vereniging, maar uit een initiatief dat al eerder werd genomen. Ik ben daarom blij dat de Gen. Couzy, de vorige voorzitter, hier aanwezig is. Het betreft bemoeingen van onze

vereniging om te komen tot een bundeling van de activiteiten op wetenschappelijk gebied t.a.v. het militaire recht. Het is niet iedereen bekend, maar tot dusverre werd zowel in Leiden als ook in Amsterdam militair recht gedoceerd. Er is door onze vereniging een initiatief genomen bij de Min. van Defensie die dat aanging, om te komen tot een bundeling van deze activiteiten in Amsterdam in de eerste plaats. De voorbereidende besprekingen zijn voltooid en hebben gelukkig tot een goed resultaat geleid. Het ligt in de bedoeling, dat aan de universiteit van Amsterdam een bijzondere leerstoel zal worden opgericht in militair recht, gesponsord door onze vereniging, die daartoe financieel door de Min. van Defensie in de gelegenheid zal worden gesteld. Ons officiële voorstel over dit onderwerp is intussen uit naar de universiteit van Amsterdam. En ik hoop bij een volgende vergadering over dit onderwerp meer te kunnen vertellen.

Nu mag ik wel zeggen dat die ommezwaai, die we hebben kunnen maken, uitsluitend mogelijk is geweest door de extra financiële hulp, die we van de Minister van Defensie hebben gekregen, waarvoor we hem tenzeerste dankbaar mogen zijn. Die extra hulp is in beginsel gegeven éénmalig en daar kom ik vanzelf mee aan agenda punt twee van onze agenda. Dat betreft een voorstel tot verhoging van de jaarlijkse contributie van $f 15,-$ tot $f 20,-$ en dat zou dan in moeten houden een wijziging van art. 9 van ons huishoudelijk reglement, dat momenteel luidt: „De contributie voor de leden bedraagt $f 15,-$ per jaar. Asp. Off. betalen $f 10,-$ per jaar, zij die in de loop van een werkjaar als leden worden ingeschreven, betalen de contributie over het gehele jaar en ontvangen al de in dat jaar verschenen publicaties. Het gaat dus om een wijziging van het bedrag van $f 15,-$ per jaar in $f 20,-$ per jaar. Het ligt niet in de bedoeling de contributie van $f 10,-$ per jaar voor de Asp. Off. te wijzigen. In onze toelichting is de hoofdreden voor deze wijziging al gegeven, nl. een toename van de exploitatiekosten in de loop der tijden, die buiten onze wil is ontstaan; dat betreft o.m. de verhoging van porti, drukkosten e.d. en ik hoop van harte, dat de leden kunnen instemmen met deze verhoging. Is er iemand die hierover een nadere vraag heeft of een opmerking wil maken...? Mag ik dan aannemen dat iedereen accoord gaat met dit voorstel van het bestuur? Hartelijk dank, de democratisering is in onze vereniging blijkbaar goed werkend, dank u zeer. Ik mag misschien, nu dit voorstel is aanvaard,

toch even een enkel woord wijden aan een toelichting, die ik van zeer bevriende zijde heb gekregen, iemand die onze vereniging zeer na ligt en die in de geschiedenis even heeft teruggeblikt voor de relatie jaarlijkse inkomens – hoogte van de contributie. Hij is teruggegaan naar het oprichtingsjaar in 1865, toen de contributie $f 4,-$ was, maar het jaarinkomen van de kapiteins en luitenanten ongeveer gelijk was aan het maandinkomen voor diezelfde rangen nu. En als men dan ziet, dat in de loop der jaren de contributie is verhoogd van in 1865 dus $f 4,-$, tot in 1918, na 53 jaar $f 6,-$ (dat heeft dus heel lang geduurd), in 1945 tot $f 10,-$ met een subsidie van defensie en overzeese gebiedsdelen, die we intussen niet meer hebben, in 1961 tot $f 15,-$ en dan nu in 1969 tot $f 20,-$, dan is die vervijfvoudiging aanmerkelijk achter gebleven bij de vertwaalfvoudiging der salarissen! Ik vond dit te aardig om u dit te onthouden en ik wil de Gen. de Wolff wel zeer bedanken voor zijn graverij.

Heren, dan zijn we nu toe aan punt 3 van de agenda, nl. een voordracht van de Gen. Thoonsen, oud-directeur van de H.K.S. en als ik dan zeg oud, dan bedoel ik helemaal niet oud, hoewel hij vandaag jarig is: mijn hartelijke gelukwensen, generaal... (applaus)...; zo ziet u, hoe hij verbonden is aan onze vereniging, die ook vandaag verjaart. Hij zal een lezing houden, een terugblik op het congres, dat een paar maanden geleden is gehouden, onder de titel „Afschrikking en Ontspanning” ter gelegenheid van het eeuwfeest van de H.K.S. en waar toen een zestal sprekers van wereldfaam, mag ik wel zeggen, aan het woord is geweest over verschillende aspecten van dit onderwerp. Ik hoef u maar te memoreren: Prof. van der Beugel, Prof. Martin uit Engeland, Prof. Röling, Prof. Löwenthal uit Duitsland, Gen. Beaufre, U allen ongetwijfeld bekend, en last but not least Prof. Brzezinski uit Amerika. U hebt enige korte uitspraken gezien, zoals door Gen. Thoonsen gereleveerd in zijn syllabus; het is jammer, dat wij nog niet in het bezit zijn, van de geschreven tekst van datgene wat deze hooggeleerde heren ten beste hebben gegeven. Ik hoop, dat dat alsnog in de nabije toekomst zal gebeuren, want ik geloof, dat het dan pas werkelijk mogelijk zal zijn deze zaken op hun volledige waarde te schatten. Maar ik ben blij, dat nu in ieder geval de Gen. Thoonsen in zijn terugblik zeker voor ons weer zal terughalen, datgene, wat toen op dat belangwekkende congres is gezegd. Ik geef dan gaarne het woord aan de Generaal Thoonsen.

Afschrikking en ontspanning

*Een terugblik op het congres ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Hogere Krijgsschool
(gehouden op 19 en 20 november 1968)*

I. Inleiding

In relatief verband gebracht zouden recente bestuursmutaties aan de spreker van hedenavond, qualitate qua, wellicht een enigszins controversieel aanzien kunnen geven. In de vorige vergadering nog gezeten achter de bestuurstafel en als zodanig bedankt, mag de verwachting worden gekoesterd, dat betrokkene zich op de volgende vergadering zou tevreden stellen met een bescheiden plaats onder de toehoorders in de zaal.

Het plaatsnemen achter de sprekerslessenaar zou kunnen worden uitgelegd als een toegeven aan modeverschijnselen zoals „frustratie” i.c. als redacteur mocht hij nooit iets zeggen, hoogstens schrijven; of „establishment” i.c. volharden in een gewoonte: eenmaal vis-à-vis de toehoorders, dan altijd; doch dit zijn negatieve verschijnselen, in strijd met de flexibiliteit van geest en mobiliteit van het lichaam, welke in de komende beschouwingen juist als voorwaarden worden gesteld. Een dergelijk antagonisme tussen spreker en gesprokene zou afbreuk doen aan de kracht van overtuiging waarmede het onderwerp moet worden gebracht. Derhalve geen negatieve motieven, wel echter een negatief aspect.

De voordracht is niet geheel opgebouwd uit originele gedachten. Het is een terugblik op de mening van anderen met ontleding van hun motieven. Waarom deze terugblik? Ik moge volstaan met het noemen van enkele redenen:

- een groot aantal officieren was verhinderd het congres bij te wonen, hetzij tengevolge van werkzaamheden, hetzij plaatsgebrek, hetzij vallend buiten de uitnodigingen,
- ondanks talrijke publicaties in diverse media wordt geen afgerond beeld verkregen,
- de uitgave in boekvorm is wegens omstandigheden, waarmede ook de penningmeester van

deze vereniging wel bekend is, nog steeds niet gerealiseerd,
- een herhaalde beschouwing dient de actualiteit en het omgekeerde geldt in gelijke mate;
om deze en andere redenen acht ik een terugblik met een op de voorgrond stellen van de belangrijkste ideeën en hun onderlinge samenhang, in het milieu van deze vereniging, wel verantwoord.

II Motivering van het onderwerp

De Hogere Krijgsschool organiseerde in november 1968 ter herdenking van haar honderdjarig bestaan een congres, met als doel een bijdrage te leveren tot het wetenschappelijk denken over de toepassing in heden en toekomst van politieke, militaire, sociale, economische en psychologische middelen in internationale conflictsituaties, met bijzondere aandacht voor de vraagstukken inzake bondgenootschappen van Westelijke landen.

Waarom deze verbreding van het zuiver militair wetenschappelijke?

Evolutie van geest en ontwikkeling in communicatiefaciliteiten doen de maatschappij indringen in de krijgsmacht. Het handelen van de krijgsmacht ontleent zijn motieven *niet* aan zuiver krijgswetenschappelijke zaken doch ook aan maatschappelijke verhoudingen en toestanden. De integratie krijgsmacht en maatschappij maakt de verwevenheid van krijgswetenschap - of zoals deze thans wel eens wordt genoemd: defensiewetenschap - met andere wetenschappen tot een feit.

Men ontkomt niet aan de realiteit dat het militair wetenschappelijk denken moet worden geplaatst in het geldend maatschappelijk - cultureel milieu. In deze tijd van versnelling in de ontwikkelingen is de invloed van sociologische, economische,

technische en politieke wetenschap op de militaire wetenschap groter dan voorheen.

Doch ook het omgekeerde is het geval.

Militaire factoren en gebeurtenissen hebben een directe invloed op de maatschappelijke ontwikkelingen. Het aandeel van de militair in het politieke besluitvormingsproces is – door de enorme toename van het effect van de militaire middelen – uitgebreider dan vroeger.

Deze enorme toename dringt tevens de aanwending van deze middelen naar de achtergrond. Men bedrijft thans de politiek zolang mogelijk met alle ten dienste staande middelen. Toch blijft Clausewitz' stelling van kracht: „Oorlog is de voortzetting van de politiek”.

Doch in plaats van „met andere middelen” zou ik willen stellen „met een gewijzigde toepassing – in volgorde en intensiteit – van dezelfde middelen”. Met deze zelfde middelen heeft de politiek in dat geval tevergeefs getracht de vrede te handhaven. Immers in vreedstijd spelen thans de militaire middelen wel degelijk een rol in de politiek, alleen al door hun bestaan – de afschrikking – de dreiging.

In de 100 jaren van haar bestaan is het motto van de Hogere Krijgsschool hetzelfde gebleven, te weten: het initiatief tot gedachtenvorming stimuleren.

In het licht van de reeds eerder geschetste verwevenheid moet deze stimulans thans tevens inhouden:

- het toepassen van een interdisciplinaire benadering
- het dwingen tot een selectief denken
- het prononceren van het maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef.

De verbreding van het militair wetenschappelijk denken dient derhalve rekening te houden met deze facetten. Dit houdt in: een visie op de toekomst, een objectieve benadering en een doelgericht wetenschappelijk onderzoek. Bij voortdurende voortdrijving moet een zich bewust zijn van medeverantwoordelijkheid in onze geïntegreerde maatschappij worden getoond.

Om al deze redenen werd het onderwerp van het congres gericht op het belangrijkste vraagstuk van deze tijd: het behoud van de vrede met alle middelen, inclusief de militaire.

III De situatie van het ogenblik

De situatie van het ogenblik moet dienen als uitgangspunt voor onze overwegingen hoe een flexi-

bel beleid kan leiden naar een toestand van harmonieuze samenleving in de toekomst.

Professor van der Beugel van de Universiteit van Leiden besprak de huidige problemen van de Westelijke samenwerking. Deze werd geboren als kind van het ouderpaar: de Koude Oorlog en de Hegemoniale Positie van Amerika. Het groei-proces van deze samenwerking heeft zeker tot 1962 een constructieve en opgaande lijn in de ontwikkeling getoond. Doch in de laatste jaren is er een soort verschraling te constateren, een desintegratie van het gegroeide systeem.

Een werkelijk perspectief op iets nieuws dat ervoor in de plaats zou kunnen treden, openbaart zich niet. Tot de Sovjet-inval in Tsjecho-Slowakije in augustus 1968 leefden wij als het ware in een staat van collectieve machteloosheid, zowel ten aanzien van de mogelijkheid het systeem van Westelijke samenwerking voort te zetten en uit te bouwen als ten aanzien van een duidelijke conceptie voor een alternatief.

Misschien leidt een scherpe analyse tot de conclusie dat het Westen alleen maar reageert op een combinatie van dreiging en hegemoniale positie van één der partners.

Toch was – volgens professor van der Beugel – een derde element aanwezig welke aan de ontwikkeling van de Westelijke samenwerking een daadwerkelijke impuls heeft gegeven, namelijk de groeiende overtuiging, dat bepaalde taken, vooral op het gebied van de veiligheid en de economie, niet meer oplosbaar schijnen binnen het kader van de nationale staat; althans van die nationale staten, die niet tot de club der giganten behoren en giganten zijn er maar twee, ondanks en dank zij de recente opvattingen van de Franse buitenlandse politiek.

Het autonome element van de noodzaak tot interdependentie heeft de generatie, die bepalend was voor de politiek van de vijftiger jaren bewust ervaren: de nationale staat bleek ontoereikend voor de oplossing van de wezenlijke problemen. De feiten in het laatste vijftal jaren, 1962 tot 1968, keren zich tegen deze derde impuls. Dat houdt in, dat de organisatie van het Westen een functie is niet alleen van een dreiging van buiten, maar ook – en dat is erger – van de wisselende interpretatie van die dreiging en dat betekent ook, dat het wegvallen van de hegemoniale positie van de Verenigde Staten, of het minder constructief gebruiken van die hegemoniale positie in de Atlantische wereld bijna automatisch desintegratie tot gevolg heeft van wat sedert 1947 is gegroeid.

Hoe dan ook, men kan tot 1962 spreken van een

opzienbarend succes van het proces van Westelijke samenwerking zich manifesterend in een economische bloei in een staat van veiligheid. In de laatste jaren zou men niet ver bezijden de waarheid zijn wanneer wij spreken over een bijna even opzienbarende terugslag.

Welke nu zijn de factoren die het proces in de laatste jaren hebben vertraagd of zelfs – wat dikwijls schijnt – afgebroken?

Professor van der Beugel onderscheidt een drietal hoofdfactoren.

Als eerste – niet noodzakelijkerwijze de belangrijkste – ontbindende factor moge worden aangemerkt het opkomend nationalisme of als symptoom daarvan het zich naar binnen keren van de aan het Westelijk systeem deelnemende landen. Wij hebben in de naoorlogse jaren de kracht van de souvereiniteit of liever gezegd van de nationale identiteit onderschat. Een goed voorbeeld van die onderschatting is de vanzelfsprekendheid waarmee wij hebben verwacht dat economische integratie automatisch zou leiden tot politieke eenwording. Nationale identiteiten kan men niet afbreken, zoals tolmuren. Men raakt daarbij volstrekt wezenlijke zaken.

Een tweede ontbindende factor noemt professor van der Beugel het verschil in opvatting over het verschijnsel van de détente, de verhouding tot het Sovjetbloc. Wanneer het juist is om de externe dreiging te beschouwen als een van de belangrijkste impulsen tot het proces van westelijke samenwerking, dan wordt het duidelijk dat een verschillende taxatie van die dreiging een verslapping in de samenwerking impliceert.

Ondanks het slotcommuniqué van de conferentie van de Communistische partijen in Karlsbad van 26 april 1967, waarin de sinds 1945 gewijzigde gedragslijn nog eens duidelijk werd uiteengezet, te weten,

- streven naar ontmanteling van de NAVO
- verwijdering van de Amerikaanse presentie in Europa en
- permanente discriminatie tegen de Duitse bondsrepubliek

bleek de verrassing van velen over de Russische inval in Tsjecho-Slowakije groot en de reactie wijd divergerend te zijn. Hieruit valt te constateren hoe diep de verschillen in evaluatie van de „détente” zijn.

De Russische interpretatie van de „détente” betekent: het vermijden van een nucleair conflict, vandaar het non-proliferatieverdrag, hetgeen geenszins in strijd is met de ongewijzigde doelstellingen van de Sovjet-politiek. Deze Russische

interpretatie betekent tevens, dat men bij het zoeken naar wegen tot ontspanning nimmer de onvergeeflijke fout mag maken van het verdoezelen of onjuist interpreteren van de doelstellingen van diegene, waarmee men de ontspanning wil bereiken.

Ook is dit een reden om bij het praten over het gebruik van macht het verschil in politiek systeem en maatschappijvorm in acht te nemen. Het gebruik van macht mag niet worden geobjectiveerd doch dient te worden gerelateerd aan een bepaalde maatschappijvorm.

Verdoezeling van de doelstellingen bij het gebruik van macht is in wezen een bedreiging van onze inspanning.

Een derde desintegrerende factor ziet professor van der Beugel in de vervreemding van grote groepen jongeren en intellectuelen van de uitgangspunten van het proces van Westelijke samenwerking. De omstandigheid dat de noodzaak tot deze samenwerking wordt gezien als een element van de bestaande orde of wat met het mode-woord „establishment” wordt aangeduid is op zichzelf al voldoende om bij bepaalde groepen een hevige antagonisme op te wekken.

Individuele vrijheid is geen marginaal verschijnsel. Het is volstrekt fundamenteel. Een systeem, dat die individuele vrijheid nastreeft – en dat gebeurt in de landen van de westelijke samenwerking – vertoont dikwijls zwakheden, gebreken en onvolkomenheden. De opstandigen tegen dat systeem leven en ageren bij de gratie van de waarden, die zij zelf willen vernietigen of wier bedreiging zij niet erkennen. Onze maatschappelijke orde vraagt als het ware om een mate van onbehagen, dat is: de wens tot verbetering. Wanneer dat onbehagen omslaat in een blind afwijzen van wat die maatschappij nastreeft, dan komt men terecht in een proces van zelfvernietiging. Deze ongenueanceerde opstand tegen de gevestigde orde en de rigoreuze identificatie van de Westelijke samenwerking met „establishment” is een ernstig ontbindend verschijnsel.

Volgens professor van der Beugel is een terugbrengen van althans het serieuze deel van de groepen opstandigen tot het inzicht dat het bij de Westelijke samenwerking niet handelt om een fossiel overblijfsel van een voorbijge tijd, essentieel voor een hervatting van de dynamiek van het Westen. De vraag of wij een minimum aan cohesie kunnen handhaven tijdens de thans heersende periode van paralysering in het proces van structurering en organisatie van het Westen is in hoge mate bepalend voor de politieke houding

van de communistische landen ten opzichte van de vrije wereld.

IV Houding van en verhouding tot de Sovjet-Unie

Hierover sprak professor Martin, hoogleraar bij de Universiteit van Londen.

Ook hij constateert een periode van vertraging in de ontwikkeling bij de Westelijke samenwerking. Naast de door professor van der Beugel genoemde oorzaken noemde professor Martin, als oorzaak, de overschakeling van de waardering van de mogelijkheden naar de waardering van de bedoelingen bij de beoordeling van de toestand. Vooral politici zijn gaarne geneigd tot deze appreciatie over te gaan, daar meestal wel een vriendelijk trekje te bespeuren valt, waarop de nadruk kan worden gelegd. U moet van Ministers werkelijk niet verlangen, dat zij de militairen zullen verzoeken het slechtste van 's vijands mogelijkheden te benadrukken, aangezien dat altijd het nadeligst zal drukken op de defensiebegroting.

Waarom deze overschakeling op een meer genuanceerde benadering van de oost-blok politiek? Wijziging in de interne aangelegenheden van de Sovjet-Unie kan tot deze wijze van benadering hebben bijgedragen. De communistische leiders tonen neiging zich te gaan interesseren voor economische efficiëntie en nemen in de topleiding figuren op bij wie economische en financiële motieven meer bepalend zijn voor de politieke beleidslijn dan ideologische of militaire beweegredenen.

Een schuchtere tendens naar multi-polariteit in het oost-blok kan eveneens een rol spelen bij onze neiging de appreciatie te vervriendelijken, daar dit immers een relatief verlies aan monolytische controle van de Sovjet-Unie inhoudt.

En tenslotte kan als oorzaak van onze heden-daagse houding worden genoemd het bereikte militaire evenwicht gekoppeld aan de afschrikwekkende uitwerking van de nucleaire machtsmiddelen, welke dat evenwicht in stand houden. De eerste twee genoemde factoren zijn interne aangelegenheden van het oost-blok en staan geheel buiten onze invloed. Zij kunnen met de dag worden gewijzigd of geheel worden teruggeschakeld zonder enige kans op inmenging onzerzijds. De derde factor valt binnen onze werkingsfeer. Ondanks alle pogingen om de strategie van het Westen te omschrijven in afleidende termen, blijft dat militaire evenwicht nog immer de ad-hoc basis voor de West-Europese veiligheid.

In deze situatie schuilen vele gevaren. Een ervan

komt voort uit de gedachte dat door dit militaire nucleaire evenwicht tevens de basis is gelegd voor een *permanente* strategische stabiliteit. Men redeneert dan als volgt:

- de stadia van „first” en „second strike capability” zijn gepasseerd,
 - „assured destruction” en „anti-ballistic missiles” systemen zijn langzamerhand gemeengoed geworden,
 - in wetenschappelijk opzicht, maar vooral in technisch opzicht is een bijzonder hoog niveau bereikt,
 - een „Rand-corporation” ontwikkelt strategische gedachten, een denk-fabriek,
 - afschrikking en ontspanning behoren tot het dagelijkse geestelijk volksvoedsel,
 - met de vriendelijke hulp van Pugwash en andere bewegingen zullen de Russen spoedig onze brede opvattingen begrijpen en waarderen;
- en op deze manier vestigen wij bij ons de valse hoop op een permanente strategische stabiliteit. De gebeurtenissen van augustus 1968 moeten ons echter doen realiseren, dat technische kennis alleen niet voldoende is.

Moderne technologie is dynamisch en dient vergezeld te gaan door politieke dynamiek, als compensatie of als stimulans.

Door technologische macht alleen kan men geen onkwetsbaarheid verwerven. De dynamiek van de technologische macht eist de beschikking over de mogelijkheid de z.g. onkwetsbaarheid van een ander te kunnen aantasten. En hier ligt de kiem van een bewapeningswedloop.

Het wisselend overwicht aan machtsmiddelen van de ene supermogendheid op de andere dwingt naar escalatie.

De vraag rijst of overwicht - acceptierend dat deze nog steeds valt binnen het gebied van uiteindelijke kwetsbaarheid - nog enig verschil maakt bij het beheersen van crises. Quantitatief overwicht is immer een comfortabel gevoel, doch er kunnen zich situaties voordoen waarbij dit geen hoofdrol speelt. Hierin zou een reden kunnen worden gevonden om te trachten de escalatie om te zetten in een beheersing. Wederzijdse bereidheid tot overleg is hiervoor voorwaarde. Daarom alleen al acht professor Martin het scheppen van mogelijkheden tot overleg over wapenbeheersing, non-prolifera-tie en dergelijke van bijzonder groot nut.

Anderzijds dienen wij ertegen te waken bewapeningswedloop en politiek in het nucleaire tijdperk in dezelfde verhouding te plaatsen als vroeger.

Vernieuwing van wapensystemen wordt meer ge-

stimuleerd door de mate van ontwikkeling van de technologie dan door de aard van de diplomatieke relaties.

Vroeger was een duidelijke correlatie tussen de politieke ontwikkelingen en wapenrace aanwijsbaar, thans hebben technologische voorsprongen duidelijk grote politieke consequenties.

De dynamiek van de technologie moet daarom worden geëvenaard door dynamiek in de politiek. De strategie van het afgepaste antwoord kan niet zonder een dergelijke mobiliteit van geest, die – mits op de juiste wijze gehanteerd – onzekerheden schept bij de tegenstander. Met andere woorden: de afschrikking door „vrees voor massale vergelding” gaat plaats maken voor afschrikking door „twijfel”: òf, waar en wanneer een vergelding zal plaats vinden.

Dat de politieke relatie tussen Europa en de Ver. Staten daartoe *méér* in plaats van *minder* intensief moet worden onderhouden acht professor Martin een vanzelfsprekendheid.

V Polemologische Aspecten

Werd in het voorgaande betoog het gevaar van een bewapeningswedloop gesignaleerd, meerdere en andere gevaren ziet professor Röling van de Universiteit van Groningen in de afschrikkingstrategie door het probleem te benaderen als polemoloog, waarbij het psychologische en het sociale aspect uiteraard een belangrijke rol spelen.

Hij ziet iets onheilspellends paradoxaal in de huidige situatie: nog nooit was zo'n grote macht aanwezig om een ander te vernietigen en nog nooit zo'n grote onmacht om zichzelf te beschermen. Men kan nauwelijks met het oog op nucleaire oorlogen spreken van willen overwinnen of willen verdedigen. Wat overblijft is afschrikken met tweërlei doel: voorkomen van oorlog op beperkt terrein en mocht dat mislukken: voorkomen van escalatie naar totale oorlog.

In deze situatie van machtsverhouding is machteloosheid gevaarlijk, het is een passieve provocatie, die moet worden vermeden. Derhalve is opbouw van macht onvermijdelijk en zou men kunnen stellen dat over de afschrikking – als zodanig – niet kan worden geargumenteed.

Toch acht professor Röling – bij de paraatheid van deze massale wapens – zich als polemoloog verplicht bedenkingen te opperen.

Bij elkaar in evenwicht houdende supermachten gaan de kansen op een beperkte oorlog groeien. Hij zoekt daarbij aansluiting bij generaal Beaufre, die heeft gezegd: „het gevaar van de totale ver-

nietiging schept de stabiliteit, een *overmaat* aan stabiliteit roept de oorlog wederom op”.

Technische doorbraken maken evenwel de stabiliteit in de machtsverhoudingen onzeker, doch aangezien – volgens professor Röling – de basis op wantrouwen berust, kan dit leiden tot het uitbreken van een „oorlog uit voorzorg”.

Een psychologische bedenking.

Een andere bedenking van dezelfde aard is de omstandigheid dat de toepassing van de rationele calculatie, inhaerent aan de afschrikkingstechniek, in de tijden van het beperkt houden van een uitgebroken kleine oorlog irreal is, althans psychologisch gezien.

Nog eenzelfde soort bedenking is: met het verloop van tijd verzwakt de invloed van de afschrikking. Men gaat proberen een klein succesje te behalen, wat zou kunnen verleiden tot grotere stoutmoedigheid.

Mocht het mislukken, dan kan het gedwongen in zijn schulp kruipen reacties oproepen.

De aangehaalde bezwaren zijn alle van psychologische aard, zijn discutabel en moeten daarom wel degelijk in de overwegingen worden betrokken.

Een ander mogelijk gevaar schuilt in de immer aanwezige kans op een verbreding van het afschrikkingspotentieel.

Politieke omsingeling, economische wurging en bij voorbeeld ideologische subversie kunnen militaire tegenactie oproepen.

Daarenboven, en dit is een bedenking uit de leer der internationale betrekkingen, vrede door macht beoogt de negatieve vrede, dat is de afwezigheid van oorlog met de neiging om de positieve vrede, dat is het harmonieus leven in een gezamenlijk aanvaarde rechtsorde, te gaan verwaarlozen.

Naast het opsommen van nog meerdere bedenkingen werd tenslotte stilgestaan bij de vraag of deze „afschrikking” zich zou kunnen ontwikkelen tot een „ontspanning” zoals door het onlangs geopenbaarde „Rapport Harmel” over de NAVO werd gesuggereerd.

Door alle sprekers werd benadrukt, dat dit beide dynamische begrippen zijn die onder verschillende omstandigheden verschillend moeten worden gehanteerd. De beoogde ontwikkeling zal zich derhalve slechts geleidelijk kunnen manifesteren door b.v. organiseren van ontmoetingspunten, bilaterale of multilaterale toenadering, wapenbeveiliging, zuiver wetenschappelijk onderzoek van militaire en civiele zijde, meer voorlichting en grotere openheid.

Waar het op neer komt is een regulering en beperking van de afschrikking met het oog gericht op de ontspanning.

Volgens professor Rölting zou – nu „the second strike capability” van beide supermachten van een omvang is, dat de schade die kan worden toegebracht eenvoudig niet meer acceptabel is voor beide – een basis gevonden kunnen worden voor het richten op „ontspanning”.

Andere sprekers vonden dit een te abstracte redering. De verschillen in samenstelling en mentaliteit moet in rekening worden gebracht. Ook de politieke geëngageerdheid, de politieke interesse speelt een belangrijke rol.

Professor Martin noemde een praktisch voorbeeld: de geallieerde positie in Berlijn. Deze berust in zeker opzicht op de geloofwaardigheid van de nucleaire afschrikking. Dat betekent dat deze afhankelijk is van enig kwalitatief verschil in de nucleaire macht van Oost en West. Een werkelijke situatie, waarvan moet worden uitgegaan en niet van abstracte algemeenheden.

Het is niet de kwantitatieve, kwalitatieve of rekenkundige basis van pariteit in nucleaire macht, welke doorslaggevend is voor het waarderen van een bepaalde situatie, maar de som van deze factoren plus de politieke situatie.

Ondanks de bedenkingen tegen de thans gevoerde strategie, ondanks alle pogingen van – naar ik meen te mogen stellen – beide zijden om deze situatie te wijzigen, ontbreekt een alternatief en kan men zich afvragen:

VI Waarom is de aard van het Oost-West conflict zo persistent?

Volgens professor Löwenthal van de Universiteit van Berlijn wordt een van de oorzaken gevormd door de macht van de Sovjet-Unie, welke het resultaat is van een vermenging van politieke machtsfactoren en ideologische dogma's. Bij het opvullen van het machtsvacuum ontstaan ná de laatste wereldoorlog, omringde de Sovjet-Unie zich daarom door landen waarvan de regeringen niet alleen een haar gunstig gezinde buitenlandse politiek moesten uitvoeren, maar ook de binnenlandse politieke situatie op communistische leest moesten grondvesten. Een tot een oorlog uitgroeïend conflict met het Westen werd niet geriskeerd doch – in overeenstemming met de ideologie – werd volstaan met politieke druk op de externe betrekkingen van en de interne ontwikkelingen in de Westerse landen. Na ampele overwegingen noemde men dat: vreedzame

coëxistentie, hetgeen in wezen een permanente begrenzing van het conflict inhoudt. Het conflict mag worden opgevoerd tot de fase „short of major war” waarna een periode van ontspanning moet volgen. Wisselende fasen in een voortdurend volgehouden conflictsituatie, nu al meer dan 20 jaren lang. Wanneer men nu in de fase van ontspanning niet in staat is de werkelijke oorzaken van het conflict weg te nemen volgt automatisch in een of andere vorm een crisis-situatie. De laatste periode van détente volgde op de Cubaanse crisis van 1962 en duurde tot de Tsjecho-Slowaakse crisis van 1968. Deze détente had een bijzonder karakter en suggereerde zelfs perspectieven te openen naar een oplossing.

Redenen voor dit optimisme waren o.a.:

- het veelvuldig contact tussen de twee supermachten b.v. op het gebied van de nucleaire proliferatie,
- de opkomst van een derde supermacht i.c. China,
- het zich demonstrerend losser verband zowel in de Oostelijke als Westelijke alliantie.

Vooraf de tekenen van erosie in de ideologie waren oorzaak van onze tamelijk hoog gespannen verwachtingen, dat eindelijk de grondslagen van de conflict-situatie zouden kunnen worden geëttaqueerd.

Immers tegelijk met het losser verband werd de opkomst van een nationale autonomie zichtbaar zich o.m. concretiserend in tendensen naar onafhankelijke buitenlandse betrekkingen bij de satelliet-landen. De militaire bezetting van Tsjecho-Slowakije maakte een einde aan deze ontwikkeling.

Het keerpunt in de détente werd veroorzaakt door de bij de Sovjets nog immer bestaande vrees dat banden met het Westen – in het bijzonder met de Duitse Bondsrepubliek – de cohesie van het Oostblok zullen ondermijnen en het Oost-Duits regiem – een van de betrouwbaarste satellieten – zullen isoleren.

Men keert daarom terug naar de scherpe tegenstelling tussen een open en een gesloten gemeenschap, in wezen terug naar het punt van uitgang. Volgens professor Löwenthal zal de conflict-situatie blijven bestaan, zolang geen overeenstemming wordt bereikt over de beëindiging van de verdeling van Europa. De Sovjet-Unie dient bereid te zijn een deel van zijn vooruitgeschoven posities vrij te geven, het Westen dient bereid te zijn een zekere Russische invloed in de Europese sfeer te willen aanvaarden.

Tegelijk met deze territoriale concessies dienen

wapenconcessies te worden geëffectueerd, terwijl ideologisch van Sovjet-zijde een meer open gemeenschap moet worden toegestaan, ook ten opzichte van de satellietlanden, hetgeen nog geenszins een democratisch systeem behoeft in te houden.

Deze veranderingen kunnen niet volgens een rechtlijnig patroon verlopen.

Politieke initiatieven moeten worden genomen in de periode van ontspanning, wanneer het moment daartoe gunstig lijkt, waarbij desillusies ons niet zullen worden onthouden. Militaire paraatheid voor tijden van chantage en spanning moet vergezeld gaan van politieke paraatheid voor tijden van ontspanning en onderhandeling. Naast het waarderen van de militaire mogelijkheden van het andere blok moeten daarom ook de politieke bedoelingen van de Sovjets in onze beschouwingen worden betrokken. Hierdoor zouden wellicht crisissituaties kunnen worden voorkomen. Het beheersen van crises moet tevens inhouden het voorkomen van crises.

VII Hierover sprak Generaal Beaufre van het Parijse Instituut voor Strategische Studiën

„Manoeuvre des crises”

geeft naar mijn mening de bedoeling het meest direkt weer.

Het voorkomen, het beheersen en het manoeuvreren van en in crises is in de strategie van het afgepaste antwoord een vooraanstaande rol toebedeeld, immers crises kunnen nog immer ontstaan, ondanks of liever gezegd dank zij het nucleaire evenwicht, zoals in het voorgaande reeds meerdere malen is aangetoond. Aan het beheersen van crises is wellicht veel getheoretiseerd, praktische resultaten zijn weinig spectaculair, vide de Westelijke reactie op de Russische militaire bezetting van Tsjecho-Slowakije.

Wat verstaat men onder een crisis?

Generaal Beaufre stelde de volgende definitie voor: Een crisis is een toestand van spanning in welks verloop een escalatie naar het grootste risico, zijnde een militair conflict wordt garikeerd terwijl wordt getracht te verhinderen, dat de tegenstander een bepaald politiek of militair voordeel behaalt, het geen het geringste risico is, dat men kan lopen.

Voor de beheersing van crises zijn derhalve twee doelstellingen te formuleren:

- beperking van conflicten
- verhindering van acties, welke gunstig kunnen werken voor de tegenstander.

Een zuiver militaire afschrikking werkt derhalve slechts gedeeltelijk effect uit; het inzetten van militaire machtsmiddelen kan weliswaar een conflict voorkomen of beperken doch de tweede doelstelling wordt niet bereikt, daarvoor is het te laat.

Alleen een totale afschrikking levert resultaat op, waarbij alle middelen moeten worden benut, die de tegenstander zijn vrijheid van handelen ontnemen, met behoud van eigen vrijheid.

Het gaat hier in wezen om een psychologische remming, het paralyseren van de initiatieven van de tegenstander door een gerichte beïnvloeding van de openbare mening. Een goed voorbeeld hiervan is de Russische beïnvloeding van de openbare mening over de Amerikaanse bombardementen op Noord-Vietnam.

Het eist een geraffineerd opgezet politiek spel, dat vooral op psychologisch gebied bijzonder actief dient te zijn. Het is de vraag of het Westen hiervoor in voldoende mate is gedisponeerd.

Bij het manoeuvreren in crises dient men steeds te waken tegen het aan de tegenstander ontnemen van de keuze tussen een vergroting van het geëngageerd zijn of het afstand nemen daarvan; om in fysieke termen te spreken: plaats hem nimmer met de rug tegen de muur en geef hem immer de kans zijn gezicht te redden.

Voorwaarde voor een juist beheersen van crises is in de allereerste plaats: eenheid en eenstemmigheid in de leiding. Voor Europa een geducht probleem.

Zodra een crisis zich manifesteert moet een gezamenlijk opgesteld en goedgekeurd plan in werking treden, waarbij het niet beperkt mag blijven tot één scenario. De situatie bij het uitbreken kan anders genuanceerd zijn dan in de diverse scenario's is voorzien. Soepelheid in leiding en snelheid in beslissing moeten zijn gegarandeerd. Bij een organisatie als de NAVO met zijn vele leden-landen zal dit op bezwaren stuiten en lijkt dit weinig realisabel.

Generaal Beaufre wil een oplossing daarom zoeken in een systeem van inventarisatie van alle beslissingen, welke door diverse landen genomen zouden kunnen worden op het moment dat een bepaalde crisis-situatie zich aftekent. Hieraan toe te voegen een waardering van alle reacties en gevolgen welke uit de voorgestelde beslissingen kunnen voortvloeien.

Ondanks deze uitgebreide voorbereidingen blijft een snelle coördinatie van de nationale beslissingen op het kritieke moment noodzakelijk. Een politiek alarmnet naast een technische

alarm-net van directe verbindingen zou deze coördinatie tussen de ledenlanden op uiterst kote termijn moeten kunnen bewerkstelligen.

In dit laatste schuilt naar mijn mening de grootste moeilijkheid. De verzamelde nationale besluiten moeten op zeer korte termijn de flessenhals passeren van de noodzakelijke eenstemmigheid om tot actie te kunnen overgaan.

Ondanks alle voorbereidingen, kan, zoals reeds eerder gesignaleerd, een afwijkende situatie of een afwijkend verloop tot een ingrijpend gewijzigd manoeuvreren noodzaken. De vereiste eenstemmigheid voor goedkeuring en toestemming tot uitvoering blijft het kritieke punt.

Niettemin krijgt door deze overwegingen de gedachtenontwikkeling over de crisis-beheersing een positieve opwaartse druk, hetgeen niet genoeg kan worden toegejuicht. Tevens blijkt dat in een alliantie een intern politiek overlegorgaan noodzakelijkerwijs moet worden aangevuld met een naar buiten gericht politiek orgaan voor waakzaamheid en veiligheid. Vanzelfsprekend is dit orgaan niet gericht tegen de mogelijke tegenstander doch bestemd voor overleg met de mogelijke opponent. Een streven naar toenadering moet het primaire doel daarvan zijn.

VIII Een schema voor een mogelijke Oost-West toenadering

Professor Brzezinski van de Columbia-universiteit van New-York ontwikkelde hierover de volgende gedachtengang. Toenadering ontstaat niet uit zichzelf.

Toenadering ontspruit ook niet uit goede bedoelingen. Toenadering moet worden opgebouwd met behulp van internationale bijdragen aan de constructie van een compleet raamwerk. De opzet daarvan moet door het Westen worden geïnitieerd, daar alleen de vrije wereld in staat is zich uit te werken boven de ideologische tegenstelling, die heden ten dage de internationale situatie beheerst. In onze eerste opzet van een dergelijk schema, dienen wij zowel simplificatie als overdreven verwachtingen te vermijden, doch de invloed van de historie niet te verwaarlozen. De wisselende fasen van spanning en ontspanning – waarover professor Löwenthal gesproken heeft – duiden aan, dat hier een historisch proces op lange termijn is te verwachten. Door een langdurig proces van wijziging in de ideologische oriëntatie van de communistische wereld dient de détente uiteindelijk resultaat te bereiken. De Sovjet leiders zullen moeten onder-

vinden dat een moderne, geïndustrialiseerde maatschappij op den duur onverdraagzame, ideologische dogma's niet kan blijven verwerken. Zij zullen dat niet „stante-pede” willen aanvaarden, doch het aanpassingsproces zal ongetwijfeld sneller verlopen, wanneer Oost en West contacten onderhouden, dan wanneer zij zich van elkaar isoleren.

Bijvoorbeeld de gebeurtenissen in Tsjecho-Slowakije. In wezen heeft hier een overwinning plaats gevonden van het *Oosters-* op het *Westers-communisme* of anders gezegd van het *despotische* op het *democratische* element. Beide elementen zijn in de Sovjet-Unie en in de satellietlanden aanwezig en blijven aanwezig, ondanks onderdrukking of camouflage.

De drie machtsapparaten, welke de onderdrukking uitoefenen zijn volgens professor Brzezinski: de drie A's te weten:

- de „Agit-prop” dat zijn de beroepsideologen,
- het „apparaat” dat zijn de partij-burocraten,
- de „army” dat is het leger.

Agit-prop is de afkorting voor agitatie en propaganda, in wezen synoniem doch wilt U een onderscheid:

agitatie appelleert aan het sentiment, propaganda aan het intellect.

Om even praktisch te zijn mag ik dus concluderen dat voor *deze vereniging* uitsluitend propaganda wordt gemaakt.

Ondanks deze enorme machtsapparaten worden steeds meer verschijnselen zichtbaar die duiden op de aanwezigheid van interne politieke onenigheid bij de Sovjet-leiders. Ontegenzeggelijk wijzen tekenen op een kwalitatief achteruitgaan van politiek leiderschap en een steeds grotere verwijdering tussen het politieke systeem en de sociale ontwikkeling.

Vroeger was het systeem de impuls voor vernieuwing en vooruitgang, thans is het de golfbreker. Vandaar de spanning tussen de jeugd en het nationale gevoel enerzijds en het politieke systeem anderzijds. Wij behoeven daarvoor niet alleen te kijken naar Tsjecho-Slowakije of Roemenië doch ook naar de Oekraïne, Estland, Letland en Lithauen.

De immobiliteit die wij hier in het Westen aan internationale organen verwijten vindt in het Oosten de diepste oorzaak in het politieke leiderschap zelf. Toen dan ook bleek dat onze toenaderingspogingen dit conservatieve leiderschap gingen aantasten is een herwaardering van de politiek van vreedzame coëxistentie dan ook niet uitgebleven.

De Russen passen sinds enige tijd het systeem van een gelimiteerde vreedzame coëxistentie toe, welke bepaalde overeenkomsten toelaat b.v. het non-proliferatieverdrag, doch de toenadering van de deelvolken zo veel mogelijk op de achtergrond schuift.

Welke perspectieven openen zich nu om het bestaande immobilisme – grotendeels ideologisch in het Oosten en politiek in het Westen – te doorbreken?

Volgens professor Brzezinski moet de eenheids-gedachte in het Westen weer tot leven worden gebracht en evenals professor van der Beugel vraagt hij aandacht voor de jeugd.

In de Westerse wereld dient een gemeenschappelijk onderwijssysteem te worden ontwikkeld, waarin historie en praktijk elkaar ontmoeten, initiatieven moeten worden ontwikkeld om grip bij te brengen, de blikken te verbreden en de wetenschapshorizon te verwijden. Vervolgens moeten wij tonen realistisch te zijn en de Sovjet-Unie overtuigen dat door het Westen handhaving van de status-quo wordt aanvaard. Er bestaat nu eenmaal een Sovjet-gebied van invloed en een Amerikaans-gebied van invloed. Met interne gebeurtenissen in Oost-Europa zijn wij begaan, wij kunnen er niets aan veranderen. De voorwaarden daartoe zijn *heden ten dage* niet aanwezig.

Toch blijft een verdeeld Europa per definitie een onstabiel Europa. Daarom moeten wij trachten – ondanks de tegenwerkende omstandigheden – te benadrukken dat onze politiek een vreedig samengaan beoogt. Hiertoe zijn punten voor contact en bruggen voor overleg een hulpmiddel. Indien wij nalaten deze te vestigen werken wij in wezen het conservatieve element – de drie bovengenoemde A's – in de hand.

In de komende jaren zullen wij een wereld bewonen, die in militair opzicht fundamenteel is vastgelopen, doch wat de afbakening van de politieke invloedssferen betreft, een vervaging zal tonen.

In bepaalde gebiedsdelen zal de invloed van *beide* supermachten zich doen gevoelen en elkaars invloed zelfs kunnen overlappen. Deze overlappingsen zouden, mits subtiel gemanoeuvreerd wordt, redenen kunnen worden tot minder wrijvingspunten en meer overleg.

Een ander punt voor herbeschouwing is onze houding tegenover China. Wij moeten niet de schijn aannemen een partner van Rusland te willen worden ten koste van een isolering van

China. Wij dienen onze bereidheid te tonen tot toenadering van beide landen.

Professor Brzezinski benadrukte, dat de bovengeschetste wijze van toenadering pas kan worden gerealiseerd na een voorafgaand Atlantisch consult.

Ook in dit betoog kwam tot uiting, dat de termen *pariteit* en *superioriteit* relatieve begrippen zijn. Een abstract gebruik brengt de publieke opinie slechts in verwarring.

Wij moeten streven naar informele – later formele – geïnstitutionaliseerde multilaterale structuren tussen Oost en West, doch zolang dat stadium nog niet is bereikt, dienen wij de middelen waarmee onze vrije maatschappij wordt beveiligd niet voortijdig af te breken. Handhaving daarvan past volledig in het proces van toenadering, waarbij moet blijven worden gestreefd naar het behoud van een kwalitatieve voorsprong. Geen meetbare superioriteit maar een voortdurende technologische vooruitgang zal onze geestelijke activiteit en onze fysieke weerbaarheid op een adequate wijze weten te garanderen.

IX Slotwoord

Ondanks de nuance in benadering, door de verschillende sprekers, van het probleem op welke wijze de immobiliteit van de huidige internationale conflictsituatie kan worden doorbroken, mag worden geconstateerd, dat de gepresenteerde gedachtenontwikkelingen de weg hebben gewezen naar een realistische, wetenschappelijk verantwoorde eenstemmigheid over de vereiste dynamiek van geest en mobiliteit van structuur om tot een mogelijk perspectief te geraken voor reduceren en uitbanning van deze situatie.

Vraagstukken van oorlog en vrede – en in samenhang daarmee de militaire inspanning van het Westen – lenen zich gemakkelijk tot een emotionele benadering, waarbij politieke preoccupatie of gevoelsmatige meningsvorming een belangrijke rol spelen.

Wij kunnen deze verschijnselen alom constateren, wij mogen er niet aan voorbijgaan. Dit geldt bovenal voor officieren. Wij eisen van onze troepen niet alleen een fysieke paraatheid, maar daarenboven een geestelijke paraatheid.

Officieren dienen ook hierin de troep vóór te gaan.

Leiderschap eist, naast specifiek militair-technische kwaliteiten, inzicht in maatschappelijke verhoudingen en ontwikkelingen, zowel nationaal als internationaal. Insprak in deze ontwikkelin-

gen mag niet worden genegeerd noch verwaarloosd.

Ofschoon wij leven in een land klein van omvang en klein in technische en financiële mogelijkheden mag nimmer een daaraan te relateren beperking in geestelijk potentieel worden gesanctioneerd.

Bundeling en bevordering van krachten bij de wetenschapsbeoefening op het gebied van militair-politieke strategie zal ongetwijfeld resulteren in een substantiële verhoging van de militaire bijdrage aan de meningsvorming over krijgsmacht en maatschappij, waar thans de stem van de officier – naar mijn mening ten onrechte – niet of althans in onvoldoende mate wordt gehoord. Daarmede bereiken wij wellicht ook een doorbraak van het inzicht dat én de militair én de politicus een aandeel bezitten in het uitstippelen van politiek-militaire beleidslijnen en dat het verschijnsel van het nahollen door de militair van de politicus – zoals naar ik meen in deze zaal wel eens is geponeerd – zou kunnen duiden op een aanmatigend superioriteitsgevoel enerzijds, danwel een vermeend minderwaardigheidscomplex anderzijds.

Waar het op aan komt is samen op te trekken en samen trachten de hoogte te bereiken, waarop de beoordelingen van de thans noodzakelijke strategie van

„afschrikking en ontspanning”

worden getransformeerd in overtuigingen voor de noodzaak van

„veiligheid en ontspanning”

om uiteindelijk over te gaan in de nagestreefde ideaaltoestand van

„veiligheid en vrede”

Hierbij dient wel te worden bedacht dat

„veiligheid zonder vrede”

een contra-dictie is en

„vrede zonder veiligheid”... een utopie.

Enige uitspraken

1. *Professor van der Beugel:*

De ongenueanceerde opstand tegen de gevestigde orde en de rigoreuze identificatie van de westelijke samenwerking met „establishment” is een ernstig ontbindend verschijnsel.

Een terugbrengen van althans het serieuze deel van de groepen opstandigen tot het inzicht, dat

het bij de westelijke samenwerking niet handelt om een fossiel overblijfsel van een voorbije tijd, is essentieel voor een hervatting van de dynamiek van het Westen.

De vraag of wij een minimum aan cohesie kunnen handhaven tijdens de thans heersende periode van paralysering in het proces van structurering en organisatie van het Westen, is in hoge mate bepalend voor de politieke houding van de communistische landen ten opzichte van de vrije wereld.

2. *Professor Martin:*

Vernieuwing van wapensystemen wordt meer gestimuleerd door de mate van ontwikkeling van de technologie dan door de aard van de diplomatieke relaties. Vroeger was een duidelijke correlatie aanwijsbaar tussen politieke ontwikkelingen en wapenrace, thans hebben technologische voorsprongen duidelijk grote politieke consequenties.

De dynamiek van de technologie moet daarom worden geëvenaard door dynamiek in de politiek.

3. *Professor Röling:*

Een mogelijk gevaar van de afschrikingsstrategie schuilt in de kans op een verbreding van het afschrikingspotentieel, daar alleen al politieke omsingeling, economische wurging of ideologische subversie, militaire tegenacties kunnen oproepen.

Een andere bedenking tegen de strategie van afschrikking en ontspanning is gelegen in het feit dat vrede door macht de negatieve vrede beoogt, dat is: de afwezigheid van oorlog, met de neiging om de positieve vrede, dat is het harmonieus leven in een gezamenlijk aanvaarde rechtsorde, te gaan verwaarlozen.

4. *Professor Löwenthal:*

Een van de oorzaken van de persistentie van het Oost-West conflict wordt gevormd door de macht van de Sovjet-Unie, welke het resultaat is van een vermenging van politieke machtsfactoren en ideologische dogma's.

Bij het opvullen van het ná de laatste wereldoorlog ontstane machtsvacuüm omringde de Sovjet-Unie zich daarom door landen, waarvan de regeringen niét alleen een haar gunstig gezinde buitenlandse politiek moesten uitvoeren, maar ook de binnenlandse politiek op communistische grondslag moesten baseren. De conflict-situatie zal blijven bestaan zolang geen overeenstemming

wordt bereikt over de beëindiging van de verdeling van Europa.

5. *Generaal Beaufre:*

Een crisis is een toestand van spanning in welks verloop een escalatie naar het grootste risico, zijnde een militair conflict, wordt geriskeerd, terwijl wordt getracht het geringste risico te lopen, zijnde het verhinderen dat de tegenstander een bepaald politiek of militair voordeel behaalt. Bij het manoeuvreren in crisis-situaties dient men steeds te waken tegen het aan de tegenstander ontlenen van de keuze tussen een vergroting van

zijn geëngageerd zijn of het afstand nemen daarvan.

6. *Professor Brzezinski:*

Alleen de Westelijke, vrije, wereld is in staat zich uit te werken boven de ideologische tegenstelling die heden ten dage de internationale situatie beheerst. De Sovjet-leiders zullen daadwerkelijk ondervinden dat een moderne, geïndustrialiseerde maatschappij op den duur onverdraagzame, ideologische dogma's niet kan blijven verwerken. Het aanpassingsproces zal ongetwijfeld sneller verlopen wanneer Oost en West contacten onderhouden, dan wanneer zij zich van elkaar isoleren.

DISCUSSIE

Kapitein Tomasso

Allereerst wil ik mijn dank uitspreken voor het feit, dat ik op deze manier kennis heb kunnen nemen via onze vereniging van essentialia van het congres. Helaas heb ik het niet mogen bijwonen, hoewel dit feit waarschijnlijk de reden is, van mijn nu volgende vragen.

Uit de publicaties van Prof. Röling, weet ik, dat naast de Oost-West-verhouding hij ook graag spreekt van een Noord-Zuid-verhouding, hierbij doelend op de scheiding- enerzijds de rijke landen en anderzijds de arme landen. Prof. Röling constateert, hij zal niet de enige zijn, dacht ik, dat de verschillen, Noord en Zuid van de scheidslijn steeds groter worden. En men spreekt ook in dit verband altijd van de „widening of the gap”. Ik weet dat Prof. Röling deze verhouding graag betreft bij zijn beschouwingen over een mogelijke ontspanning tussen Oost en West in de zin van een samenwerking in die gebieden en punten van contact en nu is mijn vraag aan de geachte inleider; Heeft Prof. Röling dit probleem nog opgebracht bij zijn voordracht en zo ja, wat is dan in dezen zijn commentaar daarop geweest? dank u zeer.

Generaal Thoonsen:

Ik heb in mijn beschouwingen aangetoond en ook gememoreerd, dat Prof. Röling als polemoloog vooral de psychologische en de sociale aspecten naar voren heeft gebracht. De Noord-Zuid of arm-rijk-verhouding als zodanig heeft hij niet aangestipt; maar dit is een sociaal aspect, dat eigenlijk in het kader van het congres, de weste-

lijke samenwerking en de verhouding Oostblok – Westblok, niet aan de orde was. In dat opzicht heeft Prof. Röling zich zuiver gehouden aan het onderwerp van het congres. En ik meen ook dat een Noord- Zuid- verhouding in het kader van het onderwerp dat gekozen was niet aan de orde kon worden gebracht. Dit heeft niet een (natuurlijk ten dele) militair- politiek aspect, maar primair ligt het accent daar volkomen in het sociale vlak. Het is niet behandeld.

Voorzitter: Het is nu aan mij, om deze vergadering of te ronden en dat wil ik niet doen, door nog weer een terugblik op de terugblik; ik geloof dat daar geen enkele reden voor is op dit ogenblik. Ik meen, dat het van belang zal zijn voor ons allen om strakjes het verslag, te bestuderen dat inderdaad nog zal komen van het congres van de H.K.S. (is mij net verzekerd). Men is in het stadium van de drukproeven, er komt een uitgave in de verschillende talen, dus in de originele taal, waarin de inleiders gesproken hebben en v.z.v. toepasselijk ook in een Nederlandse vertaling. Ik meen, dat we dat verslag met nadruk zullen moeten bestuderen en dat we om in het geheel door te dringen dan verstandig doen daarbij te raadplegen hetgeen de Gen. Thoonsen in zijn terugblik vandaag te berde heeft gebracht. Ik geloof, dat het weinig zin heeft, om daar op het ogenblik dieper in te gaan. Wel wil ik hem bijzonder hartelijk bedanken voor de heldere wijze waarop hij zijn uiteenzetting heeft gegeven. Er is mij één punt opgevallen of laat ik zeggen één punt heeft bijzondere indruk op mij gemaakt en dat is de aanhaling van datgene wat Prof. van der Beugel heeft gezegd over de vervreemding van grote groepen jongeren. Naast het moeilijke probleem van

het gebrek aan eenheid in het Westen en dat is dan het gebrek aan eenheid tussen verschillende landen onderling, zal deze vervreemding in elk land een geweldig grote invloed hebben op de meningsvorming per land en daardoor de samenbundeling van die verschillende landelijke meningen, bemoeilijken. Dat zou een onderwerp zijn dat ver uitgaat buiten het terrein van de krijgswetenschap, maar dat toch heel sterk speelt in het aspect van de afschrikking en de ontspanning. Het is duidelijk, dat die groep jongeren en daar bedoel ik dan mee mensen tussen de 20 en 30, die zich bijzonder sterk laten horen overall, niet hebben beleefd en niet hebben meegemaakt wat voor ons allen gewoon een stuk van ons leven is geweest nl. „Wereldoorlog II” en wat de aanleiding en wat de gevolgen daarvan zijn geweest. Er is een breukvlak ergens en hoe men dat zal moeten overbruggen, dat zie ik niet, het lijkt me een heel moeilijke zaak. Maar nogmaals, dat gaat ver uit boven datgene wat wij in krijgswetenschap in de eerste plaats nastreven, maar het is een aspect, waar wij niet naast mogen gaan staan. Het is een zaak die ons bijzonder sterk aangaat. Nog een kleine opmerking n.a.v. het woord „agit-prop”, dat de heer Thoonsen genoemd

heeft, waarbij hij uitlegde, dat agitatie zich meer richtte op sentiment en propaganda meer op het verstand. Daar werd door hem aan toegevoegd, dat b.v. voor het bekend maken van wat onze vereniging doet meer de propaganda dan de agitatie aan de orde zou moeten zijn. Ik weet niet of dat helemaal altijd waar is; alleen al het feit, dat ik aan het begin van deze avond heb gerefereerd aan de verjaardag van onze eerbiedwaardige Kon. Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, wijst er al op, dat ik ook het sentiment niet helemaal heb kunnen los laten en ik geloof, dat dat voor ons allemaal toch ook wel spreekt.

Ik wil de Kapt. Tomasso nog danken voor het feit, dat hij in de discussie is willen komen, althans een vraag heeft willen stellen. Het is misschien een wat mager resultaat voor een belangrijke avond zoals deze, maar ik beschouw het maar als een gift van u allen aan de Gen. Thoonsen, om niet teveel van zijn tijd te vragen vanavond, omdat naar ik aanneem, hij vanavond nog wel iets aan zijn verjaardagviering zal moeten doen. Ik besluit daarom hiermede deze bijeenkomst en wens u allen wel thuis! (Applaus).

Na de causerie van de brigade-generaal b.d. Thoonsen schrijft ons lid de generaal-majoor b.d. J. J. MARLET ons nog het volgende:

Voornamelijk uit hoofde van de overweging dat ik principieel met Generaal Thoonsen's commentaren in zijn voortreffelijk résumé van de, op het Eeuwfeest-Congres van de Hogere Krijgsschool gehouden voordrachten volledig kon instemmen, heb ik ter vergadering van 6 mei jl. van de gelegenheid om aan de gedachten-wisseling daarover deel te nemen geen gebruik gemaakt. Achteraf spijt mij dit omdat ook het maken van enkele aanvullende opmerkingen zinvol had kunnen zijn. Des te meer stel ik het op prijs dat mij hierbij alsnog plaatsruimte wordt geboden om bedoelde opmerkingen in een naschrift vast te leggen.

Gemakshalve zou ik daarbij de zes door Inleider uit de congres-voordrachten gelichte, saillante uitspraken in twee groepen willen verdelen, nl. 2-3-5 als hebbende voornamelijk betrekking op *spanning* (en afschrikking) en 1-4-6 als in hoofd-

zaak gericht op *ontspanning*.

Ad 2. Deze constatering van Prof. Martin is

maar al te juist. Zolang er spanningen tussen statengroepen blijven bestaan zal zich bij beide partijen de invloed van technologische ontwikkelingen op het terrein van wapenbeheersing doen gevoelen. Voor een belangrijk deel vormt dit zelfs de voedingsbodem van het zgn. „military-industrial complex”, waarop wijlen President Eisenhower in zijn afscheidsrede als zodanig doelde. Op de gevaren van een voortgezette bewapeningswedloop zoals bemoeilijking van wapenbeheersing en non-proliferatie heeft inleider zelf reeds de aandacht gevestigd.

Ad 3. Met volledige erkenning van de door Prof. Röling geschetste gevaren van de afschrikingsstrategie moet helaas worden vastgesteld dat deze strategie, met name die gericht op het bewaren van het atomaire evenwicht, onder de nu eenmaal vigerende internationale verhoudingen, voorshands dient te worden gehandhaafd. Deze pragmatische noodzakelijkheid wordt door polemologen van kleiner formaat dan

Röling met voorbijzien van de realiteit van het ogenblik veelal aangevochten.

Ad 5. Dat onder zulke omstandigheden het beheersen van daarbij nog optredende crises een uiterst moeilijke zaak is kan bezwaarlijk worden ontkend. Generaal Beaufre's waarschuwing om bij het manoeuvreren daarin ervoor te waken dat aan de tegenstander de kans op het kiezen tussen een vergroting van zijn geëngageerd-zijn en het afstand-nemen daarvan niet wordt ontnomen, ware m.i. aldus te verstaan dat daarbij het uitvallen van die keuze ten gunste van dat afstand-nemen worde bevorderd.

Na alles wat er zowel tijdens het Eeuwfeest-Congres als ook in Generaal Thoonsen's terugblik daarop over de nog altijd voortdurende spanningen in de wereld van vandaag aan beschouwingen ten beste is gegeven, moge voor de zoveelste maal worden gewezen op de noodzaak al het mogelijke in het werk te stellen om tot opheffing van die spanningstoestand te geraken. Vooral van militaire zijde en zeker van de zijde van een Vereniging als de onze kan deze noodzaak niet genoeg worden beklemtoond. Ten slotte gaat het om ons aller dure plicht niets onbeproefd te laten om de wereld voor de geslachten die na ons komen beter leefbaar te maken dan onder de druk van conflictsituaties en oorlogsdreiging mogelijk is. En al zal daarbij de hulp van die jongere geslachten zelf niet kunnen worden ontbeerd: zij hebben althans recht op het vooruitzicht dat de opheffing van die spanningen geen utopie meer zal blijken te zijn. Over de middelen daartoe nog enkele losse aantekeningen aan de hand van de overige „uitspraken”.

Ad 1. Terecht heeft inleider bij de behandeling van deze uitspraak van Prof. van der Beugel het verschil in interpretatie van de Sovjet-dreiging ter sprake gebracht, mede in het kader van de vervreemding van de jongeren van de uitgangs-

punten van de Westelijke samenwerking. Het zal zaak zijn die jongeren ook te betrekken in het bevorderen van een spoedige doorbraak van de paralysering in het proces van structurering en organisatie van het Westen, in de eerste plaats om onze cohesie te versterken, maar ook om daardoor – zoals van der Beugel het uitdrukt – de politieke houding van de communistische landen ten opzichte van de vrije wereld gunstig te beïnvloeden.

Ad 4. Deze partiële analyse van de persistentie van het Oost-West conflict door Prof. Löwenthal is wel bijzonder helder geformuleerd. Zijn conclusie dat deze conflict-situatie zal blijven bestaan zolang geen overeenstemming wordt bereikt over de beëindiging van de verdeling van Europa zou ik echter nog gaarne willen uitbreiden in die zin dat dan ook de – min of meer verstarde – tegenstelling in de interpretatie van de ideologische dogma's van Oost en West moet zijn opgeheven.

Ad 6. Het ware te wensen dat deze met zoveel overtuiging uitgesproken conclusie van Prof. Brzezinski, nl. dat alleen de Westerse vrije wereld in staat is zich boven de heersende ideologische tegenstellingen uit te werken, in die wereld steeds meer erkenning zou vinden. Terecht wijst Brzezinski op het grote belang van het onderhouden van contacten met het „Oosten”. Willen deze contacten werkelijk vruchtbaar zijn, dan zullen die zich niet tot het diplomatieke en sociaal-economische vlak moeten beperken maar en vooral zich moeten uitstrekken tot het culturele, het geestelijke leven, opdat zij uiteindelijk tot een wederzijds begrip en op den duur opheffing van ideologische tegenstellingen zullen mogen leiden, zoals reeds onder *ad 4* werd betoogd. Dat in dit verband de – nog zoveel moeilijker benaderbare – ideeënwereld van het Chinese vasteland niet mag worden veronachtzaamd zal reeds uit inleiders commentaar bij Brzezinski's uitspraak gebleken zijn.

Luchtmacht rond 1980

Inleiding

De titel van dit betoog zou ook kunnen zijn: „Toekomst van de luchtstrijdkrachten”, waarbij ik dit zodanig moge interpreteren dat ik het in hoofdzaak zal hebben over luchtstrijdkrachten in het algemeen – beter gezegd: „Macht in de Lucht” of nog beter „Aerospace forces”, waaronder te verstaan alle middelen die van de atmosfeer en ruimte gebruik maken – en slechts in beperkte mate over onze Koninklijke Luchtmacht, wier toekomst immers voor een belangrijk deel wordt bepaald door de wil van het Nederlandse volk de verworven vrijheid en welvaart te verdedigen tegen mogelijke aanranders en de mate van bereidheid hiertoe tevoren offers te brengen („Vigilance is the Price of Peace”).

2. Iedere toekomstbeschouwing is noodzakelijkerwijze een verwachting; een verwachting die slechts kan worden opgesteld met inachtneming van voorzienbare ontwikkelingen. Nu lijkt dit in het bijzonder op het gebied van de militaire luchtvaart een ondoenlijke taak. Een ieder die de stormachtige ontwikkeling van dit wapen in de eerste zestig jaar van haar bestaan heeft gevolgd, zal dit erkennen. Echter kan m.i. – zij het met een grote kans op misrekeningen – toch een verantwoord poging worden gedaan een tiental jaren vooruit te zien, aangezien de grote technologische vooruitgang er ook voor verantwoordelijk is dat nieuwe concepties heden ten dage een betrekkelijk lange aanlooptermijn behoeven alvorens zij gerealiseerd kunnen worden: men kan veilig stellen dat nieuwe wapensystemen die tegen 1980 in gebruik moeten zijn, nu reeds op de tekentafel dienen te staan.

In deze ben ik het dan ook bepaald niet eens met de door Gen. van Rijn geciteerde uitspraak van Kahn en Wiener dat „er op het gebied van de oorlogvoering in de achter ons liggende tijd ongeveer elke vijf jaar een technologische revolutie plaats vond”. Zo heeft de ontwikkeling van de eerste in de praktijk toegepaste radar enige tien-

tallen jaren genomen: Hertz toonde in 1886 reeds de reflectieverschijnselen van electromagnetische golven aan. In 1925 had men voor het eerst een pulsradar waarmee echter nog geen afstand kon worden gemeten: hiertoe was men eerst rond 1937 in staat. Ook thans kost de ontwikkeling van nieuwe radarapparatuur nog zeker 8 à 10 jaar. De ontwikkeling van het eerste door een straalmotor aangedreven vliegtuig heeft \pm 4 jaar geduurd (van november 1935 tot augustus 1939) voor het eerste vliegtuig met straalaandrijving (de Heinkel 178) vloog en het duurde – ondanks de versnellende invloed van de oorlogsnoodzaak – zowel aan Duitse als aan Engelse zijde nog tot 1945 voor de eerste straalvliegtuigen *operationeel* konden worden ingezet. Ik ben dan ook van mening dat de technologische ontwikkelingen tot 1980 gemakkelijker te voorspellen zijn dan de te verwachten sociale ontwikkelingen t.a.v. de mens in de krijgsmacht, welke – vooral de laatste jaren – met de snelheid van een cycloon schijnen te evolueren.

3. De behoefte aan „Macht in de lucht” rond 1980 zal in de eerste plaats gebaseerd moeten zijn op de dan bestaande politieke situatie, of – zo men wil – de politiek-strategische dreiging in die tijd. Nu is iedere speculatie over toekomstige politieke ontwikkelingen voorbestemd onjuist te zijn. Voor wat dit terrein betreft moet ik dan ook als uitgangspunt voor mijn betoog – zij het zonder enige argumentatie – aannemen dat de huidige machtsverhoudingen tegen het einde der 70-er jaren niet zodanige veranderingen hebben ondergaan dat aan een (westerse) defensie geen behoefte meer bestaat. Uit dezelfde overweging baseer ik mijn beschouwingen op het voortbestaan van de NAVO als instrument van westerse afschrikking en verdediging. En tenslotte meen ik – voortvloeiende uit de hiervoren gestelde beperking – ook de waardering van de mate van de toekomstige, kwantitatieve- en kwalitatieve dreiging buiten beschouwing te mogen laten en uitsluitend te volstaan met de aanduiding dat er uiteraard te

allen tijde een redelijk verband „dreiging-defensie” moet bestaan. Met deze uitgangspunten wil ik thans trachten mijn inzichten te geven over enkele aspecten van „Luchtmacht rond 1980” voor de landen van West-Europa. Ik realiseer mij daarbij alles behalve volledig te kunnen zijn.

Algemeen

4. Luchtstrijdkrachten kunnen tegenwoordig nauwelijks nog als nationale verdedigingselementen gelden. Door de snelheid waarmee een luchtwapen (vliegtuig, raket of „missile”) zijn doel nadert is het noodzakelijk de verdediging hiertegen over een zo groot mogelijk gebied te organiseren. Hierdoor kan de waarschuwingstijd worden vergroot, zodat een verdediger tijdig in staat is een aanvaller tegemoet te treden. Dergelijke geïntegreerde luchtverdedigingen zoals van de NAVO, het Warschau Pact, en het North American Air Defence Command (NORAD) zijn U allen wel bekend. Het blijven deelnemen door Frankrijk aan het NADGE-project, ook na het uitreden van dit land uit de militaire organisatie van de NAVO, heeft deze noodzaak nog eens duidelijk onderstreept. De Zweedse en Zwitserse luchtmacht dienen m.i. in dit kader dan ook meer als politieke afschrikkingsmiddelen dan als een reële verdediging te worden gewaardeerd.

5. De snelheid van moderne wapensystemen, gepaard aan het zeer groot bereik, heeft er tevens toe geleid dat de luchtmachten in een zekere staat van paraatheid dienen te verkeren, teneinde de overgang van „vredes” – naar volledige oorlogstoestand in zeer korte tijd – binnen enkele minuten de eerste vliegtuigen en „geleide wapens”, tot het geheel in enkele uren – te kunnen realiseren. De bijzondere eisen welke de bediening van moderne wapensystemen – vliegtuigen zowel als geleide wapens – daarbij stelt, maken het imperatief dat de bemanningen reeds in vredes-tijd aanwezig en „up to date” geoefend moeten zijn; „mobilisabele” luchtmachtcomponenten zijn, op enkele hulpdiensten na, niet meer denkbaar. Deze factoren maken het moderne luchtwapen bij uitstek geschikt om een belangrijke rol in de zgn. „crisis management” te kunnen spelen. Waar landstrijdkrachten in het algemeen geruime tijd nodig zullen hebben om volledig inzetbaar te zijn en ook zeestrijdkrachten – indien niet ter plaatse, – vele dagen zo niet weken nodig kunnen hebben om zich te concentreren of te verplaatsen. zijn de NAVO luchtstrijdkrachten bin-

nen 12 uur volledig paraat en inzetbaar. Hier kom ik echter op het terrein van crisisbeheersing, waarover allerwege reeds diepgaand wordt gediscussieerd. Ik zal mij in dit bestek daarom beperken tot de militair-technische kant van het begrip „Afschrikking”.

6. Met de intrede van de strategie van de FLEXIBLE RESPONSE is de afschrikking SELECTIEF geworden. Op iedere conflictsituatie dient met een beheerste, op de dreiging afgestemde „tegendreiging” te kunnen worden gereageerd. Voor deze taak dienen de NAVO strijdkrachten niet alleen paraat snel en met precisie te kunnen reageren, maar vooral ook grote flexibiliteit te bezitten; daarbij enerzijds door goede operationele verbindingen centraal te kunnen worden geleid, anderzijds in staat te zijn indien nodig zelfstandig op te treden; allen eigenschappen inharent aan moderne luchtstrijdkrachten. Men dient zich echter te realiseren dat deze nieuwe strategie zeer kostbare kwalitatieve- en kwantitatieve eisen aan het begrip „Macht in de lucht” stelt, vooral voor de inbreng van de kleinere landen; hoe graag men ook uit financieel-economische overwegingen dit zou willen, het is m.i. eenvoudig ondenkbaar dat op dit gebied de klok zou worden teruggezet.

7. Het aandeel dat „Macht in de lucht” in deze NAVO-taak kan hebben, zal ik uit praktische overwegingen splitsen in het strategisch en het tactisch gebruik van Isk. Deze verdeling heeft in luchtmachttermen een betekenis gekregen die gebaseerd is op de begrippen „hartland” en „operatietheater”. Strategisch gezien vervullen in de Oost-West verhouding het grondgebied van de VS en dat van de SU de functie van hartland. De begrippen „general war” en strategische (lucht)operatiën zijn, althans in het spraakgebruik, verbonden aan een gewelddadig conflict waarin het hartland is betrokken. In tegenstelling daarmee wordt het optreden van Isk binnen het operatietheater met „tactisch” betiteld. Aan een dergelijk conflict is echter ook het begrip „beperkte oorlog” verbonden; een begrip dat naast geografische, ook andere beperkingen, zoals t.a.v. doelstelling en gebruik van wapens, kan omvatten.

Strategisch gebruik

8. De kernvraag van het probleem: „hoeveel strategische wapens en wat voor een verdedigingsmiddel hiertegen” is in feite: „moet men probe-

ren een zg. „first strike capability”* te verkrijgen, ja of nee”. Een groot aantal zg. „wargames” met behulp van computers heeft daarop als duidelijk antwoord gesteld dat een werkelijke „first strike capability” voor géén der partijen haalbaar is, aangezien beiden zowel technisch als financieel in staat zullen zijn om op iedere zet van de tegenstander een vrijwel afdoende tegenzet te ondernemen. Een technologische doorbraak op het gebied van de nucleaire aanval of verdediging acht ik daarbij niet waarschijnlijk. Gedeeltelijk hiermede in tegenspraak is de verklaring van Dep. Secr. of Defence David Packard in maart jl. voor de Senaatscommissie voor Buitenlandse aangelegenheden m.b.t. de ontwikkeling van Soviet Strategische wapens in de jaren zeventig. Volgens Packard was de SU thans doende vis à vis de VS een „first strike capability” te ontwikkelen d.m.v. een onderzoek- en ontwikkelingsprogramma dat er op was gericht Amerika's „deterrent capability” uit te hollen.

9. Voor een geloofwaardige afschrikking tegen de strategische dreiging is een onder alle omstandigheden houdbare „assured 2nd strike destruction capability” voldoende; t.w. het vermogen om zelfs na het ondergaan van een eerste massale nucleaire aanval een dermate groot deel van de bevolking en industrie van de aanvaller te kunnen vernietigen dat deze de prijs te hoog acht. De hiervoor te gebruiken middelen zullen ook in de toekomst voor het grootste deel uit intercontinentale grond/grond wapens (ICBM) en door van onderzeeboten gelanceerde wapens van het type Poseidon blijven bestaan, zij het dat de strategische bommenwerpers niet volledig zullen hebben afgedaan. Immers, een beperkt nucleair conflict is niet geheel ondenkbaar en de inzet van de bommenwerper zal in het scala van de selectieve afschrikking minder gevaar voor een escalatie opleveren dan een ballistisch wapen. De geplande opvolger van de B-52, de Advanced Manned Strategic Aircraft (AMSA), zal dan ook n.m.m. niet hetzelfde lot ondergaan als de B-70.

10. Voor de westelijke wereld welke nimmer tot een „pre-emptive” aanval zal overgaan, is ter bereiking van deze „assured destruction capability” een zo hoog mogelijk opgevoerde bescherming en

beveiliging van het eigen potentieel imperatief. Het hartland moet in staat zijn om – mocht de afschrikking falen – door actieve maatregelen een acceptabel deel van de vijandelijke strategische wapens voordat zij worden gelanceerd of tijdens de vlucht te vernietigen, dan wel door passieve maatregelen („hardening” en spreiding) de op te lopen schade te beperken. Gezien de hieraan verbonden problemen en astronomisch hoge kosten zal men zich in deze moeten beperken tot het zoveel mogelijk beschermen van het strategisch vergeldingspotentieel en dus van de afschrikking; de recente beslissing van President Nixon over de opbouw van een ABM Systeem is hiermede in overeenstemming.

11. Zowel Amerika als de SU zijn thans bezig aan de ontwikkeling van MIRV's (Multiple-Independently-Targetable-Re-entry-Vehicles). De nieuwe Amerikaanse MINUTEMAN II en III en de nieuwe POSEIDON raket op de Amerikaanse POLARIS onderzeeboten zullen i.p.v. één nucleaire lading er meerdere krijgen, die ieder op zich naar een doel kunnen worden geleid. Van de SU is bekend dat zij geëxperimenteerd heeft met ICBM's voorzien van meerdere afzonderlijke nucleaire ladingen. Niet bekend is of deze „warheads” ieder op zich naar een doel worden geleid, of dat zij slechts één ballistische baan volgen.

12. De SU is – voor zover bekend – al geruime tijd bezig met de ontwikkeling van FOBS (Fractional Orbital Bombardment System). Dit zijn ICBM's met een zg. „depressed trajectory”, waarbij het wapen een lagere vluchtbaan volgt dan de voor een ICBM gebruikelijke ballistische baan.

Voor beide partijen geldt dat het gebruik van satellieten, als potentiële lanceerplatvormen of het parkeren van „warheads” in een baan om de aarde, reeds thans tot de technische mogelijkheden behoort.

13. Tenslotte zijn in de VS nog de volgende strategische wapen- en elektronische systemen in ontwikkeling, welke in de periode 1975-1980 in operationeel gebruik kunnen zijn:

- a. De AMSA (Advanced Manned Strategic Aircraft), een supersonische strategische bommenwerper met verstelbare vleugel die een tweemaal zo zware bommenlast kan vervoeren als de huidige B-52 bommenwerper.
- b. De SRAM (Short Range Attack Missile).

* De macht die een land bezit om in één slag het vijandelijk potentieel zodanig te vernietigen, dat een tegenaanval niet meer mogelijk is.

Deze missile moet de F-111 B strategische bommenwerper, die in 1971 operationeel in gebruik komt, alsmede de toekomstige AMSA in staat stellen geavanceerde vijandelijke lvd-systemen te penetreren en uit te schakelen.

- c. MOL (Manned Orbiting Laboratory). Dit bemande ruimte laboratorium zal in staat zijn:
1. vijandelijke militaire vliegvelden en lanceerinrichtingen te localiseren en identificeren;
 2. de lancering van vijandelijke ICBM's te melden;
 3. de bewegingen van vijandelijke onderzeeboten nauwkeurig te volgen;
 4. vijandelijke spionage satellieten en ruimtevaartuigen van nucleaire wapens voorzien, onklaar te maken.
- d. „Satellite Early Warning Systems”, bestemd om te waarschuwen voor door vijandelijke onderzeeboten gelanceerde raketten en de reeds eerdergenoemde FOBS.
- e. SABMIS, op schepen gestationeerde anti raket-raketten, bestemd om ICBM's te onderscheppen voordat deze een waaier van oorlogskoppen en dummies hebben uitgestoten.
- f. ABMIS, eveneens een anti raket-raket die, in vliegtuigen gestationeerd, raketten door vijandelijke onderzeeboten gelanceerd tijdens moet kunnen onderscheppen.

14. De SU legt – naast de reeds genoemde FOBS – bijzondere nadruk op de ontwikkeling van drie typen *offensieve* wapens nl.:

- a. Een bijzondere snelle „SSN-attack-submarine”. Deze aanvalsonderzeeboot, die bijzonder geruisloos zou kunnen varen, is bestemd om de POLARIS onderzeeboten uit te schakelen.
- b. Onderzeeboten met ballistische raketten die een bereik van 1500 mijl hebben; de allernieuwste kan 16 ballistische raketten medenemen. Deze onderzeeboten worden in een bijzonder snel tempo gebouwd en kunnen een ernstige bedreiging vormen voor de B-52 bases, door op een afstand van \pm 500-600 mijl uit de kust hun wapens hierop af te vuren. Recentelijk heeft men in de VS hiertegen de nodige verspreidingsacties genomen.
- c. Tegen 1975 wordt het aantal SS-9 ICBM's, die een nucleaire lading van 20-25 megaton kunnen vervoeren, op 500 stuks *geschat*. De accuratesse van dit wapen zou thans reeds $\frac{3}{8}$ mijl bedragen, voldoende om een MINUTEMAN-opstelling uit te schakelen. In tegenstelling tot hetgeen de Heer McNamara

destijds over deze raket mededeelde, meent zijn opvolger Packard dat de SS-9 niet voor steden maar uitsluitend voor het uitschakelen van MINUTEMAN bestemd is.

Tactisch gebruik

15. De afschrikking tegen de tactische dreiging zal in de toekomst niet al te zeer verschillen van het huidige beeld. Immers onze huidige luchtstrijdkrachten zijn – zoals reeds gesteld – in hoge mate geschikt om als afschrikking – in het kader van crisisbeheersing – op te treden: zij zijn flexibel, kunnen snel en met grote precisie optreden. Het tactische vliegtuig zal in de toekomst echter minder veelzijdig („multi-role”) zijn dan thans wel wordt gehoopt en verondersteld. De grotere verscheidenheid van taken in de strategie van de „Flexible Response”, gepaard aan de behoefte aan meer dus relatief goedkopere vliegtuigen, zal er toe leiden dat i.p.v. het „multi-role” vliegtuig toch een familie van vliegtuigen wordt ontworpen, waarbij elk type is geoptimaliseerd voor één specifieke taak en daarnaast – i.v.m. de geboden flexibiliteit – tevens geschikt om één of meer andere taken zo goed mogelijk te verrichten (zgn. „fall-out”).

16. In een beperkt conflict zal het bevechten van het luchtoverwicht de belangrijkste taak voor een luchtmacht zijn, met daarnaast het op andere wijze ondersteunen van de eigen grondstrijdkrachten. Het luchtoverwicht kan het snelst verkregen worden door het vijandelijk luchtmachtpotentieel op de grond aan te vallen en te vernietigen („counter-air”). De WP landen besteden echter steeds meer aandacht aan de fysieke bescherming van hun luchtmachtpotentieel, o.a. door verdediging met lua en – veelal mobiel uitgevoerde – geleide wapens, naast „hardening” zowel als verspreiding. Bovendien moet er rekening mee gehouden worden dat in het kader van de strategie van de „flexible response” aan onze luchtstrijdkrachten beperkingen t.a.v. het operatiegebied opgelegd kunnen worden (Vietnam), waardoor het niet of slechts in beperkte mate mogelijk zal zijn vijandelijke vliegbases en radarstations aan te vallen. Het bevechten van het plaatselijk luchtoverwicht zal dan in het gevecht van vliegtuig tegen vliegtuig („air combat”) moeten worden bereikt. Primair bestaat dan ook voor de 2e helft van de 70-er jaren in Europa een behoefte aan een doelmatige specifieke „air superiority

fighter", goed voor het luchtgevecht, wendbaar in drie dimensies, met groot acceleratievermogen; uitgerust met boordkanonnen en korte afstands geleide wapens die kunnen overnemen waar het kanon niet meer mee kan en die daarbij bovendien op zichzelf ook uiterst wendbaar moeten zijn. Deze eigenschappen hebben wij dan ook primair gesteld bij de onderhandelingen over het MRCA-project.

17. Een dergelijk vliegtuig zal echter ook de directe ondersteuningstaak aan de grondstrijdkrachten goed kunnen vervullen. Ook aanvallen op gronddoelen op grotere afstand (interdictie) achter de vijandelijke linies moeten aan dit vliegtuig opgedragen kunnen worden, evenals – mits voorzien van adequate apparatuur – verkenningsoverdrachten. Wij stelden echter voor deze taak geen extreem hoge eisen t.a.v. de actie radius, aangezien onze vliegbases op relatief kleine afstanden van het IJzeren Gordijn zijn gelegen, maar vooral omdat een grotere actie-radius door gewichtstoename de geschiktheid voor het luchtgevecht zal kunnen aantasten. Bovendien zullen de in West-Europa gestationeerde Amerikaanse aanvalsvliegtuigen reeds een relatief grote actie-radius moeten bezitten, zodat deze tegen de meer in het achterland gelegen doelen ingezet kunnen worden. Ik moge aantekenen dat deze filosofie geheel in overeenstemming is met de NAVO doctrine.

18. Dit vliegtuig leent zich echter niet voor penetratieopdrachten, t.w. luchtverkenning of aanvallen op doelen diep in 's vijands etappegebied en achterland. Er zullen dan ook ongetwijfeld eveneens vliegtuigen nodig zijn die meer specifiek voor deze taken zijn berekend en voorzien van doelmatige navigatiesystemen en apparatuur voor de elektronische oorlogvoering – en vanzelfsprekend voor verkenning met de daartoe bestemde apparatuur – vliegbases, geleide wapensstellingen en radars (counter-air), troepen- en materieel-concentraties, knooppunten in de vijandelijke aan- en afvoerwegen (interdictie), kunnen aanvallen. Zulk een specifiek interdictievliegtuig kan dan tevens bestemd zijn voor de tactische nucleaire rol.

19. Tenslotte zal er een behoefte blijven bestaan aan vliegtuigen voor de specifieke luchtverdedigingstaak (interceptors), die snel kunnen starten en naar grote hoogte klimmen en, uitgerust met interceptie-computers, de gegevens van

de grondradars of de eigen radar verwerken tot de juiste onderscheppings-manoeuvres welke automatisch door het vliegtuig kunnen worden uitgevoerd. De primaire taak van iedere luchtmacht is en blijft het bevechten van het lucht-overwicht, zowel boven het gevechtsterrein als boven het eigen land. Dit in het tijdperk van de „onmiddellijke nucleaire tegenaanval” vergeten axioma verdient weer volle aandacht. Immers is in de nucleaire oorlog een doeltreffende luchtverdediging een utopie en derhalve om zijn kost-effectiviteit een verwaarloosd terrein geweest, in de conventionele oorlog heeft de passieve- en actieve luchtverdediging weer haar volle bestaansrecht hervonden. Herhaaldelijk wordt daarbij de vraag gesteld of er wel behoefte aan luchtverdedigingsjagers is, naast of in plaats van de grond/lucht geleide wapens. Hierop wil ik gaarne iets dieper ingaan.

20. *Luchtverdediging.* In het kader van de „crisis-managent” is het de lvd welke in eerste instantie de potentiële vijand moet weerhouden van beperkte agressievormen. Ook in volle vreedestijd moeten hiertoe lvd-eenheden paraat zijn, om – binnen de grenzen van de daartoe te verstrekken volmachten – tijdig te kunnen reageren; zelfs op een verrassingsaanval die, weliswaar minder waarschijnlijk, toch niet geheel uitgesloten mag worden. In tijden van spanning zal de taak van „air policing” door vliegtuigen een afschrikkende werking kunnen hebben (vlagvertoon), mede doordat alle al of niet opzettelijke grensoverschrijdingen door vliegtuigen worden opgevangen en terugverwezen. Met hetzelfde doel kunnen jachtvliegtuigsquadrons worden geconcentreerd in „bedreigde” gebieden, bijv. de flanken.

21. Om een eerste klap van enige omvang – vrijwel zeker een „counter air” aanval – zo goed mogelijk op te vangen, leent het geleide wapen zich echter beter dan de lvd jager; het kan een hoge graad van paraatheid lang volhouden, het is niet weergevoelig en heeft een korte reactietijd. Om dan het initiatief over te nemen is het noodzakelijk (zoals reeds gezegd) het luchtoverwicht te bevechten en althans een acceptabele luchtsituatie boven het gevechtsterrein en z.n. het achterland te scheppen. Zowel gw systemen van het type HAWK en NIKE als „air superiority fighters” zullen hiertoe kunnen bijdragen. De lvd zal zich gesteld zien tegenover vliegtuigen (vnl op zeer lage hoogte opererend), doch –

zeker bij een uitbreiding van het conflict – ook tegenover/grond- en op afstand gelanceerde lucht/grond geleide wapens. De verdediging tegen zeer laag vliegende vliegtuigen zowel als geleide wapens zal voor de toekomstige grond/lucht wapens (Helip) geen onoverkomelijk probleem meer zijn, terwijl het voor de lvd jager moeilijke doelen zullen blijven, ook al zal invoering van radar melding en gevechtsleiding vanuit vliegtuigen hierin verbetering kunnen brengen. Ook zal een grondgebonden wapensysteem – meer dan een vliegtuig – kunnen worden uitgerust met uitgebreide apparatuur, zonodig bediend door specialisten, om storings- en misleidingsoperaties – in het kader van de elektronische oorlogvoering – het hoofd te bieden. Anderzijds is het bereik, de mobiliteit en flexibiliteit van het geleide wapen zodanig dat de kosten van een afdoende gebiedsverdediging exorbitant zullen zijn. Vliegtuigen zijn flexibel en sneller verplaatsbaar, terwijl zij – mits de juiste beschermingsmaatregelen zijn genomen – minder kwetsbaar zijn op de grond.

22. Samenvattend kan worden gesteld dat een lvd, uitsluitend bestaande uit g-1 geleide wapens kwetsbaar is; onvoldoende flexibiliteit bezit; niet berekend is voor „air policing”; op zichzelf geen acceptabele luchtsituatie boven het gevechts-terrein kan creëren; en tenslotte voor grotere gebieden uitermate kostbaar wordt. Voor het handhaven van een zeer hoge graad van paraatheid bij oorlogsdreiging en het opvangen van de eerste klap is het geleide wapen echter beter geschikt dan de lvd jager, terwijl het het enige doelmatige wapen zal zijn voor de onderschepping van (zeer) lage aanvallers en van missies, die samen de grootste dreiging vormen. Een lvd zonder geleide wapens is derhalve eveneens onaanvaardbaar, zodat een doelmatige en geloofwaardige lvd zal moeten bestaan uit lvd jagers en geleide wapens.

23. In de V.S. – zowel als in Europese kringen – wordt ernstig gedacht aan vervanging van de NIKE en HAWK door één multi-role gw systeem. De voordelen zijn vanzelfsprekend: lagere ontwikkelingskosten, eenvoudiger logistieke ondersteuning, minder opleidingen, elk systeem kan zichzelf beschermen tegen elke dreiging, waartegen het systeem moet kunnen optreden. Nadelen zijn echter dat het systeem gecompliceerd en daardoor kostbaar wordt; de mobiele uitvoering wordt bemoeilijkt, en com-

promissen zullen moeten worden geaccepteerd t.b.v. de „multi-role”. Hierdoor zal een onevenwichtige inzet ontstaan omdat tegen lage doelen een dichter net van gw systemen benodigd is dan tegen doelen op grotere hoogte. Dit laatste punt is m.i. doorslaggevend om een „multi-role” gw systeem af te wijzen; er zou òf een overcapaciteit ontstaan tegen een minder belangrijke dreiging op grotere hoogte (uiteraard een niet aanvaardbare luxe) òf een niet sluitende verdediging tegen de lage dreiging. Optimaal is een combinatie van een relatief klein aantal gw systemen voor de bestrijding van de vliegtuig- en missiledreiging op grotere hoogte en een groter aantal systemen voor de bestrijding van de lage dreiging. De Amerikaanse ontwikkeling (SAM-D) lijkt geschikt voor eerstgenoemde taak. Voor de lage lvd is echter op dit moment nog geen ontwikkeling bekend die als opvolger van een verbeterde HAWK (Helip) zou kunnen worden aangemerkt. De SU kent de SA3, waarvan echter nog niet voldoende bekend is.

24. Wel komen er verschillende korte afstands gw-systemen reeds nu of in de eerstkomende jaren op de markt, maar deze zijn alleen bruikbaar – naast het klassieke en nog steeds onovertroffen luchtdoelgeschut – voor de nabijverdediging van belangrijke objecten, waaronder de vliegbases. Deze wapens, of het nu eenvoudige en relatief goedkope, vanaf de schouder te lanceren systemen als REDEYE en BLOWPIPE betreft of de omvangrijkere systemen als RAPIER en ROLAND, zijn echter niet – wat de laatste types betreft nog niet – geschikt voor lvd bij slecht zicht, terwijl zij door het korte bereik niet geschikt zijn voor gebiedsverdediging, ook al zou dat slechts zijn in de vorm van een verdedigingslinie of gordel, op de wijze als de HAWK in Europa wordt toegepast.

25. Voor een doelmatige gecentraliseerde luchtverdediging zijn voorts goede operationele verbindingen vereist, terwijl anderzijds elk wapensysteem in staat dient te zijn in voorkomend geval zelfstandig op te treden. Voor de centrale gevechtsleiding zal het thans in opbouw zijnde NADGE netwerk tot in de 80-er jaren de basis vormen. Door NADGE zal naast vernieuwing van, c.q. aanvulling met een aantal hoogwaardige 3D radars en interceptie computers, het M en G systeem in W. Europa voorzien worden van automatische informatieverwerking en uitwisseling. Vanwege financiële limitaties is het oor-

spronkelijke NADGE plan aanzienlijk besnoeid. Voor de hand ligt dat getracht zal worden in de tweede helft van de zeventiger jaren alsnog de middelen te vinden om de beperkingen, vnl. op het gebied van de lage luchtverdediging en de elektronische oorlogvoering (EOV), op te heffen. Voor de lage luchtverdediging wordt dzz. „Airborne Early Warning” vanuit vliegtuigen als de meest kansrijke ontwikkeling gezien. Voor de beperking van elektronische tegenmaatregelen van de vijand komen naast extra voorzieningen aan de bestaande apparatuur, aanvullingen met speciale radars – de zg. „Long Dwell Time Radars” en zg. „passieve detectiestations” (elektronische triangulatie) in aanmerking. Voor zover bestaande radar vanwege technische en/of operationele veroudering moeten worden vervangen, valt te voorzien dat 3-D radars – waarschijnlijk met volledige of gedeeltelijke elektronische aftasting (derhalve vaste, in plaats van ronddraaiende of op en neer knikkende antennes) – hun intrede zullen doen. Hopenlijk zal er dan ook een betrouwbaar, niet te doorbreken identificatiesysteem zijn; vooral dit laatste is van belang om de mogelijkheid tot zelfstandig optreden dat elk modern wapensysteem in zich heeft – of het nu een vliegtuig betreft of een gw systeem – volledig uit te kunnen buiten.

26. *Verkenningen* zullen ook in de toekomst een belangrijke taak voor de luchtmacht blijven. Zij dienen ons inzicht te verschaffen in de bedoelingen van de tegenstander. Juist in de „flexible response” gedachte is het belangrijk te weten wat de vijand van plan is en in hoeverre zijn doelstellingen al of niet beperkt zijn. Sinds enige jaren zijn er op het gebied van verkenningssystemen zeer interessante ontwikkelingen gaande, zoals Infrarood aftastapparatuur; Side Looking Radar; Lichtversterkers; Low Light television en Laser Line scan. De resultaten behaald met vooral infrarood en in iets mindere mate met „Sideloooking radar” wijzen er op dat deze twee systemen in de komende 10 jaar het luchtmacht verkenningspotentieel belangrijk zullen verbeteren.

27. De „infrarood scanner” is een passief apparaat dat zelf geen energie uitstraalt en waarvan de werking althans voorlopig, niet door een vijand kan worden gestoord. Het tast het terrein onder het vliegtuig af, detecteert verschillen in stralingsenergie in het infrarood gebied en registreert dit op fotografische film. Het apparaat is zo ge-

voelig dat het temperatuursverschillen van 1/10 graad celsius kan waarnemen, voldoende om een beeld van het terrein te produceren dat zeer veel overeenkomst vertoont met een normale foto. Naast het grote voordeel dat de „infrarood scanner” zowel overdag als 's-nachts kan worden gebruikt, heeft het een bijzonder grote tactische waarde omdat het een graadmeter is voor vijandelijke activiteit. Gebieden of objecten die als gevolg van verhoogde activiteit extra energie uitstralen – bijv. motoren, elektronische apparatuur en dergelijke – worden ten opzichte van een relatief koudere omgeving duidelijk aangegeven. Helaas is ook de „infrarood scanner” niet in staat om door bewolking heen te kijken.

28. „Side Looking radar” is wel in staat onafhankelijk van weersomstandigheden het vijandelijke gebied te verkennen. Deze radar, die dwars op de vliegrichting het terrein aftast, geeft bovendien de mogelijkheid om – in tijden van spanning – boven het eigen gebied blijvende het terrein van een potentiële vijand langs de grenzen tot een diepte van 75 km te verkennen. Helaas heeft ook „Side looking radar” een nadeel; het straalt zelf energie uit zodat het door de vijand kan worden opgemerkt en elektronische tegenmaatregelen kunnen worden genomen. Verder is het ook nog niet mogelijk objecten kleiner dan 10 à 15 meter te onderscheiden; wel kan een onderscheid worden gemaakt tussen statische en bewegende objecten.

29. Voorts zullen de door infrarood – of radar waargenomen gegevens van een gebied door toepassing van moderne communicatietechnieken (incl. satellieten) rechtstreeks aan een grondstation of vliegend ontvangstation kunnen worden verzonden, waardoor „real time recce” („informatie zonder tijdsverlies”) verkregen wordt. Verkenningen zullen uiteraard ook met „drones” kunnen worden uitgevoerd, doch dergelijke systemen zullen in het gebruik ongetwijfeld uitermate kostbaar worden. U ziet er zijn ten opzichte van het recente verleden op het gebied van verkenningssystemen belangrijke vorderingen gemaakt. Het ideale enkelvoudige verkenningssysteme, dat onder alle weersomstandigheden kleine details van de vijand bloot legt zonder zich te „verraden”, bestaat echter nog niet. Wij zullen – naar gelang het beoogde doel – genoeg moeten nemen met verschillende verkenningssystemen, elk met zijn specifieke eigenschappen. Voor zover de weers-

omstandigheden het toelaten zal echter het originele verkenningssysteem – het op menselijke intelligentie gebaseerd menselijk oog – nog onmisbaar blijven, als intelligente en snel reagerende verkenningsbron.

30. *Tactisch nucleair*. Tenslotte zal m.i. ook in de toekomst „Macht in de lucht” voorhands een tactische nucleaire component moeten blijven bevatten. Immers, de strategie van de flexible response stelt als doel voor elke conflictsituatie de geëigende middelen aan te wenden. Bij het ontbreken van een tactische nucleaire capaciteit zou een situatie kunnen ontstaan, waarbij door het ontbreken van voldoende conventionele middelen de verdediging alleen nog maar mogelijk zal zijn door de strategische nucleaire capaciteit in te zetten. Het is echter zeer de vraag of die inzet – ook van vliegtuigen – onder bepaalde omstandigheden als afschrikking voor escalatie geloofwaardig zal zijn, aangezien zulks de beide hartlanden in het conflict betreft. De tactische nucleaire capaciteit moet dan ook als tussentrap gezien worden, die in de eerste plaats als afschrikking dient. Daartoe zal een deel van de offensieve vliegtuigen dan ook in staat moeten zijn – liefst als een secundaire taak – nucleaire wapens te vervoeren (dual role).

31. Hier raken wij bovendien aan de rol van geleide wapens in het tactisch gebruik van „Macht in de Lucht”. Ik moet eerlijk bekennen dat ik hier nog geen raad mee weet. Zijn deze wapens in de conventionele fase doelmatig te gebruiken? Zo ja in welke rol? Alleen interdictie? Leidt dat niet onherroepelijk tot escalatie? Zijn de G.W. met nucleaire lading voldoende selectief, zodat zij niet automatisch tot escalatie voeren? Zo ja, bestaat dan nog behoefte aan tactisch nucleaire vliegtuigen? Een aantal vragen waarover nog weinig is gezegd in de internationale discussies.

32. *Luchttransport*. Om de mobiliteit en flexibele inzet van grond- zowel als luchtstrijdkrachten ten volle te kunnen benutten, bestaat zowel in vredes- als in oorlogstijd een steeds grotere behoefte aan luchttransport. Ook de steeds meer kostbaar wordende wapensystemen vereisen dat opslag van reserve- en verwisseldelen, alsmede reparatie van onderdelen zo geconcentreerd mogelijk geschiedt. Teneinde „pipeline” tijden te reduceren wordt ook in de logistieke sector steeds meer van luchttransport gebruik gemaakt. Hierbij kan men weer onderscheid maken tussen strategisch en tactisch gebruik.

33. Onder strategisch luchttransport wordt het vervoer van grote hoeveelheden mensen en materieel over grote afstanden naar c.q. in de nabijheid van (andere) operatiegebieden verstaan. Dit vereist altijd voorbereide goed geoutilleerde vliegvelden. Het grootste vliegtuig dat hiervoor in ontwikkeling is, de Lockheed C5A (Galaxy), heeft een gewicht van 364 ton en kan 99% van de huidig in gebruik zijnde landmacht uitrustingen – inclusief mobiele bruggen en zware tanks – vervoeren over een afstand van \pm 3000 zeemijl. Het kan ook 700 militairen met hun uitrusting vervoeren. Door automatische laad- en lossystemen zullen lossen, herladen en „servicing” binnen 30 min. uitvoerbaar worden en ofschoon de snelheid nog subsonisch is, is ontwikkeling naar een supersonische versie niet ondenkbaar. Voor snelle versterking en bevoorradig van het Europees oorlogstheater biedt dit grote mogelijkheden, zij het dat uiteraard voor logistieke operatiën van grote omvang – zoals in een langdurige strijd mogen worden verwacht – de totale capaciteit onvoldoende zal zijn en scheepsvervoer alleen uitkomst kan bieden („Fast Deployment Logistic Ships”).

34. Onder het tactisch luchttransport verstaat men het transport met kleinere vliegtuigen, helicopters e.d. binnen het operatietheater, of van het vliegveld waar de strategische luchttransportvliegtuigen of schepen hun mensen en lading hebben gelost naar vliegvelden in het operatiegebied. Hierbij wordt er naar gestreefd te komen tot een conceptie waarbij personeel middels parachutes en/of landmachthelicopters in het operatiegebied neergelaten, zo snel mogelijk een zeer korte landingsbaan gereed maken, waarop een (nog in ontwikkeling zijnde) „Light In – theater Transport (LIT)” – die de huidige korte afstands transportvliegtuigen zal moeten vervangen met aanvullende troepen en materiaal kan landen. Een ander hulpmiddel is de zgn „Flying Crane”, een helicopter die in staat is zware volumineuse voorwerpen zoals tanks e.d. in betrekkelijk korte tijd naar het operatiegebied over te brengen.

Elektronische Oorlogvoering

35. De electronica is in de loop der jaren een uiterst belangrijke factor bij de uitrusting van de strijdkrachten gaan vormen. De kans om militaire operaties succesvol te kunnen uitvoeren wordt in grote mate bepaald door het ongestoord gebruik

van navigatie-hulpmiddelen, radar-, communicatie- en infrarood apparatuur.

36. De mogelijkheden om enerzijds inlichtingen-gegevens te verzamelen uit de door een tegenstander toegepaste uitstraling van electro-magnetische energie en anderzijds het gebruik van zender/ontvanger apparatuur voor militaire doeleinden te kunnen belemmeren, resulteerden dan ook in een serie activiteiten welke worden samengevat onder de benaming Electronische Oorlogvoering (EOV). Hieronder wordt per definitie verstaan dat gedeelte van het militair gebruik van electronica dat maatregelen omvat om:

- a. het effectief gebruik van electro-magnetische uitzendingen aan een tegenstander te ontzeggen (offensieve EOV, ook wel ECM=electronische tegenmaatregelen genoemd);
- b. het eigen effectief gebruik van electro-magnetische uitzendingen, ondanks maatregelen van de tegenstander, te verzekeren (defensieve EOV, ook wel ECCM=electronische tegenmaatregelen genoemd).

37. De afhankelijkheid van moderne luchtverdedigingsmiddeelen van zeer hoogwaardige electronische melding- en gevechtsleidingsapparatuur, leidt tot de noodzaak de mogelijke invloed van vijandelijke storing of misleiding (ECM) op deze electronische hulpmiddelen tot een minimum te reduceren. Hiertoe dient een complex van ECCM apparatuur – zowel v.w.b. verzekering van het radarbeeld, als van de noodzakelijke grondluchtverbindingen - te worden toegepast, dat echter voortdurend aangepast dient te worden aan de vijandelijke storingsfilosofie en de door hem toegepaste technieken. Desondanks zullen deze tegenmiddelen nimmer een afdoende waarborg kunnen bieden voor een ongestoord beeld of verbinding, en zal de bedienaar er in geschoold en bedreven moeten worden een zo kundig mogelijk gebruik te maken van de hem overgebleven mogelijkheden. Dit vereist een intensieve training, waarbij simulatie van deze storing alleen geschikt is voor zeer elementaire oefeningen. Ter bereiking van een realistische standaard is het dan ook noodzakelijk daadwerkelijke storings-oefeningen te houden, waarvoor met stoorzenders uit te rusten vliegtuigen benodigd zijn.

38. Anderzijds vereist penetratie van het vijandelijk gebied – of anders gezegd een succesvolle vervulling van de opdracht – offensieve vliegtuigen voorzien van op de vijandelijke ECCM maat-

regelen aangepaste storingsapparatuur „(In modern attack aircraft ECM is the most important item, next to the engine”). Daarbij moge worden benadrukt dat de snelle technologische ontwikkeling op het gebied van de electronica eist dat de verschillende componenten voor storing en misleiding voortdurend door modificatie of vervanging worden aangepast, om een redelijke gebruiksmogelijkheid onder oorlogsomstandigheden te kunnen verzekeren.

Physieke bescherming van luchtmachtinstallaties en middelen.

39. Tot voor kort berustte de filosofie t.a.v. dit aspect nog steeds op de strategie van de massale vergelding, waarbij passieve acties als camouflage en „on base” verspreiding tegen aanvallen met nucleaire middelen op grote schaal geen enkel nut hadden. SHAPE *eist* echter thans mede gezien de intensieve activiteit op dit gebied bij de W.P. landen – dat in de komende jaren de physieke bescherming van vliegbases (en ik wil hier stellen ook andere luchtmachtinstallaties zoals het Meldings- & Gevechtsleidingssysteem en de Geleide Wapeneenheden) met de hoogste prioriteit ter hand zal worden genomen.

40. Deze physieke bescherming kan men verdelen in 2 grote groepen;

- a. zg. passieve maatregelen, waaronder b.v. vallen verdonkering van objecten; camouflage en misleiding; snelle herstelmogelijkheden van beschadigde startbanen en het plaatsen van het vliegtuigmaterieel, alsmede het essentiële grondmaterieel, in zg. „semi hardened shelters” (de term welke bescherming tegen conventionele aanvallen aanleeft);
- b. de actieve verdedigingsmaatregelen, middels afweergeschut en /of Grond-Lucht Geleide projectielen.

41. Hoewel in de komende jaren wapens zullen worden ontwikkeld waarvan de uitwerking aanmerkelijk groter zal zijn, valt niet te ontkennen dat aanvallen op afzonderlijke vliegtuigonderkomens een bijzondere hoge graad van geoefendheid van het vliegend personeel en een nauwkeurige planning op squadronniveau vereist. Bovendien zal elke shelter slechts door één vliegtuig kunnen worden aangevallen. De tendens zal daarom bestaan om de start en taxibanen van een vliegveld als het meest doelmatig object te kiezen. Hier tegenover dient dan weer een efficiënte her-

stelorganisatie te staan, waarbij snelle reparatiemogelijkheden – door gebruik te maken van moderne vindingen op het gebied van wegebouw en wegeherstel – essentieel zijn. Daarbij denk ik o.m. aan het gebruik van „epoxy harsen” voor een snelle verharding van het grondmengsel. De moeilijkheid blijft evenwel de gaten in de startbanen met het oorspronkelijke baanniveau gelijk te maken, zodat een veilige start – zij het ook onder oorlogsomstandigheden met wat meer te nemen risico's – mogelijk blijft. Verkorting van start- en landingsbaan eisen voor nieuwe vliegtuigen is dan ook van belang. De hiervoor vereiste technieken zijn echter zeer duur en hebben ernstige consequenties t.a.v. andere karakteristieken.

42. Voor wat betreft verdonkering, camouflage en misleiding zal men in de toekomst bij de nieuwbouw hiermede ten volle rekening moeten houden. Door vormgeving en beplanting zullen nieuw aan te leggen luchtmachtobjecten zo min mogelijk in hun vormgeving moeten opvallen, terwijl vergaande verspreiding van kwetsbare objecten van het hoogste nut zal zijn. Een verhoogde behoefte aan ruime terreinen is onontkoombaar.

43. Ondanks alle passieve maatregelen, blijft het echter essentieel te voorkomen dat een vijand bij een aanval op luchtmachtinstallaties in staat is deze nauwkeurig uit te voeren. Dit is alleen te verwerkelijken indien hiertegenover actieve verdedigingsmiddelen worden ingeschakeld, die de vijand tot ontwijkingsacties (snelheid, zeer lage hoogte, manoeuvres, geen herhaling) noopt. Naast de invloed van de algemene luchtverdediging als hiervoren besproken, kan lichte lua en een verscheidenheid van g/l geleide wapens hier toe worden ingezet. De achterstand van het Westen, op zowel passief- als actief gebied, is ernstig. Het is van het allerhoogste belang dat deze zo spoedig mogelijk wordt ingelopen. Er moet daarbij uiteraard gezocht worden naar een optimale verhouding tussen actieve verdedigingsmaatregelen en de uiterst noodzakelijke passieve maatregelen wil het bijdragen tot de geloofwaardige afschrikking door het NAVO luchtmachtpotentieel en toch betaalbaar blijven ook voor de kleinere landen.

44. Op de B en C oorlogvoering en de beveiliging hiertegen zal door mij in dit betoog niet worden ingegaan, niet het minst vanwege het speculatieve karakter van deze materie.

Toekomstige technische ontwikkelingen.

45. Zoals ik reeds in het begin heb betoogd is de stormachtige technische ontwikkeling kenmerkend voor de militaire luchtvaart. Deze veranderingen zullen ongetwijfeld ook in de toekomst in een zelfde tempo voortzetten. Het invoeren van verbeterde computertechnieken, met als resultaat een sterke verbetering van navigatie- en wapenlanceersystemen; nieuwe uitvindingen op het gebied van metaallegeringen; het sterk toenemende rendement van vliegtuigmotoren en de snel uitbreidende kennis van de aerodynamische vormgeving van vliegtuigen vormen reeds een indicatie voor de mate waarin de veranderingen in de militaire luchtvaart zich zullen voordoen. Toepassing van miniaturisatie en mikro-miniaturisatie zal kunnen voorkomen dat de toenemende veelzijdigheid leidt tot nadelige gewichtstoename. Verbeterde technieken zullen vliegtuigen en geleide wapens in staat stellen met toenemende nauwkeurigheid te opereren, de bedrijfs gereedheid aanzienlijk verhogen en mede door automatische fout-aanduiding de onderhoudslast overeenkomstig verlichten.

46. Een enkel woord over automatisering. In de moderne luchtoorlog en ook daarvoor in de fase van crisisbeheersing, is de behoefte aan automatische, zeer snelle en volkomen betrouwbare, alsmede „veilige” communicatiemogelijkheden van het allerhoogste belang. Daarbij zal de enorme toevloed van informatie en de veelheid van factoren welke elke beslissing kunnen beïnvloeden, niet meer hanteerbaar zijn zonder een volkomen automatische verwerking en „display” van deze gegevens. Automatisering van de commandovoering, inlichtingenvergaring en verbindingen zal dan ook een hoge vlucht nemen, naast de reeds in grote mate toegepaste automatiseringstechnieken bij de moderne wapensystemen en bij de logistieke beheersvoering. Dat hierdoor de behoefte aan de mens in het bedrijfsbedrijf verminderen zal, vermeen ik – gezien de reeds opgedane ervaringen – te moeten betwijfelen. Maar men zal de zonder automatisering onmogelijke taak, door deze toepassing van moderne technieken zonder al te veel personeelsuitbreiding wel aan kunnen.

47. De mens is en blijft echter, ook in een moderne technologisch hoog ontwikkelde luchtmacht, de onmisbare factor waar tenslotte alles om draait. Aan goede werkomstandigheden, een aantrekkelijk carrièreverloop en de hoogst moge-

lijke doelmatige training dient alle aandacht te worden besteed. Voortijdig verloop van personeel, beperkte diensttijdtermijnen, falen om hoogwaardig personeel aan te trekken en te binden, zullen echter nooit – door welke hoge standaard van training ook – kunnen worden gecompenseerd en - ondanks alle technologische hulpmiddelen – de beste en duurste wapensystemen in de praktijk waardeloos doen zijn.

Kostenaspect

48. Het totale luchtmachtpotentieel van een geïntegreerde verdedigingsorganisatie wordt gevormd door de eenheden (squadrons vliegtuigen en geleide wapens) die de verschillende lidstaten beloven aan de organisatie beschikbaar te stellen en waarvan de nodig geachte aantallen in het planningsstadium met de „Force Goals” worden aangeduid. De realisatie van deze „force goals” wordt echter door allerlei invloeden van nationaal industriële aard en verschillen van inzicht in de nationale filosofie over de wijze waarop de taak het best kan worden verricht, verstoord. In de praktijk wordt de reële quantitative- en kwalitatieve gevechtswaarde voornamelijk bepaald door de nationaal beschikbaar gestelde gelden voor aanschaf en het in bedrijf houden (directe- en indirecte exploitatiekosten) van de benodigde middelen.

49. Als gevolg van de toenemende complexiteit van moderne wapensystemen vertonen de kosten hiervan - zowel v.w.b. investering als exploitatie – daarbij een voortdurende sterk escalerende stijging. Weliswaar is ook een duidelijke stijging van de effectiviteit van deze wapensystemen merkbaar, zodat wanneer de stijging van de kosten en de toenemende effectiviteit van een wapensysteem gelijke tred zouden houden, bij gelijkblijvend uitgavenplafond de hogere kosten van de wapensystemen door vermindering in aantallen zou kunnen worden opgevangen, zonder dat de noodzakelijke geachte – op de geschatte dreiging gebaseerde – „Force Capability” zou worden aangetast. Hierbij is uiteraard dan geen rekening gehouden met de verminderde overlevingskansen bij geringere aantallen. Nu leert de ervaring echter dat de aanschaf- en exploitatiekosten van de wapensystemen in de laatste decennia schrikbarend zijn toegenomen, zonder dat de effectiviteit hiermede gelijke tred heeft gehouden (zie blz. 170). Een drastische onderbreking van deze opgaande kostentendens is geboden, wil aan het einde van

de 70er-jaren ook voor de kleinere landen een acceptabele bijdrage aan een geïntegreerde defensie uitvoerbaar blijven. Dit betekent in de eerste plaats een dringende behoefte aan doelmatige systeemanalyses, waarbij kosten en effectiviteit van de wapensystemen, gebaseerd op de geaccepteerde filosofie, onderling vergeleken kunnen worden. Maar vooral houdt dit in een zich bewust opleggen van stringente beperkingen bij de toepassingen van door de technologische ontwikkelingen geschapen mogelijkheden.

50. Anderzijds meen ik te hebben aangetoond dat er – gegeven de door mij gestelde uitgangspunten – in de komende jaren geen enkele aanleiding is de luchtmachtcomponent van de strijdkrachten een betekenis toe te kennen die lager zou zijn dan tot nu toe is aanvaard, zij het dat accenten van taken en gebruik anders zullen kunnen liggen. In een alliantie zou specialisatie aanleiding kunnen zijn tot het herzien van het spectrum van mogelijkheden voor de nationale luchtmachten, waardoor grotere doelmatigheid en derhalve aanzienlijke kostenbesparingen mogelijk zouden worden. Hoewel het gevaar daarbij niet denkbeeldig is dat het niet nakomen van zijn verplichtingen door één der partners, of nog erger het uitreden van een lid, de gehele organisatie voor onoplosbare problemen zou stellen, zie ik vooral voor de kleinere landen alleen op dit gebied nog uitkomst, gezien de steeds hoger stijgende kosten verbonden aan het instandhouden van een moderne krijgsmacht.

De Koninklijke Luchtmacht

51. Zoals ik in mijn inleiding reeds aangaf, heb ik het voornamelijk gehad over „Macht in de lucht” in zijn algemeenheid. Ik moge het laatste deel van mijn betoog e.e.a. toespitsen op de toekomst van onze Koninklijke Luchtmacht. Bij het handhaven van het huidige spectrum van taken voor de Koninklijke Luchtmacht, dienen – zoals reeds hiervoren door mij in zijn algemeenheid is betoogd – ook in de Kon. Luchtmacht in de 70-er jaren naast geleide wapens vliegtuigen voor verschillende taken beschikbaar te zijn. Men zou in alle redelijkheid kunnen stellen dat bij de overgang van de eerste conventionele agressievormen naar een grotere nucleaire oorlog, door onze bondgenoten ruimschoots in het aangepaste nucleaire antwoord kan worden voorzien, zodat aan de Nederlandse inbreng hiervoor geen behoefte is. Aangezien de hiervoor aangewezen eenheden

deze taak echter als „secundaire” rol vervullen en bij herhaling door de Navo commandanten is aangedrongen op grotere aantallen vliegtuigen in de conventionele rol van het „afgepaste antwoord”, zal het schrappen van de nucleaire component van de KLu geen bezuiniging opleveren. Integendeel het alsdan voor een volledige conventionele taak extra vereiste conventionele wapenpakket is zeer kostbaar.

52. Zoals reeds gezegd kan aan de crisisbeheersing het best worden bijgedragen door een optimale mix van „air-superiority” vliegtuigen, tevens geschikt voor de luchtverdediging, en geleide wapens voor het opvangen van de eerste klap, alsmede voor de nabijverdediging van hoogwaardige sleutelpunten. Daarnaast moeten de grondstrijdkrachten in het gevecht gesteund kunnen worden: in de eerste plaats door het zoveel mogelijk afgrendelen van het gevechtsterrein voor versterkingen van de tegenstander, alsmede het verstoren van zijn commandovoering. Eerst indien de situatie op de grond dit noodzakelijk maakt zal ook door vliegtuigen in het gevecht moeten worden ingegrepen; de resultaten van dergelijke acties zijn echter op den duur zeer beperkt. Alleen indien de luchtsituatie zulks zou toestaan en er voor de algehele behoefte een overvloed van vliegtuigen beschikbaar is, kan men zich veroorloven specifieke „close-support” vliegtuigen in de sterkte op te nemen. Dat dit voor de Nederlandse krijgsmacht ooit het geval zal zijn, waag ik te betwijfelen.

53. Tenslotte bestaat bij de landmacht een haast onbevredigbare behoefte aan verkenning; gevechtveldverkenning van aan- en toevoerwegen. Naast de inzet van helicopters, wellicht in de toekomst voorzien van elektronische „battle-field surveillance” middelen, zal het vliegtuig dat zich met succes in vijandelijk gebied kan wagen nodig blijven. Al hoeft ook hier de taak van de verkenningseenheden van de KLu niet direct gerelateerd te zijn aan die van ons legerkorps; gezien de grote tekorten op dit gebied zou het zich onttrekken aan dit aspect van de taak ernstige repercussies hebben voor het Navo-potentieel en wellicht ook voor de informatiebronnen t.b.v. ons legerkorps. Wel dient op korte termijn te worden voorzien in meer effectieve en „snellere” verkenningmiddelen dan de huidige aan ernstige beperkingen onderhevige luchtcamera's.

54. Ook ons land zal een behoefte aan lucht-

transport, voor civiele en militaire doeleinden – zowel in vredetijd als in tijden van spanning – blijven gevoelen. Zonder meer kan dan ook worden gesteld dat een luchttransportcomponent (inclusief helicopters voor dit doel) een blijvend bestanddeel van de KLu zal dienen te zijn. Zoals het zich echter laat aanzien zal ook in de toekomst geen behoefte bestaan aan transportvliegtuigen voor de lange afstanden. Hoewel zelfs de huidige vliegtuigen van het type F-27 in het algemeen een te grote capaciteit bezitten voor de gemiddelde vredesopdrachten, en uit dien hoofde vervanging van een deel van de vloot door een kleiner, sneller en in exploitatie goedkoper type aanbeveling zou verdienen, is zulks in verband met de nationale behoefte zowel als de Navo-verplichtingen in tijden van spanning, in deze bepaaldelijk overstandig. Wel zal het nuttig zijn, in verband met de verschillen in vredes- en oorlogsbehoefte, het deelgebruik met particuliere c.q. semi-overheidsinstanties te blijven bevorderen.

55. Opleidingsvliegtuigen in verschillende uitvoeringen zijn en blijven eveneens noodzakelijk, hetgeen echter nog niet hoeft in te houden dat nationaal over alle typen behoefte te worden beschikt. Zelfs indien de vliegeropleiding geheel buiten de KLu plaats zou vinden, zouden nog vliegtuigen benodigd zijn voor de transitie van het opleidings- naar het operationele type. Zonder het al dan niet wenselijk zijn van een nationale of uitbestede opleiding hier in discussie te willen stellen, kan als algemene regel worden aangenomen dat de kosten per opgeleide vlieger in beide gevallen vergelijkbaar zullen zijn. In het ene geval zal een investering aan de opleidingscapaciteit moeten voorafgaan, in het andere geval zullen de exploitatiekosten in de opleidingssector een duidelijke verhoging tonen. Voor de flexibiliteit binnen de luchtmacht en het verhogen van de ervaringsgraad is echter behoud van althans een deel van de opleiding in eigen beheer hoogst gewenst.

56. Het huidige beschikbare gevechtspotentieel van de KLu is tot de jaren 1975-'77 berekend voor haar taak, zij het met een aantal tekortkomingen waarin op korte termijn dient te worden voorzien. Dit is in de eerste plaats – naast de behoefte aan „moderne” verkenningapparatuur – het ontbreken van een doelmatige ECM capaciteit in onze offensieve- en verkenningvliegtuigen, zonder welke – zoals reeds gesteld – de kans op succes aanzienlijk minder is. Voorts bestaat dringend behoefte aan een adequate actieve- en

passieve bescherming van onze vliegvelden, radarstations en geleide wapenopstellingen. Voor de oplossing van deze – als hoogst ernstig aanvoelde – tekortkomingen zijn de plannen uitgewerkt, waarbij echter de financiering vooralsnog een ernstig probleem vormt. Na 1975 zal voorts nog moeten worden voorzien in de vervanging van de F-104G, S 11 en eventueel de F 27 vliegtuigen. Ten slotte zal Nederland – afhankelijk van de ontwikkeling wellicht zelfs reeds eerder – in internationaal verband mee moeten doen aan een aanmerkelijke verbetering van het Hawk-systeem, teneinde deze geschikt te doen zijn voor de verdediging tegen zeer laag vliegende aanvallers (zg Helip).

57. Het zeer kostbare materieel dat door een moderne luchtmacht als zodanig moet worden gevoerd, tegenover het relatief geringe aantal doch over het algemeen hoogwaardig personeel, stempelt de Koninklijke Luchtmacht in wezen tot een kapitaalintensief bedrijf. De reeds eerder gesignaleerde onevenredig oplopende kostprijs van nieuw materieel maakt voor de verdere toekomst deze kwalificatie nog aannemelijker. Het moet dus wel tot bezorgdheid aanleiding geven, wanneer wordt geconstateerd dat in het budget van de Kon. Luchtmacht ieder jaar het percentage aan personeelslasten van het totaal beschikbare budget hoger wordt. Hierdoor dreigt het gevaar dat aan het wezen van een kapitaalsintensief bedrijf geweld wordt aangedaan en worden de juiste normen steeds meer verdrongen door die van een personeelsintensief bedrijf. Hoewel een en ander hoofdzakelijk plaats vindt door voor de KLu oncontroleerbare externe factoren, eist zulks voortdurende waakzaamheid.

58. Ieder kapitaalintensief bedrijf stelt specifiek eisen aan de verdeling van het budget. De steeds klimmende kosten van het materieel maken een zeer grote investeringsmarge noodzakelijk. Zonder verder dit punt in discussie te willen brengen, zou een marge van 25 tot 30% voor het instandhouden en vernieuwen van het huidige materieelpark met succes te verdedigen zijn. Het voor de exploitatie van de KLu overblijvende deel zou dan moeten worden verdeeld over de personeelssector en de materieel-exploitatie sector.

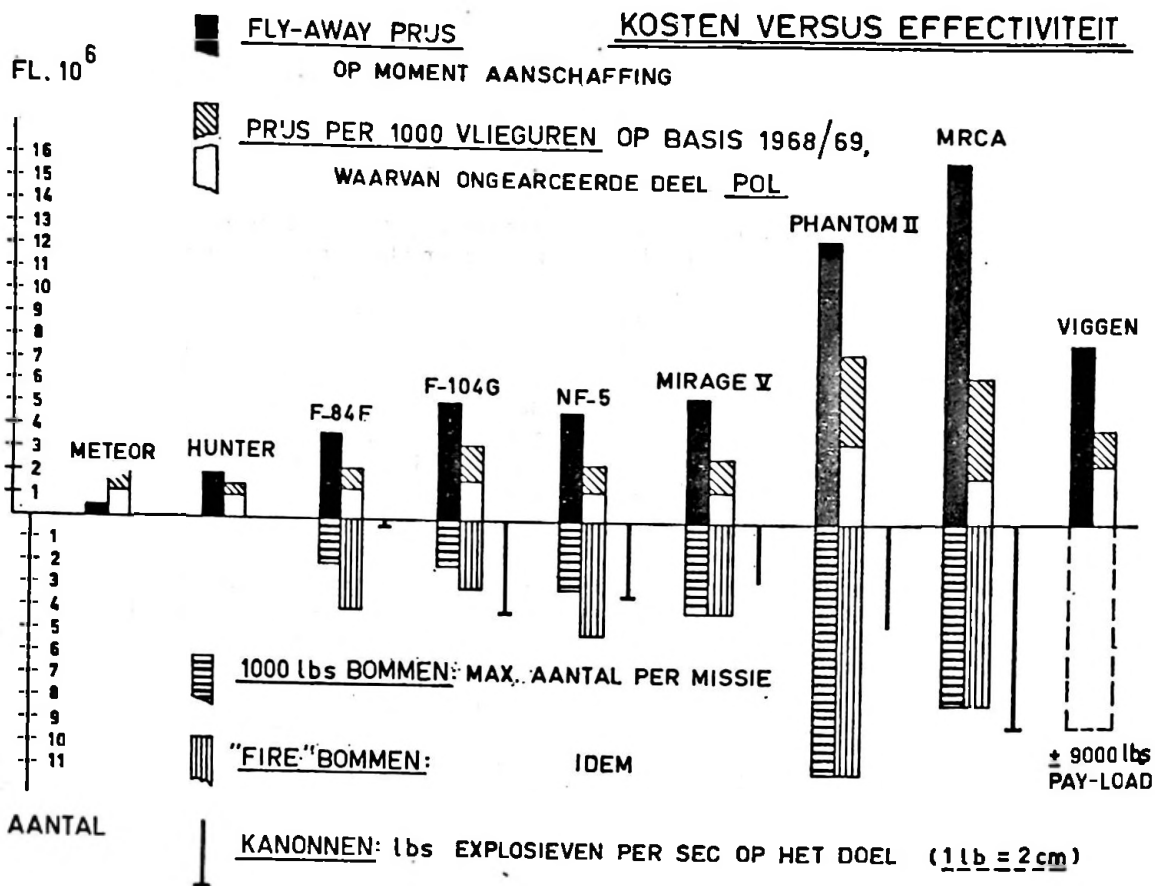
59. De personeelsbehoefte omvat thans circa 22.000 militairen en ongeveer 4000 burgers. Na jaren aandacht en inspanning is het gelukt de organieke behoefte tot deze aantallen terug te

brenge, met dien verstande dat vervanging van militair personeel door burgerpersoneel en omgekeerd mogelijk is. Ondanks de gunstige resultaten op dit gebied vertoont het aandeel van de personeelslasten in het budget echter een blijvende groei. Eensdeels veroorzaakt door een zekere vergrijzing* van het personeel – inhaerent aan een zo jong en snel gegroeid bedrijf – anderzijds door algemene nationale maatregelen die ook de KLu maar heeft te volgen. Hoewel vele van deze maatregelen budgettair worden gecompenseerd veroorzaakt deze groei ieder jaar weer opnieuw een van buiten zichtbare vergroting van de begroting van de Koninklijke Luchtmacht, zonder dat deze ook maar iets aan haar capaciteit toevoegt. Daarbij wordt de verhouding tussen investering en exploitatie reeds alleen hierdoor steeds minder gunstig.

60. De materieel exploitatie-sector omvat het gebruik van het aanwezige materieel ten behoeve van oefeningen en het onderhouden van de voorgeschreven paraatheid. Zonder dit gebruik zou de KLu snel aan waarde verliezen en zou spoedig de vraag moeten worden beantwoord, of het moreel verantwoord is op een doelmatige taakvervulling van de luchtmachtcomponent in geval van nood te rekenen. De kosten in deze sector worden bepaald door de van jaar tot jaar stijgende prijzen van reserve-delen, uitbestedingen, belastingen, enz. Gedeeltelijke compensatie van deze stijging wordt geacht vervat te zijn in het jaarlijks accrès van de begrotingsmiddelen, doch de praktijk is dat dit ontoereikend is en ieder jaar hierdoor een gedwongen bezuiniging in deze sector optreedt, welke in wezen een versraling van de activiteiten is, waardoor een stukje geoefendheid verloren gaat en de paraatheid met meer risico wordt beladen.

61. Bij het vliegbedrijf worden de materieel-exploitatie uitgaven vnl. bepaald door het aantal vliegtuigen (U/E) dat Nederland zich verplicht heeft aan de NAVO bij te dragen. Nauw hieraan verbonden is het aantal vliegers dat zijn operationele vaardigheid moet onderhouden. Dit aantal staat naar NAVO standaard in een verhouding (vliegersratio) van 1,5 : 1 met het aantal ingedeelde vliegtuigen. Ook gaf de NAVO voorschriften omtrent het gewenste aantal

* De nieuwe pensioenraad zal hier na 1971 weer corrigerend kunnen werken.

vlieguren per vlieger per jaar als norm voor het onderhouden van de operationele vaardigheid (JOP). De eenvoudige formule $U/E \times \text{vlieger-ratio} \times \text{JOP}$ geeft de wiskundige benadering van de jaarlijkse behoefte aan vlieguren bij de KLu. In geen jaren is echter de uitkomst van deze wiskundige formule de basis geweest van de ingediende begrotingen. Uit zuinigheidsoverwegingen is zowel de vliegerratio als het aantal vlieguren per vlieger beneden de aanbevolen SHAPE standaard gehouden. Deze-tot nu toe aanvaardbare-reductie kan echter niet verder worden voortgezet daar de acceptabele operationele vaardigheid, maar vooral de vereiste vlieg- en bedrijfsveiligheid een absolute benedengrens vormen. Overschrijding van deze grens kost mensenlevens!!

62. Bij de geleide wapens worden de exploitatie-uitgaven hoofdzakelijk bepaald door de vereiste graad van paraatheid van de aan de NAVO toegewezen eenheden. Deze graad van paraatheid

vraagt een bepaalde werklust en een hierop aangepaste organisatie. Beknibbelen op deze organisatie verzwaart de werklust van het personeel op onaanvaardbare wijze.

63. Als bijzondere factor bij de exploitatie-uitgaven moge ik de aandacht vragen voor de de reservedelen en brandstoffen rustende belastingen en rechten. Mede door de noodzakelijke grote invoer van de hoofdwapens uit het buitenland betaalt de KLu alleen reeds meer rechten en belastingen dan de beide andere krijgsmacht-delen tesamen (in 1967 was dat f 98 mln van de totaal f 150 mln voor het geheel van Defensie).

64. Bovenstaande hoofdcomponenten uit de materieel-exploitatie sector mogen onderstrepen dat in deze sector niet valt te bezuinigen zonder over de rode grensstreep van bedrijfsveiligheid en paraatheid te gaan. Integendeel, deze grensstreep is reeds zó dicht genaderd dat reeds meerdere

malen is bestudeerd op welke wijze een veiliger marge tussen deze rode grensstreep en de werkelijkheid kon worden gevonden. Maar noch het vliegbedrijf, noch dat van de geleide wapens lenen zich tot concessies zonder geweld te doen aan vlieg- en bedrijfsveiligheid, geoefendheid en paraatheid hetgeen tot heden toe ook nooit is aanvaard. De rest van de exploitatie-uitgaven dekken hoofdzakelijk secundaire en complementaire activiteiten, waar bezuinigingen „geen zoden aan de dijk zetten”, maar wel het leefklimaat wellicht ernstig geweld zouden aandoen, met alle gevolgen van dien. Een uitzondering hierop zijn die ten behoeve van de opleidingen. Doch deze zijn en worden herhaaldelijk herzien en gerationaliseerd. Momenteel steken deze opleidingen in kwaliteit bepaald gunstig af bij hetgeen in Nederland in de civiele sector wordt gepresteerd, of bij datgene wat van buitenlandse militaire opleidingen bekend is. Vermindering van fondsen hiervoor zou direct aanwijsbare kwaliteitsvermindering te weeg brengen, met een onafwendbare nasleep in het bedrijf van de KLu.

65. Resumerend kan worden gesteld dat in de zeer hoge exploitatieuitgaven – uiteraard bij handhaving van de huidige opdracht – praktisch geen mogelijkheden tot verminderingen meer te vinden zijn, hetgeen zou dwingen tot het sterk beperken van de investeringen, terwijl juist een hoge investeringsactiviteit nodig is, voor het voorzien in de als noodzakelijk aangegeven behoeften. Voor enig begrip van de hiervoor benodigde bedragen moge gewezen worden op de kosten van het Starfighterproject van rond f 760 mln en het HAWK-project van rond f 206 mln, bedragen die in de 70-er jaren zeker alleen al conjunctureel veel hoger gesteld zullen moeten worden. Om dan nog de voortgang van de techniek met zijn prijsverhogende werking buiten beschouwing te laten!

66. Voor zover de nationale behoefte en de internationale verplichtingen een vast uitgangs-

punt blijven vormen, is de mogelijke oplossing van zuiver financiële aard. Klemmend is de omstandigheid dat de rode streep van paraatheid en geoefendheid reeds zo dicht is genaderd, dat in de exploitatiesfeer weinig soulaas kan worden gevonden. Indien het onmogelijk zou worden te voorzien in de vereiste verbeteringen en in een later stadium vervanging van het groot materieel door op zijn minst gelijkwaardig materieel, zullen in de toekomst de werktuigen gaan ontbreken om het huidige peil te handhaven. Alsdan zal de rode streep onherroepelijk worden overschreden, of zullen de internationale- en nationale verplichtingen ernstig moeten worden besnoeid. Maar dan zal de toelaatbare grens waarop een nationale luchtmachtcomponent in de Navo nog bestaansreden heeft snel zijn overschreden daar de exploitatiekosten per wapen onaanvaardbaar hoog zullen worden. Alleen een vergaande samenwerking en integratie in NAVO verband zal dan uitkomst kunnen bieden, zij het dat ook een geïntegreerde NAVO luchtmacht voor de deelnemende landen hoge kosten mee zal brengen, gezien de kwalitatieve en kwantitatieve ontwikkelingsmogelijkheden welke de potentiële tegenstander in de laatste jaren heeft getoond te bezitten. Met dit toekomstbeeld voor ogen dient eerst de vraag beantwoord te worden of het voortbestaan van een betrouwbaar component in de lucht als aandeel aan de gemeenschappelijke verdediging, met alle consequenties van dien, door het Nederlandse volk al dan niet ernstig wordt genomen. Ik moge dan in dit verband eindigen met waarmee ik begonnen ben: in de moderne strategische opvattingen van de oost-west situatie is de luchtcomponent het meest doeltreffende middel voor afschrikking en crisisbeheersing; t.a.v. de realisatie hiervan geldt onverminderd: „vigilance is the price for peace”. Maar die „price” is in de huidige wereld waarin wij leven hoog, zij het voor een ieder die de onvrijheid van oorlog of bezetting heeft gekend, nooit „te hoog”.

Syrië en het conflict in het „Midden Oosten”

VOORWOORD VAN DE REDACTIE

In deze verhandeling over het Midden-Oosten is in het bijzonder aandacht besteed aan de crisis-situatie van juni 67, alsmede aan de gebeurtenissen die tot deze crisis hebben geleid. Hierbij is vooral uitgebreid ingegaan op de rol die Syrië daarbij heeft gespeeld. Dit houdt verband met het feit dat de auteur in die periode deel uitmaakte van het Waarnemerskorps van Officieren van de Verenigde Naties met Damascus als standplaats. Het artikel besteedt tenslotte aandacht aan de gevolgen van de zesdaagse oorlog voor Syrië.

HET ONTSTAAN VAN DE CRISIS SITUATIE IN MEI-JUNI 1967

Inleiding

Door de vele en ernstige incidenten die begin 1967 hadden plaatsgevonden aan de bestandslijn tussen Israël en Syrië, o.a. ten zuiden van het meer van Tiberias en mede als gevolg van de door de Syrische regering met voorbedachte rade gevoerde hetze-politiek tegen Israël waren de spanningen in het Midden-Oosten ernstig toegenomen. Tijdens een toespraak, bij de opening van de 6e conferentie van de Unie van Syrische studenten op 18 april 1967 te Damascus verklaarde de premier van Syrië Dr. Joussef Zayyen onder meer, dat Syrië ieder moment een aanval van Israël verwachtte. Op 14 mei 1967 beschuldigde de permanente vertegenwoordiger van Syrië bij de Verenigde Naties, Dr. Tomeh, Israël ervan voorbereidingen te treffen voor een nieuwe oorlog. Intussen waren diverse Arabische staten overgegaan tot gehele of gedeeltelijke mobilisatie van hun strijdkrachten. Twee dagen na de door Syrië in de VN geuite beschuldiging ontving de Indiase Gen. Maj. Rikkye, commandant van de United Nations Emergency Force (UNEF), op zijn hoofdkwartier in Gaza een bericht van de Chef Staf van de strijdkrachten van de Verenigde Arabische Republiek (VAR), Gen. Machmoed Fawzi, waarin deze verzocht om onmiddellijke terugtrekking van alle VN-troepen, die o.a. in waarnemingsposten waren gelegerd langs de bestandslijn met Israël en deze te doen verzamelen in

Gaza. Generaal Machmoed Fawzi meende dat dit voor de veiligheid van de VN-eenheden wenselijk was, aangezien de strijdkrachten van de VAR opdracht hadden ontvangen, zich paraat te houden voor een onmiddellijke actie tegen Israël, indien dat land agressie tegen een omliggende Arabische staat zou plegen. In verband hiermede vonden langs de oostelijke grenzen in de Sinaiwoestijn troepenconcentraties plaats van de VAR. De bevelhebber van de UNEF weigerde echter aan het verzoek gevolg te geven en deelde Generaal Fawzi mede, dat hij het verzoek aan de Secretaris-Generaal had overgebracht, daar hij (uiteraard) niet bevoegd was beslissingen te nemen over het terugtrekken en concentreren van de VN-eenheden. Diezelfde avond werd de permanente vertegenwoordiger van de VAR bij de Verenigde Naties bij Secretaris-Generaal U-Thant ontboden, teneinde het doel van het verzoek nader toe te lichten. Mocht n.l. blijken, dat tijdelijke terugtrekking van de UNEF werd beoogd, dan diende het verzoek als onaanvaardbaar te worden afgewezen. Immers de VN-eenheden waren indertijd naar de zgn. „Gaza-strip” en naar de Sinaï overgebracht, teneinde een herhaling van de vele incidenten tussen de beide landen te voorkomen aangezien die in het verleden hadden geleid tot de crisis van 1956. Alvorens echter in te gaan op het verdere verloop der gebeurtenissen, is het gewenst de gebeurtenissen rond de Sinaï-campagne van 1956, die heb-

ben geleid tot de vorming van de UNEF, in beschouwing te nemen.

Terugblik op de gevechtshandelingen van 1956 – oprichting en inzet van de UNEF

Na een periode van voortdurende grensincidenten en repressailledaden tussen Israël en Egypte vielen op 29 oktober 1956 Israëlische strijdkrachten Egypte binnen en rukten vervolgens met grote snelheid naar het Suez-kanaal op. Volgens Israël had deze actie ten doel de basis van de Arabische Fedayienterreurgroepen voor goed te vernietigen als repressaillecampagne tegen de door deze zelfmoord-organisaties uitgevoerde terreurdaden. Aan deze actie waren een aantal gebeurtenissen voorafgegaan die de toenmalige situatie explosief hadden gemaakt. In juli 1956 had de Egyptische Regering, zonder voorafgaand overleg en in tegenspraak met de bestaande verdragen de nationalisatie afgekondigd van het Suez-kanaal. Bovendien ging dit land over tot de verscherpte blokkade van de Golf van Akaba waardoor Israëls zuidelijke aanvoerhaven Eilat werd bedreigd.

Zoals bekend waren ook Engeland en Frankrijk daadwerkelijk bij dit conflict betrokken. Alhoewel de Veiligheidsraad binnen 24 uur na het uitbreken van de gevechtshandelingen bijeen was geroepen op verzoek van de Verenigde Staten van Amerika gelukte het niet terstond tot een directe oplossing van de situatie te komen. Eerst in de avond van 31 oktober 1956 werd de impasse in de Veiligheidsraad doorbroken door de „Uniting for Peace” resolutie – wat als procedurebesluit gold – te hanteren en de zaak naar een bijzondere spoedzitting van de Algemene Vergadering te verwijzen.

Op de eerste spoedzitting van de Algemene Vergadering werd een Canadese resolutie ingediend om – zoals door Engeland reeds eerder gesuggered – een strijdmacht van de VN te organiseren, teneinde de vrede in het omstreden gebied te herstellen en te handhaven. Naar aanleiding van deze resolutie werd vervolgens door de Secretaris-Generaal op 4 november 1956 een rapport ingediend, aan de hand waarvan tot de oprichting van een „Emergency International United Nations Force” kon worden overgegaan.

Nadat de gevechtshandelingen in de nacht van 6 op 7 november 1956 waren gestaakt, arriveerden reeds op 11 november 1956 de eerste eenheden van de Vredesmacht van de VN, de UNEF, bestaande uit Canadezen, Columbianen en Noren

op het verzamelpunt bij Napels (Italië). De voorhoede van de UNEF zette op 15 november 1956 voet aan wal op het 15 km ten westen van Ismalia gelegen vliegveld Aboe Soeweir.

Als eerste taak kreeg de UNEF toegewezen het bewerkstelligen van de wapenstilstand en het houden van toezicht op de naleving van de cease-fire bepalingen. Daarnaast diende de rust en orde in het gebied door hen te worden verzekerd, nadat de niet-Egyptische troepen waren teruggetrokken. Uiteindelijk werd de UNEF langs de bestandslijn tussen Israël en Egypte, en wel – ivm. een weigering van Israël – alleen op Egyptisch grondgebied gelegerd, om nieuwe schendingen van de wapenstilstandsvoorwaarden door Israël of Egypte te voorkomen. Spoedig bleek, dat de UNEF uitstekend voor haar taak was berekend. Op een gering aantal kleine incidenten na, heerst in de periode nov. 1956 – mei 1976 langs de bestandslijn, in Gaza en in het Sinai-gebied orde en rust.

Terugtrekking van de UNEF uit de Gaza-strook en de Sinai (mei 1967).

Uit het vorenstaande kan worden afgeleid, dat de vredesoperatie – het inzetten van de UNEF in dit gebied – een wezenlijke bijdrage heeft geleverd tot het beperken van de spanningen in het Midden-Oosten en in het bijzonder die tussen de VAR en Israël. Het ging derhalve niet aan deze strijdmacht tijdelijk terzijde te stellen teneinde de betrokken partijen de gelegenheid te geven tot hervatting van de gevechtshandelingen.

Anderzijds had de Secretaris-Generaal verklaard, dat de regering van de VAR het recht had de toestemming in te trekken, die zij in 1956 voor de legering van de UNEF op haar grondgebied had gegeven. Indien een dergelijk verzoek door de Secretaris-Generaal zou worden ontvangen, zou hij opdracht geven tot het doen terugtrekken van alle troepen van de UNEF uit Gaza en Sinai. Voorts merkte U-Thant nog op, dat een verzoek van de VAR om tijdelijke terugtrekking van de UNEF van de demarcatielijnen, die bij de wapenstilstandsovereenkomst van 1956 waren vastgelegd en/of de internationale grens, door hem zou worden beschouwd, als een verzoek tot algehele terugtrekking van VN-eenheden uit Gaza en Sinai, daar deze eenheden hun taak niet meer op de juiste wijze zouden kunnen uitvoeren.

Terwijl de Secretaris-Generaal op 18 mei 1967 de Veiligheidsraad op de hoogte had gesteld van de situatie, waren intussen strijdkrachten van de VAR reeds overgegaan tot het bezetten van ge-

bieden alwaar waarnemingsposten van de UNEF waren gevestigd. De waarnemingspost bij El Koentilla, bemand door een Zuidslavisch detachement werd op 18 mei gedwongen deze post te ontruimen. Bovendien werd aan andere Zuidslavische eenheden, o.a. te Sharm el Sheik, de eis gesteld hun posten binnen een kwartier te ontruimen. Om aan hun eisen kracht bij te zetten beschoot de Egyptische artillerie dezelfde dag een aantal Zuidslavische kampen.

Eveneens op 18 mei werd door U-Thant de officiële boodschap van de Minister van Buitenlandse Zaken van de VAR, Machmoed Riad, ontvangen, waarin bekend werd gemaakt, dat de VAR had besloten een einde te maken aan de aanwezigheid van de UNEF op Egyptisch grondgebied en waarbij om spoedige terugtrekking van de VN-strijdkrachten werd gevraagd. Nog diezelfde avond deelde U-Thant de Minister van Buitenlandse Zaken van de VAR in een schriftelijk antwoord mede – na overleg met de Adviescommissie inzake de UNEF – dat het verzoek tot terugtrekking van de VN-strijdkrachten zou worden ingestemd. Echter drukte hij tevens zijn ernstige bezorgdheid uit bij Machmoed Riad over de actie die door de VAR was ondernomen.

Duidelijk was immers in de afgelopen periode aangetoond, dat de UNEF een belangrijke factor was geweest bij de handhaving van orde en rust in deze gebieden. Spoedig zou blijken, dat de terugtrekking van de VN-eenheden ernstige gevolgen zou hebben voor de handhaving van de vrede.

In de hoop alsnog een gewapend optreden te kunnen voorkomen werd door het Secretariaat van de VN op 20 mei 1967 bekend gemaakt, dat de Secretaris-Generaal naar Kairo zou gaan voor het voeren van besprekingen met President Nasser en

zijn regering. Deze hoop werd echter in de bodem geslagen, toen President Gamal Abdul Nasser op 23 mei – terwijl U-Thant op weg was naar Kairo – het besluit bekend maakte van de afsluiting van de straat van Tiran voor Israëliische schepen en de beperking van de doorvaart voor andere schepen door deze straat, indien zij Israël tot bestemming zouden hebben. De doorvaart van en naar Eilat, die een levensbelang is voor Israël werd door deze eenzijdige daad in gevaar gebracht. De in het zuiden van de Negev woestijn, aan de Golf van Akaba gelegen havenplaats Eilat, wordt in normale tijden jaarlijks door meer dan 200 schepen aangedaan en is in het bijzonder van belang als olie-haven voor tankers. Het is ook de enige haven van waaruit Israël rechtstreeks handel kan drijven met Z-Azië en O-Afrika, aangezien Egypte het Suez-kanaal altijd gesloten heeft gehouden voor Israëliische schepen. De via Eilat geïmporteerde goederen bestaan voornamelijk uit machinerieën, hout uit Noord en West Afrika, ijzer en staal uit Japan en onderdelen voor Japanse auto's die in Haifa worden geassembleerd. De uitvoer bestaat vooral uit potas, die uit de Dode zee wordt gewonnen, koper uit de bij Eilat liggende mijnen (die eens het bezit van Koning Salomo zouden zijn geweest), citrusvruchten en andere producten van de in de Negev woestijn nieuw in cultuur gebrachte streken.

Toch vond de directe aanleiding tot de ontstane crisis tussen de Arabische landen en Israël zijn oorsprong niet in Egypte maar in Syrië. Om de diepere oorzaken van het Syrische optreden te kunnen begrijpen is het noodzakelijk de interne toestanden in dit land uitgebreider te belichten, vooral ook daar deze bepalend zijn voor het politiek en militair optreden.

SYRIE – REGERING EN BEVOLKING

Algemeen

In tegenstelling tot de campagne van 1956 (welke werd veroorzaakt door een controversie Egypte – Israël) was de eigenlijke aanleiding tot de jongste en derde krachtmeting tussen Israël en de Arabische landen de slechte verhouding tussen Israël en Syrië. Syrië, dat geteisterd werd door revoluties en staatsgrepen, had in de loop der jaren na het ontstaan van de Joodse Staat, getoond de meest onverzoenlijke en verbitterde vijand van

Israël te zijn. Toen de Secretaris-Generaal op 19 mei 1967 in zijn rapport aan de Veiligheidsraad de toestand dreigender dan ooit had genoemd sinds het najaar van 1956, memoreerde hij in het bijzonder de situatie langs de bestandslijn tussen Israël en Syrië, die steeds slechter was geworden, mede ten gevolge van geschillen over de cultivering van gebieden in de z.g. gedemilitariseerde zone. Pogingen van de Chef Staf van de United Nations Supervision Organization (UNTSO), de Noorse Gen. Maj. Odd Bull, om de besprekingen

over deze problemen in de Israëlië - Syrian Mixed Armistice Commission (ISMAC) op gang te brengen hadden in zoverre resultaat - na een 6 uur durende vergadering op 25 januari 1967 in een loods in de omgeving van de „Banat Yacoub”-brug (Dochter van Jacob brug) - dat het gedurende een korte tijd in dit gebied betrekkelijk rustig was. Syrië had deze bijeenkomst echter hoofdzakelijk gebruikt om er politieke munt uit te slaan, door aan de Arabische staten te tonen, dat haar houding t.a.v. Israël onverzoenlijk en ongewijzigd was.

De Syrische Arabische Republiek is een Socialistische Republiek. De huidige president is Dr. Nouredin el Atassi. Na de machtsovername van de huidige linker vleugel van de Socialistische Baathpartij werden diverse hervormingen doorgevoerd (pro Moskou koers). Van bijzonder belang zijn de vaak zeer felle tegenstellingen die er tussen de verschillende delen van de bevolking bestaan. Het gevolg van deze verdeeldheid is, dat het land zeer moeilijk bestuurbaar is. Van een gezamenlijke inspanning kan nauwelijks sprake zijn, terwijl de binnenlandse moeilijkheden, waarvoor elke regering zich gesteld ziet, bijzonder groot zijn.

Bevolking

De Syrische bevolking bestaat hoofdzakelijk uit Arabieren waarvan ongeveer 700.000 Bedoeïnen nog als nomaden leven. Tot de overige bevolkingsgroepen behoren de Druzen, Tjerkessen, Joden, Armeniërs, Turken, Perzen en Assyriërs. Op een totale oppervlakte van 181337 km² (inbegrepen het deel dat na de juni oorlog van 1967 door Israël is bezet) heeft Syrië een inwonertal van ongeveer 5½ miljoen, zodat het land onderbevolkt mag worden genoemd. De vluchtelingen uit het thans door Israël bezette gebied van Syrië rond Qunetra zijn hoofdzakelijk bedoeïnen en voormalige bewoners van de grotere plaatsen zoals Qunetra en Banias. Een juist aantal is niet bekend, maar geschat wordt ongeveer 20.000 personen. Zij zijn hoofdzakelijk ondergebracht in tenten of verdeeld over diverse dorpen en steden in het land. Na de 2e wereldoorlog zijn er voorts nog de Palestijnse vluchtelingen bij gekomen. Hun aantal werd vóór de oorlog van juni 1967 geschat op ongeveer 85.000, die gedeeltelijk waren ondergebracht in kampen (barakken c.q. tenten), dan wel in door hen zelf aangelegde nieuwe vluchtelingendorpen (huizen opgetrokken van leem c.q. strohutten). Een aantal van deze dorpen ligt

aan de hoofdweg van Damascus naar Qunetra. Door de United Nations Relief & Work Agency (UNRWA) wordt aan de Palestijnse vluchtelingen reeds geruime tijd steun verleend. De Palestijnen worden door de „gewone man” in Syrië over het algemeen beschouwd als „fanatici”, die de oorzaak zijn van vele problemen in hun land, ze zijn derhalve niet populair in Syrië en evenmin in de andere omringende Arabische staten. Het Arabische deel van de bevolking is in hoofdzaak Islamitisch (Soenniten en Schiïten 4.000.000). De Schiïten, die een minderheidsgroep in Syrië vormen hebben hun grootste aanhang bij de stam der Alaouiten. Hun woongebied is gelegen in het bosrijke gebied N.O. van Latakia. De Soenniten zijn de aanhangers van „het Geloof” terwijl de Schiïten de „afgescheidenen” zijn. Laatstgenoemden vormen een strenge fanatieke sekte met een eigen uitleg van de Koran. Momenteel heeft deze kleine bevolkingsgroep in feite de macht in handen.

Gen. Maj. Salah Jadid, de 39 jaar oude leider van de extreem linker vleugel van de Baath-partij, alsmede de huidige Minister van Defensie, Gen. Maj. Hafes Assad en zijn Alaouiten, worden als de „sterke mannen” van Syrië beschouwd. Er bestaat evenwel een grote rivaliteit tussen beide generaals, die in het verleden reeds aanleiding heeft gegeven tot vele interne moeilijkheden in de regerende Baath-partij. Op 2 maart 1969 voerde generaal Hafes Assad echter een geslaagde actie uit, waardoor hij thans als de „machtigste” man van Syrië kan worden beschouwd, terwijl de rol van generaal Salah Jadid schijnt te zijn uitgespeeld. De Schiïten worden sinds eeuwen door de andere Islamitische groeperingen gehaat en door de anti-godsdienstige houding van de regerende Baath-partij (voor het merendeel niet behorende tot de Soennitische richting) zijn de controversen tussen beide groepen nog meer toegenomen.

Alhoewel men hen ook tot de „Arabieren” rekent, zijn de Druzen politiek en geestelijk zeer op onafhankelijkheid ingesteld. Zij vormen een syncretistische sekte, die teruggaat op zeer oude gnostische bewegingen uit het begin van onze jaartelling, echter beïnvloed door de Mohammedaanse en Joodse mystiek. Het is een zeer krijgshaftig volk, dat tijdens het Franse mandaat over Syrië voortdurend tegen Frankrijk in opstand is geweest. De Druzen hebben hun woongebied voornamelijk in de Djebel ed Druz en het Hauran gebergte in het Zuidelijk deel van Syrië. Er bevinden zich echter ook grote groepen van in Israël (onge-

veer 20.000), Libanon (ongeveer 120.000) en een minder groot aantal in Jordanië. Het huidige Syrische bewind staat zeer wantrouwend tegenover hen en is eigenlijk bang voor deze bevolkingsgroep. Een van de redenen is, dat de vele staatsgrepen na het zelfstandig worden van Syrië veelal werden uitgevoerd met behulp van eenheden Commando's en parachutisten, geformeerd uit Druzen. Kol. Salim Hatoum, de meest bekende Druzen-Commandant in 1966 - eens lid van het tribunaal dat Israëls meesterspion Eli Cohen mede ter dood veroordeelde en een der uitvoerders van de mislukte staatsgreep van 8 september 1966 - vluchtte met vele anderen naar Jordanië.

Hij zou echter niet aan zijn lot ontkomen, want

op 26 juni 1967 na zijn terugkeer in Syrië werd hij gefusilleerd op beschuldiging van hoogverraad en collaboratie met de vijand. Een daarmee verband houdende Druzenopstand was gedoemd te mislukken door gebrek aan wapens en goede leiding. Tenslotte zijn vele Druzen, die in Israël wonen in het Israëlijsche leger, hetgeen mede een reden is, waarom het huidige bewind bevreesd is voor deze groep. De Syrische Regering beschuldigt dan ook Israël en de Druzen-stammen ervan, plannen te hebben gesmeed om tzt te komen tot de stichting van een onafhankelijke Druzen-staat. De Joden genieten een beperkte vrijheid van beweging. Het is hun echter verboden hun woonplaatsen te verlaten, tenzij zij hiervoor machtiging van de regering hebben verkregen. Hun aantal wordt nog geschat op 6000.

VOORSPEL VAN DE ZESDAAGSE OORLOG

Syrië heeft, nadat het in 1945 volledige zelfstandigheid verwierf, vrijwel voortdurend bloot gestaan aan een reeks van op elkaar volgende revoluties en staatsgrepen. Ook thans is de binnenlandse situatie nog verre van stabiel. De in 1958 gevormde Unie met de Verenigde Arabische Republiek i.c. Egypte, werd - mede door het arrogante optreden van Egyptische ambtenaren in Syrië - in februari 1961 verbroken. Tenslotte kwam tijdens de revolutie van 8 maart 1963 de Socialistische Baath-partij aan de macht. Echter waren hiermede de interne politieke spanningen verre van verdwenen. Ook in de Baath-partij bestaan verschillende groeperingen. Na vele staatsgrepen deed op 23 februari 1966 de extreem linkse vleugel van eerder genoemde partij een geslaagde greep naar de macht. De machtsstrijd ging niettemin onverminderd voort en de binnenlandse onrust nam steeds toe, o.a. doordat de regering de macht van de godsdienstige stromingen trachtte te beperken en de handel (inbegrepen de kleine middenstand en het ambacht) trachtte te nationaliseren. Als gevolg van deze hervormingsplannen van de Syrische Regering, braken begin mei 1967 op verschillende plaatsen in het land opstanden uit. Op 5 mei 1967 waarschuwde tijdens een godsdienstoefening in de grote Moskee in Damascus, het hoofd van de Liga van Moslim Oelama's, Sheik Hassan Habbanakeh voor een atheïstisch artikel in het orgaan van het Syrische leger „Het Volksleger” en riep zijn toehoorders op tot het uiterste te strijden voor de „verdediging” van het

geloof. Demonstraties ontstonden in Damascus, toen men vernam dat een aantal religieuze leiders, waaronder eerder genoemd hoofd van de Liga, waren gearresteerd en in Palmyra, dat eens de hoofdstad was van een machtig rijk onder Koningin Zenobia en thans eenzaam gelegen is midden in de Woestijn van Syrië, gevangen gezet. Enige met de bevolking sympathiserende Christelijke bisschoppen kregen huisarrest, terwijl de bisschoppen Youssef Tawil (Grieks Kath) en Oannis Jirji Staiti (Syrisch Kath) werden gearresteerd. Op 7 mei 1967 trachtte de Baath-partij nog voor de radio via een officiële regeringsverklaring de schuld te werpen op de Amerikaanse CIA, door te verklaren, dat deze organisatie voor het gewraakte artikel verantwoordelijk was. Tevens beschuldigde men in deze verklaring de Regeringen van Jordanië en Saoedi-Arabië, alsmede de naar Jordanië uitgeweken Kol. Salim Hatoum de stakingen te hebben georganiseerd. Toen geen verbetering in de situatie kwam en intussen een bom was ontploft in het Gouvernementshuis te Aleppo werden met behulp van de Nationale Garde en gewapende „arbeiders” brigades, vele winkels in de souks te Damascus opengebroken en de goederen in beslag genomen, terwijl de eigenaren naar Palmyra werden afgevoerd. Het hoofd van de „Algemene Federatie” van de arbeidersorganisaties, waartoe de arbeidersbrigades behoren, was de beruchte extreem linkse Alaouit Khalid Jundi. Toen ook de hoogste Islamitische leider, de Moefti Sheik Achmad Kaftaro zijn ontslag

had aangeboden besloot de regering, teneinde verdere binnenlandse onlusten te voorkomen, de personen die verantwoordelijk werden geacht voor het artikel, te straffen. De schrijver van het stuk, de onderofficier Ibrahim Khalas, die had

geschreven dat de religie dood was, alsmede de redacteur van het „Volksleger” kapitein Adnan Hamam en zijn secretaris werden ontslagen uit het leger en gestraft met levenslange gevangenisstraf en dwangarbeid.

DE TOESTAND BIJ DE STRIJDKRACHTEN

Gevolgen staatsgreep september 1966

De reactie van de regering op de mislukte staatsgreep van september 1966 was o.a. het „zuiveren” van de strijdkrachten van politiek onbetrouwbare elementen, hetgeen tot gevolg had dat vrijwel alle kundige officieren werden ontslagen.

Onder deze zuivering vielen:

- alle officieren, die in het buitenland een militaire opleiding hadden gevolgd;
- officieren van welgestelde afkomst;
- officieren, die niet van geboorte Arabier waren (Tjerkessen, Armeniërs etc.);
- een grote groep christen officieren.

Het ergste hadden luchtmacht en landmacht van deze zuiveringen te lijden. Deze zuiveringen, die in feite de laatste en meest ingrijpende waren uit de lange reeks van sinds 1958, hadden tot gevolg dat de waarde van het officierskorps bijzonder ernstig werd aangetast. Teneinde in de noodzakelijke aanvulling van het korps te voorzien, werden onderofficieren, partij-leden enz., veelal lieden zonder enige militaire opleiding of ervaring, op hoge militaire posten geplaatst. Het behoeft geen betoog, dat hierdoor zowel de deskundigheid als de stemming in het korps tot een onaanvaardbaar peil zakte. Om de regering veilig te stellen was de Nationale Garde alsmede de Volksmilitie en de Futuwa (gewapende jeugdorganisaties) opgericht, bovendien werd de binnenlandse veiligheidsdienst sterk uitgebreid, terwijl „politieke officieren” – voor het merendeel Alaouiten – bij alle eenheden van de strijdkrachten werden geplaatst. Ook bij alle belangrijke civiele bedrijven, overheidsinstellingen en verenigingen werden partij-leden geplaatst.

Gebeurtenissen die mede oorzaak zijn van het uitbreken van de zes-daagse oorlog.

Door de opstand van september 1966, die op „het nippertje” mislukte, ontstond een panieksituatie bij de leden van de regering, hetgeen niet te verwonderen is als men weet, dat het merendeel van hun voorgangers (kol. Hoesni Zaim en anderen) hun carrière vroegtijdig beëindigden doordat zij werden neergeschoten dan wel opgehangen. Naar aanleiding hiervan had de Syrische regering er dringend behoefte aan een „schuldige” te vinden, teneinde de aandacht van de (binnenlandse) problemen af te leiden. Derhalve werd de aandacht wederom gevestigd op de gemeenschappelijke Arabische vijand, Israël, waartegen Syrië als voorvechter van de Arabische wereld zou optreden. Syrië hoopte hiermede politiek succes te bereiken, zowel in binnen- als in buitenland.

Daarnaast werd een intensieve propaganda-campagne gevoerd; anti-Engels (i.v.m. de verdeling van het Midden-Oosten na de 1e wereldoorlog), anti-Frans (i.v.m. het mandaatverleden), anti-Turks (vanwege Hatay-Alexandrette), anti-Amerikaans (i.v.m. steun aan Israël). M.b.t. Israël kon Syrië geen direct verlies van gebieden „claimen” zoals de andere omliggende Arabische staten dit konden. Men meende dit echter toch te kunnen stellen op grond van het feit, dat Palestina eens deel had uitgemaakt van „Groot-Syrië”. Via pers, TV en radio werd Egypte van lafheid beschuldigd en Jordanië alsmede Saoedi-Arabië van collaboratie met de vijand. Bovendien begon men Israël te bedreigen met algehele vernietiging, terwijl men de Arabische wereld beloofde desnoods geheel alleen de oorlog met Israël te voeren voor de bevrijding van Palestina.

SITUATIE VOORAFGAANDE AAN DE FEITELIJKE INCIDENTEN

De Wapenstilstandsovereenkomsten van 1949

Volgende op de onderhandelingen met de toenmalige waarnemend bemiddelaar van de VN, dr. Ralf Bunche, sloot Israël in 1949 met elk der 4

omliggende Arabische landen apart, een General Armistice Agreement. Deze overeenkomst werd met Syrië gesloten op 20 juni 1949. In de overeenkomst waren Israël en Syrië overeengekomen, dat aan beide zijden van de Armistice Demarca-

tion Line (ADL) twee zones zouden worden aangehouden:

de demilitarised zone, alwaar zich geen militaire of paramilitaire eenheden mochten ophouden. Wel was het mogelijk plaatselijk aangeworven politietroepen in deze gebieden te legeren;

de defensive area, alwaar alleen die militaire eenheden zouden worden gestationeerd als vastgesteld in de wapenstilstandsovereenkomst.

United Nations Truce Supervision Organisation (UNTSO)

Het toezicht op de naleving van de wapenstilstandsovereenkomsten is toevertrouwd aan de in 1949 opgerichte United Nations Truce Supervision Organisation for Palestine (UNTSO), die haar hoofdkwartier heeft in het vm „Government House” te Jeruzalem. Op het ogenblik treedt als Chief of Staff (COS) op de Generaal Majoor Odd Bull, die tevens voorzitter is van een aantal Mixed Armistice Commissions (MAC's). Deze MAC's waren opgericht om de COS in de uitvoering van zijn taak bij te staan en tevens om de voorkomende problemen en incidenten op te lossen. In een MAC zijn beide partijen door 2 officieren vertegenwoordigd terwijl als Chairman optreedt een hoofdofficier van het Internationale Waarnemers Korps van de VN.

De Israelian-Syrian Mixed Armistice Commission (ISMALC) heeft als standplaats Damascus met een onderafdeling – Tiberias Control Centre – (TCC) te Tiberias. In Qunetra beschikt men nog over een radiopost, Qunetra Control Centre (QCC). Teneinde de Chairman op de hoogte te stellen van de toestand in het grensgebied beschikt deze over een aantal United Nations Military Observers (UNMO's), die o.a. kunnen worden belast met het bemannen van de waarnemingsposten langs beide zijden van de bestandslijn en het houden van „investigations” inzake plaatsgevonden incidenten. Aan dit waarnemerskorps wordt ook door Nederland een bijdrage geleverd door telkenmale voor de tijd van 1-2 jaar een aantal van 10-15 officieren van alle krijgsmachtdelen beschikbaar te stellen.

Incidenten langs de bestandslijnen

Sinds de tijd, dat de wapenstilstandsovereenkomst van kracht was geworden, hadden zich regelmatig incidenten voorgedaan over bepaalde stukken land (parcels) aan weerszijde van de

ADL, waarop beide partijen meenden rechten te kunnen doen gelden.

Een van de gebieden waar voortdurend incidenten plaatsvonden was gelegen ten zuiden van het meer van Tiberias. In verband hiermede had de UN een waarnemerspost in dit gebied gevestigd, t.w. observatiepost ECHO.

In dit gebied bevonden zich de twistgebieden, stukken landbouwgrond die hetzij Joods hetzij Arabisch eigendom waren, maar door het verloop van de ADL aan de Syrische dan wel Israëliische zijde ervan waren komen te liggen. Zowel de Joden als de Arabieren eisten het recht hun land te mogen bebouwen, doch ontzegden elkaar de toegang tot over de ADL gelegen gebieden. Dit resulteerde in diverse incidenten, waarbij Syrië het vuur opende op Israëliërs, zodra zij met landbouwtractoren het betwist gebied trachtten te cultiveren, dan wel Israël het vuur opende op Syriërs, zodra deze het eerdergenoemde gebied betraden. Van de zijde van UN werd steeds getracht oplossingen te vinden voor de problemen door in onderling overleg een verdeling van de twistgebieden vast te doen stellen.

Directe aanleiding tot de gevechtshandelingen in juni 1967

In de periode van januari 1967 t/m maart 1967 vonden ongeveer 8 incidenten plaats in het eerdergenoemde gebied, waarbij in tegenstelling tot de incidenten op andere plaatsen langs de ADL, het vuur werd geopend door Syrië op Israëliërs die bezig waren met het bebouwen van de grond in het betwiste land.

Op 2 april 1967 werd wederom vanuit verscheidene Syrische posten gevuurd met lichte en zware wapens op een Israëliische landbouwtractor, die volgens Syrië zich op hun grondgebied bevond. De tractor werd daarbij zwaar beschadigd. Israël was over dit incident bijzonder ontstemd en waarschuwde Syrië, dat het represaillemaatregelen zou nemen, indien zulks wederom zou gebeuren.

Het directe gevolg was, dat beide partijen, in afwijking van de wapenstilstandsbepalingen, versterkingen naar dit gebied zonden om alle eventualiteiten het hoofd te kunnen bieden.

Op vrijdag 7 april 1967 om 09.00 uur werd vanuit verscheidene Syrische posities, o.a. met gedeeltelijk ingegraven Duitse tanks uit de 2e wereldoorlog, het vuur geopend op een Israëliische landbouwtractor, waarbij deze uiteindelijk werd vernietigd. Kort hierop verschenen 2 Israëliische

tanks en 2 landbouwtractoren in hetzelfde gebied, als gevolg waarvan de wederzijdse beschietingen weer werden voortgezet.

Na enige tijd werd door de Syrische artillerie het vuur geopend op de Israëlische nederzettingen Kaawash, Ain Nejeif, Beit Katzir en Haon. Israël beantwoordde de beschieting vooralsnog met mortier en tankvuur, maar sloeg hard toe, toen omstreeks 14.00 uur de zonnestand gunstig was voor de luchtmacht.

Er was nog een voordeel voor Israël, n.l. dat een groot deel van het Syrische leger – zoals altijd op vrijdagen – met verlof was, waardoor b.v. van alle luchtdoelartillerie-batterijen rond Damascus slechts 3 batterijen waren bemand. Op genoemd tijdstip bombardeerden Israëlische vliegtuigen de Syrische stellingen in het zuidelijk deel van het vliegveld Damascus. Bij deze aanval werden o.a. 6 Mig's 21 vernietigd, bijna 1/4 van het aantal Mig 21 vliegtuigen dat Syrië bezat. Een bijzonder belangrijk nevenaspect van dit verlies aan vliegtuigen was het feit, dat hierdoor de minister van defensie Generaal Majoor Hafez Assad, die tevens commandant was van de luchtmacht, belangrijk aan prestige inboette (gezichtsverlies). Er ontstond paniek in de Syrische regering; de represaillemaatregelen van Israël werden uitgelegd als een eerste acte van een grootscheepse aanval van Israël. Syrië nam alle mogelijke maatregelen om zich van de steun van de Arabische

staten te verzekeren en liet daarbij niets na om de situatie te verergeren, omdat, zoals reeds in de inleiding is vermeld, tijdens een toespraak bij de opening van de 6e conferentie van de Unie van Syrische Studenten op 18 april 1967, de premier van Syrië verklaarde, dat Syrië ieder moment een aanval van Israël verwachtte.

Verhouding Syrië – Arabische staten

Syrië trachtte met uitsluiting van Jordanië, Saudi-Arabië en Libanon, Egypte, Irak, Algerije en Libië ertoe te bewegen een gezamenlijke actie tegen Israël te ondernemen. Daarbij zou dan in naam Syrië de initiatiefnemer zijn, terwijl in werkelijkheid Syrië er weinig voor voelde met zijn strijdkrachten de grens met Israël te overschrijden. Zoals bekend mislukte dit plan voor een groot deel, doordat Koning Hoessein geheel onverwachts op 30 mei 1967 een pact sloot met Egypte, waarbij Irak zich op 4 juni 1967 aansloot. Opnieuw verloor de Syrische regering haar gezicht, temeer doordat de diplomatieke betrekkingen tussen Jordanië en Syrië – in verband met een bom-ontploffing in een bus bij de grensplaats Ramta op 23 mei 1967 – door Jordanië werden verbroken.

Ook de verzoening tussen Koning Hoessein en de voormalige voorzitter van de Palestine Liberation Organisation (PLO), Achmed Shukari, was een bittere pil voor het Syrische Gouvernement.

DE ZESDAAGSE OORLOG VAN JUNI 1967

Situatie Syrische strijdkrachten

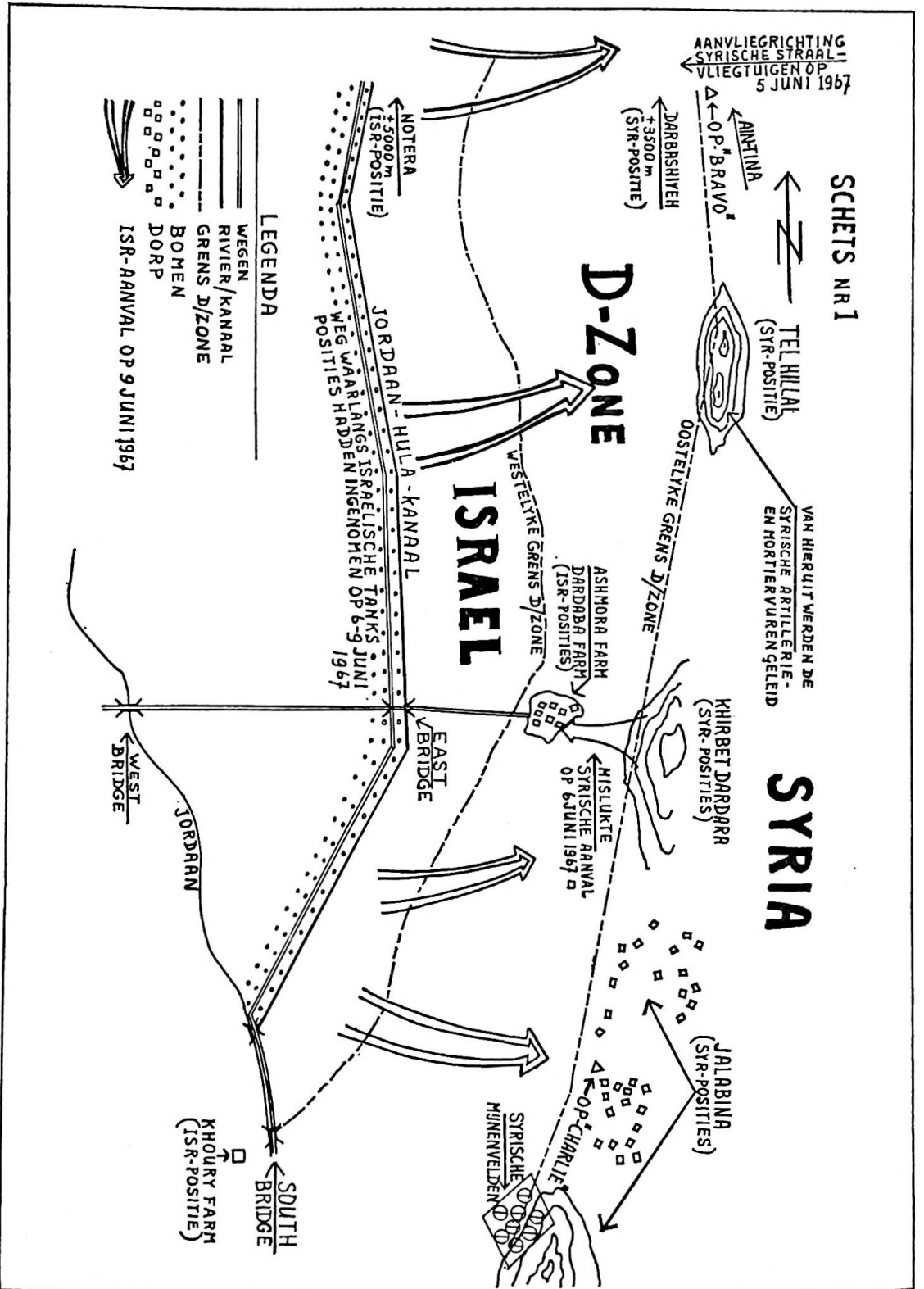
Zoals reeds eerder werd vermeld waren geoefendheid en moreel, vooral van het officierskorps bijzonder slecht. Ook de discipline en de zorg voor het materieel liet zeer veel te wensen over.

Een groot voordeel voor Syrië was het dominerende terrein, dat aan de grens met Israël was gelegen (Libanongebergte). Dit geeft Syrië goede waarnemingsmogelijkheden in het Jordaandal en in de Hulavallei. De in dit hoogland aangelegde versterkingswerken waren goed uitgevoerd en van zeer grote diepte. Een zwak punt van het Syrische leger was dat men vooral statisch optrad en de mogelijkheden van de mobiliteit niet uitbuitte, in verband met onkundigheid t.a.v. het gebruik van modern materieel en de „statische mentaliteit” van de Syrische officieren.

Dislocatie Syrische strijdkrachten

In de D/zone (schets nr. 1), eenheden van de volksmilitie versterkt met ingegraven Duitse tanks uit Wereldoorlog II. In het stellingengebied ten westen van Qunetra de 8e, 11e en 19e brig. 32 Infbrig en 90 Infbrig resp. zuid en noord van Qunetra.

Tijdens de gevechten werden de strijdkrachten in dit gebied versterkt met nog een infanteriebrigade. Voorts bevonden zich nog delen van een pantserdivisie in de directe omgeving van Qunetra. Bij iedere infanteriebrigade was een tankbataljon (T34 en/of T54) en een afdeling artillerie (SU 100) ingedeeld. Tenslotte was nog een onbekend aantal afdelingen artillerie en luchtdoelartillerie aanwezig.

Dislocatie aan Israëlische zijde

In de D/zone, politie-troepen versterkt met enkele verkenningseskadrons en afdelingen lichte veldartillerie. Ten behoeve van de operaties op 9 juni 1967 tegen Syrië werd een strijdmacht samengesteld bestaande uit een aantal pantserinfanteriebrigades (mot) en infanterie-eenheden, versterkt met een aantal tankbataljons. De vuursteun kwam van artillerie- en mobiele mortiereenheden. Ook hebben parachutisten en commando's aan de strijd deelgenomen. Gedurende de gehele actie was men van een maximale luchtsteun verzekerd.

Verloop van de gevechten

Daar over de voor Israël zo succesvol verlopen gevechten in de Sinaï en aan het Jordaanse front reeds uitgebreide publikaties zijn verschenen, zal ik mij beperken tot een globaal verslag van het verloop van de gevechtsacties aan het Israëliisch-Syrische front, die uiteindelijk hebben geleid tot de verovering – zij het na verbitterde gevechten van man tegen man – van de hoogvlakten rond Qunetra. Vooral ook omdat ik in die periode op één van de waarnemingsposten was gestationeerd, zodat ik ooggetuige was van een gedeelte van de gevechtshandelingen die zich aan dit front hebben afgespeeld.

Ik bevond mij toen op „Bravo” een observatiepost gelegen tegenover het drooggelegde Hulameer aan de Syrische zijde van de ADL (zie schets nr. 1).

Op 5 juni 1967 omstreeks 12.00 uur 's middags vlogen 4 Mig 21 straalvliegtuigen het territorium van Israël binnen. Zij passeerden noord van observatiepost Bravo (tussen observatiepost Bravo en Tel Katzir) daarbij zeer laag vliegend vermoedelijk om niet te worden gesignaleerd door het Israelische radarsysteem, in de richting van Tel Aviv. Tijdens de nacht van 5 op 6 juni 1967 werd langs de gehele lijn door beide partijen druk gebruik gemaakt van zoeklichten voor grondwaarneming. De volgende morgen, 6 juni 1967 omstreeks 08.00 uur, opende de Syrische artillerie langs de gehele lijn het vuur op Israëlische stellingen en nederzettingen (kiboetzin) langs de ADL. Het vuur werd in het begin slechts sporadisch door de Israëliërs beantwoord. Na enige tijd hingen over de gehele Hulavallei en in het dal van de Jordaan donkere wolken veroorzaakt door brandende gebouwen, huizen en velden. Later op de dag werd het vuur wel beantwoord door Israëlische artillerie, tanks en mortieren, terwijl kort

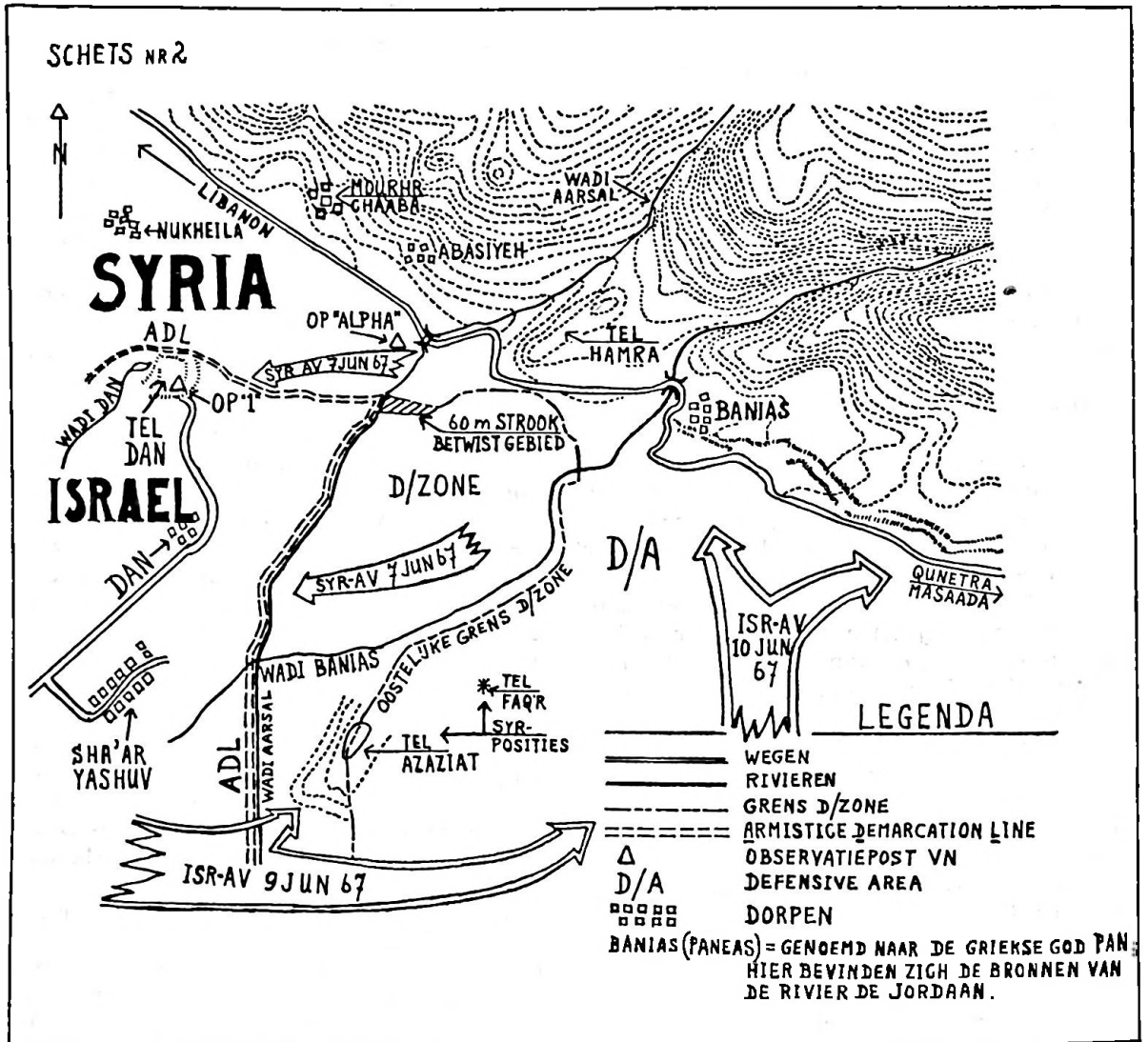
hierop Israëlische vliegtuigen de Syrische artillerie- en luchtdoelartillerie-opstellingen begonnen te bestoken. Een aanval zuid van observatiepost „Bravo” uitgevoerd door Syrische infanterie-eenheden op de vooruitgeschoven Israelische post bij Dardara Farm werd door de Israelische luchtmacht uit elkaar geslagen. De Syrische commando's die in de nacht van 5 op 6 juni bleken te zijn geïnfiltreerd tussen de Israëlische stellingen, werden reeds tegen de middag uitgeschakeld.

Intussen waren de Israëlische tanks begonnen de stellingen te beschieten in de directe omgeving van diverse observatieposten. Observatiepost „Delta” werd abusievelijk 3 maal door de Israëlische luchtmacht met napalm bestookt, maar daar de waarnemers in een shelter zaten werd niemand getroffen. Ook de observatiepost „Bravo” kreeg enige treffers van Israëlische tanks te incasseren, alsmede observatiepost „Charlie”. Op 7 juni 1967 werd in de Noordelijke sector vanuit 2 richtingen een aanval ingezet door een Syrische Infanteriebrigade versterkt met tanks en pantservoertuigen en gesteund door artillerie en mortieren.

De aanvalsdoelen waren de nederzettingen Dan, Sha'ar Yashuv en de versterkte Israëlische positie op Tel Dan (zie schets nr. 2). De aanval werd echter door de territoriale troepen, gewapende burgers en boeren en een batterij lichte veldartillerie, afgeslagen. Gelijktijdig werden door de Israelische luchtmacht de pantsercolonnes aangevallen, die zich nog op de weg Baniyas-Massada bevonden, waardoor deze weg vrijwel volledig was geblokkeerd door vernielde pantser- en andere voertuigen.

Intussen was men aan de Israëlische zijde steeds meer verbaasd, dat de lang verwachte Syrische massale aanval op de centrale sector van de Israëlische verdediging uitbleef. Dat plannen hier toe wel degelijk hadden bestaan, zou naderhand blijken bij de verovering van het hoofdkwartier van de Syrische strijdkrachten in Qunetra. Op 9 juni 1967 omstreeks 11.30 uur gingen Israëlische infanterie-eenheden gesteund door tanks en vliegtuigen tot de aanval over. In het noorden geschiedde de hoofdaanval in de richting van Tel Azaziat, Tel Faq'r en vervolgens in de richting van Baniyas en Masada (zie schets nr. 2). Daarbij zullen de gevechten om de belangrijke hoogten van Tel Faq'r in de geschiedenis van Israël voortleven als de zwaarste gevechten van de gehele 6-daagse oorlog. Dit was geen open woestijnoorlog, waarbij Israël de mobiliteit van zijn strijdkrachten kon uitbuiten, maar een moeizame operatie tegen een vijand, die zich had verschanst in

SCHETS NR 2

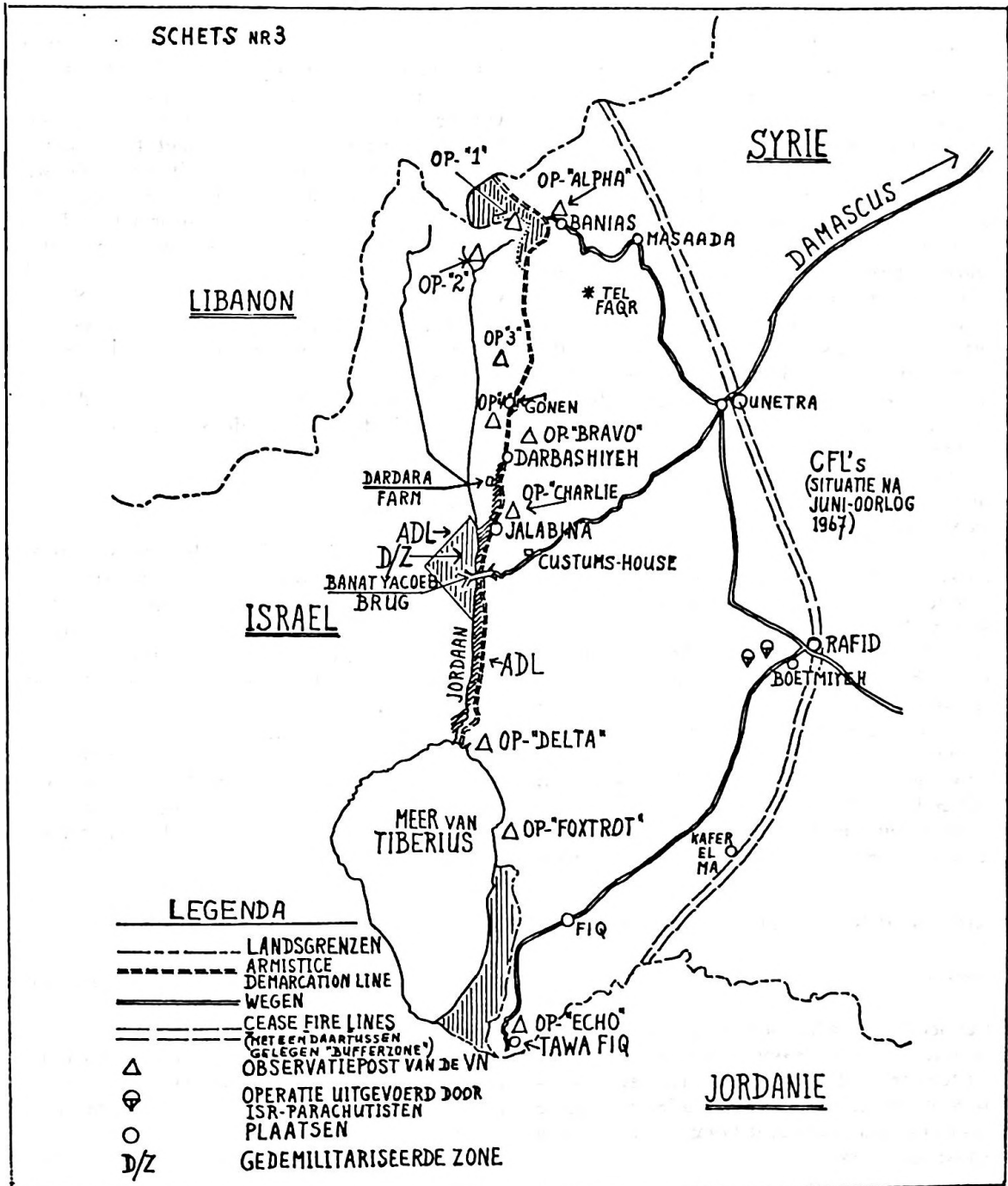
een lijn bestaande uit een uitgebreid stelsel van loopgraven, kazematten en forten. Hier ook vonden de verbitterdste man tegen man gevechten plaats, waarbij gebruik werd gemaakt van bajonetten en geweerkolven. Na 3 uren was het pleit beslecht ten gunste van de aanvallende „Golani's". Andere Israëliëse aanvallen werden uitgevoerd vanuit het centrum op het stellingengebied Oost van de Jordaan, in de omgeving van Gonen, Darbashiyyeh en Jalabina. Na een zware inleidende beschieting van artillerie en mortieren werd door een verrassende actie van lichte AMX-tanks de Syrische verdediging volkomen overrompeld. De tanks werden onmiddellijk gevolgd door bulldozers en infanterie-eenheden. Tegen de avond

waren de gestelde doelen bereikt, de voorste verdedigingsgordel doorbroken en 2 bruggenhoofden vast in handen. De nacht werd gebruikt voor hergroepering en herbevoorrading (zie schets nr. 1).

Op 10 juni 1967 werd bij dagaanbreken – gesteund door vliegtuigen – de aanval voortgezet in de richting van Qunetra en werden verliezen aan personeel en materieel van het Syrische leger toegebracht. Ook aan militaire gebouwen, zoals het eerdergenoemde Customs-house werd ernstige schade toegebracht. Overal langs de wegen lagen gesneuvelde en gewonde soldaten, alsmede vernielde en brandende tanks, stukken geschut en voertuigen van diverse typen. Dit kon door de

UNMO's worden geconstateerd, toen men in opdracht van de COS de waarnemingsposten moest ontruimen en terugkeren naar Damascus. Ondanks de Israëlische luchtaanvallen bleven de zware Syrische artillerie- en mortierbeschietingen

tot de voormiddag van de 9e juni bij tussenpozen doorgang vinden. Naderhand zou blijken, dat de Israëlische nederzettingen in de Hulavallei en in het dal van de Jordaan ernstig van deze beschietingen hadden geleden. Meer dan 200 woonhui-

zen alsmede landerijen en boomgaarden waren afgebrand, veel vee ging verloren alsook landbouwtractoren en landbouwwerktuigen.

Een andere Israëlische pantsercolonne, onder commando van Lt-Kol. Moshe, zwenkte naar het noorden af en rolde de weerstanden op bij Baniyas - Tel Hamra - Nukheila en Abasiyeh tot aan de Syrisch-Libanese grens. Met deze actie kwamen de bronnen van de Jordaan bij Baniyas vast in Israëlische handen en konden de belangrijke hoogten op de Mount Hermon worden bezet. Dezelfde morgen van 10 juni 1967 werd vanuit het gebied ten zuiden van het meer van Tiberias een infanterie-aanval, gesteund door pantservoertuigen, uitgevoerd door de brigade van Brigade Generaal Elad Peled (zie schets nr. 3). Het eerste aanvalsdoel bestond uit het overmeesteren van het geaccidenteerde terrein rond Tawafiq, om vervolgens door te stoten naar Boetmijeh.

Achter de vijandelijke stellingen werden in de omgeving van laatstgenoemde plaats parachutisten ingevlogen met helicopters teneinde vijandelijke hergroeperingen en troepenverplaatsingen te voorkomen.

Nadat in het noorden Masada in handen was gevallen en tussen diverse aanvalsspitsen contacten waren gelegd o.a. bij Hoetmijeh, werd de aanval met kracht voortgezet hetgeen resulteerde in de verovering van Qunetra om 14.30 uur. De eer om de stad Qunetra van vijandelijke weerstandsnesten te zuiveren viel te beurt aan de Golanibrigade van Kol. Yona.

Om 18.30 uur werden de „Cease-fire” bepalingen van kracht, waarna nog alleen zuiveringsacties in het door de Israëlische troepen veroverde gebied van Syrië werden uitgevoerd. De actie was binnen 48 uur voltooid, waarbij alle gestelde doelen konden worden gerealiseerd. Op 11 juni werden door de UNMO's contacten gelegd met de voorste eenheden van beide partijen, teneinde een Cease Fire Line vast te stellen. Dit contact, waar

ik mede bij was betrokken, kwam nog dezelfde dag tot stand met de Israëlische pantsertroepen bij Rafid. Aan de Syrische kant ging dit wat moeilijker, omdat er vrijwel niet gesproken kon worden van een verdedigingslijn daar het Syrische leger nog steeds in volle terugtocht was. V.w.b. de door het Syrische leger geleden verliezen kan in het algemeen worden gesteld, dat de personele verliezen voor tenminste 2 infbrigs en 1 pantserbrig zwaar zijn geweest. De materiële verliezen waren enorm, doordat een groot deel van de voorraden, opgeslagen in ondergrondse bunkers west van Qunetra, niet tijdig konden worden afgevoerd en krijgsbuit werd. Zo werd o.a. bij Kafer el Ma een grote hoeveelheid van de beschikbare artillerie munitie door het Israëlische leger veroverd. Bovendien ging een groot deel van het artilleriegeschut verloren, alsmede veel tks, vtgn en lichte infanterie wapens. De Syrische luchtmacht werd vrijwel geheel uitgeschakeld; de verliezen werden geschat op 55 toestellen van diverse typen.

Er is een aantal oorzaken aan te wijzen, dat heeft geleid tot de debâcle van de Syrische strijdkrachten.

De belangrijkste zijn:

- in de eerste plaats de reeds eerder gememooreerde zuiveringen van het officierskorps;
- de slechte militaire opleidingen die officieren en onderofficieren ontvangen, alsmede de onkunde van de hogere stafofficieren;
- de vrijwel volledige verwaarlozing van het onderhoud aan gemotoriseerde transportmiddelen en overig materieel;
- de slechte verbindingen, waardoor men ondermeer op de 9e juni bij het Ministerie van Oorlog vermeende dat Qunetra die dag reeds was gevallen en dit onjuiste bericht vrij gaf voor pers en radio.

GEVOLGEN VAN DE ZESDAAGSE OORLOG - TOEKOMSTIGE ONTWIKKELINGEN

Algemeen

Over het algemeen had de 6-daagse oorlog tot gevolg dat in Syrië grote onrust ontstond. Men was zeer teleurgesteld over de resultaten van de oorlog en de prestaties van het eigen leger, alsmede over de onjuiste voorlichting omtrent het verloop van de gevechten.

Alom werd kritiek geïoefend op de regering. De

regering wist echter haar positie te handhaven o.a. door wederom zuiveringen te gelasten in de strijdkrachten.

Daarnaast was een hergroepering en reorganisatie van de strijdkrachten noodzakelijk, aangezien deze in de 6-daagse oorlog volledig waren gedisorganiseerd.

Het hoofd van de Algemene Federatie van de arbeidersbeweging Khalid Jundi ondernam in

augustus 1967 een poging de regering ten val te brengen, doch slaagde hier niet in. Hij werd uit zijn functie ontheven, terwijl de arbeidersbrigades werden ontwapend. Betrokkene wordt thans beschuldigd zich 7.000.000 Syrische Ponden te hebben toegeëigend, welke toebehoorden aan de Syrische Staat.

De economie van Syrië is door de 6-daagse oorlog niet ernstig verslechterd, aangezien het gebied dat aan Israël moest worden prijsgegeven wel van bijzonder grote militaire betekenis is, doch economisch niet veel waarde heeft.

Slechts het grote verlies aan materieel van de strijdkrachten, alsmede de grote aantallen vluchtelingen stellen Syrië voor nieuwe economische problemen. Een tweede aspect van het verlies van het tactisch belangrijke terrein, dat aan Israël grensde, is het verlies van het redelijk goede wegennet in dit gebied, een wegennet dat vooral voor de strijdkrachten van groot belang was.

Nadat de vijandelikheden waren gestaakt werd een buffer-zone tussen beide partijen vastgesteld met aan iedere zijde van genoemde zone een cease-fire line (CFL). Door gebrek aan wegen aan de Syrische zijde van de CFL, t.b.v. een nieuw in te richten verdedigingsstelsel en mede t.b.v. de aan- en afvoer, waren de Syriërs genoodzaakt terstond met de aanleg en/of verbetering van wegen te beginnen.

Door de geleden verliezen aan zwaar materieel diende men opnieuw en wel op korte termijn over te gaan tot aanschaffingen.

Thans beschikt men over zwaar materieel verkregen door schenkingen uit de Arabische landen en aankopen in het buitenland (USSR en USA). Een andere reden waarom de Syrische regering thans grote aandacht besteedt aan dit deel van de infrastructuur is gelegen in het feit, dat een deel van de débâcle wordt geweten aan de slechte toestand van het wegennet in het algemeen.

Politieke gevolgen

Zolang de binnenlandse situatie onstabiel blijft, zullen van de zijde van Syrië geen stappen mogen worden verwacht in de richting van een duurzame vrede in het Midden-Oosten. Nu men bovendien een gedeelte van het Syrische grondgebied heeft moeten prijsgeven aan Israël, heeft men een motief om de oorlog voort te zetten.

Alleen indien de economische- en binnenlandse toestand gunstiger worden, mag men enige hoop koesteren op stappen om tot een meer duurzame vrede te geraken. De betrekkingen tussen Syrië

en een aantal Arabische landen, zoals Libanon en Jordanië zijn slecht.

Ook de vriendschap met Egypte is aanmerkelijk bekoeld, mede n.a.v. de pro-koning Hoessein houding van Nasser. Om te voorkomen dat Syrië zelf in een direct gevecht met Israël zal worden betrokken stuurt men thans de verzetsgroepen (terroristen) via Libanon en Jordanië naar Israëlisch gebied.

Hiermede hoopt men te bereiken:

- de positie van Koning Hoessein en de Libanese regering wordt ernstig benadeeld doordat de plaatselijke bevolking van deze landen represaillemaatregelen zal willen zien tegen eventuele Israëlische tegenacties. Hierdoor worden deze landen meer en meer in het geschil betrokken;
- de mogelijke tegenacties van Israël worden uitgevochten op ander Arabisch grondgebied;
- de positie van de regeringen van Jordanië en Libanon te verzwakken.

Ondanks de interne zwakte in eigen land wil Syrië uiteindelijk haar invloedssfeer uitbreiden, teneinde de leidende rol van Egypte over te nemen met als einddoel te komen tot de vorming van de staat Groot-Syrië waarvan o.a. Libanon, Jordanië, Palestina en het gebied dat door Frankrijk aan Turkije is gegeven deel zal uitmaken.

Reorganisatie van de strijdkrachten

Men is thans weer bezig het leger na de geleden verliezen te organiseren. Militaire adviseurs van Rusland en Algerije bevinden zich hiertoe reeds geruime tijd in Syrië. Grote hoeveelheden modern militair materieel zijn van de Communistische landen ontvangen. Ook heeft men zware vrachtauto's in West Duitsland aangekocht, omdat men van mening is, dat deze beter geschikt zijn voor het moeilijk begaanbare terrein in Syrië. Ook de luchtmacht heeft weer nieuwe gevechtsvliegtuigen ontvangen, alsmede enkele helicopters en transportvliegtuigen.

Palestijnse verzetsorganisaties

Sinds 2 mei 1967 geldt voor alle in Syrië woonachtige Palestijnen de dienstplicht. In de periode hiervoor geschiedde dienstneming op basis van vrijwilligheid.

Sinds juli 1967 wordt een basisopleiding gegeven in de militaire kampen in Derra gelegen in het zuiden van Syrië bij de grens met Jordanië. De specialistische „Commando” opleidingen worden

in diverse andere kampen gegeven, waarbij buitenlandse instructeurs (uit o.a. Algerije) als adviseurs optreden. Deze Syrisch-Palestijnse soldaten worden thans geformeerd tot speciale eenheden, die Guerrilla-acties moeten uitvoeren via Jordanië en Libanon in Israël.

Rechtstreekse infiltraties via de Israëliische-Syrische CFL's vinden vooralsnog weinig plaats omdat men bevreesd is voor Israëliische represailles. Dat deze opvatting juist is kan men afleiden van door de Israëliische luchtmacht uitgevoerde represaille-aanvallen op z.g. El Fatah kampen naar aanleiding van de aanslag op een El Al vliegtuig in Zürich.

Bovendien bevindt zich in het door Israël bezette gebied van Syrië vrijwel geen bevolking meer, met uitzondering van Druzen die echter met Israël sympathiseren. De onrust onder de Palestijnse vluchtelingen is echter toegenomen, doordat een groot deel van hen geen heil ziet in de

wijze waarop de Arabische Staten, t.w. Syrië en Egypte de oorlog met Israël menen te moeten voortzetten. Velen willen dan ook uit Syrië naar het buitenland emigreren, terwijl anderen rechtstreekse onderhandelingen wensen tussen Israël en de voorlopige Arabisch-Palestijnse Regering. De Palestijnen verwijten de Syrische Regering, dat zij het „vuile werk”, t.w. de guerrilla-oorlog, moeten voeren, terwijl de Syriërs zelf buiten schot blijven.

Het heeft tot gevolg gehad, dat onder de diverse Palestijnse verzetsorganisaties ernstige onenigheden bestaan. Ook de slechte verhouding tussen de Arabische Staten onderling heeft tot de ontevredenheid onder de Palestijnen bijgedragen. Er gaan thans steeds meer stemmen op, om over eigen toekomst te beslissen en te trachten met Israël tot een vergelijk te komen teneinde te geraken tot de Stichting van een aparte Palestijnse staat.

ENIGE BIJZONDERHEDEN OMTRENT LIBANON EN JORDANIE

Libanon

De gunstige economische toestand in Libanon heeft vooral bij Syrië afgunst gewekt. Van de zijde van het laatstgenoemde land wordt dan ook niets nagelaten om de Mohammedaanse bevolking op te hitsen tegen de overige groeperingen in Libanon. Zuid van Saida (Sidon) bevindt zich een kamp van Palestijnse vluchtelingen.

Asifa en El Fatah commando's, die uit Syrië vertrekken, vinden hier onderdak alvorens zij acties in Libanon uitvoeren. Het laat zich aanzien dat binnenkort de infiltraties en beschietingen aan de noordgrens met Israël zullen toenemen.

Een bevestiging van eerder genoemde veronderstelling is reeds thans duidelijk waar te nemen, nu het Libanese leger sinds april 1969 in actie is moeten komen tegen Syrische commandoeenheden, behorende tot de El Saiga gevechtseenheid. Hun huidige sterkte wordt geschat op 2500 goed opgeleide en bewapende commando's.

Dat Israël dit gevaar tijdig heeft onderkend moge blijken uit de Israëliische tegenactie tegen het vliegveld van Beirouth, op 28 december 1968 alsmede uit de aanleg van versterkingen langs de noordgrens met het neutrale Libanon.

Jordanië

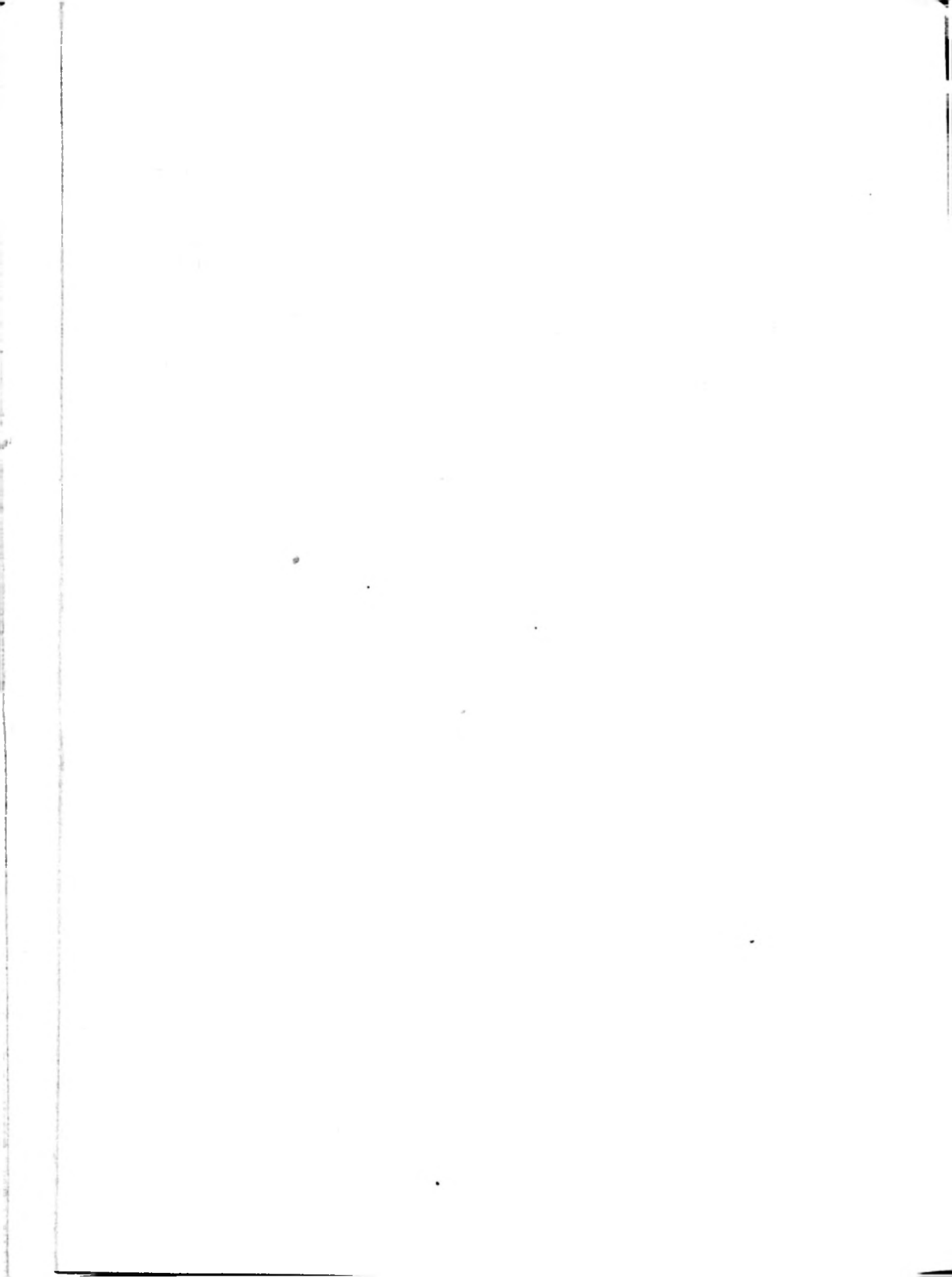
Jordanië bevindt zich in een weinig benijdenswaardige situatie. Het land is geïnfilteerd door

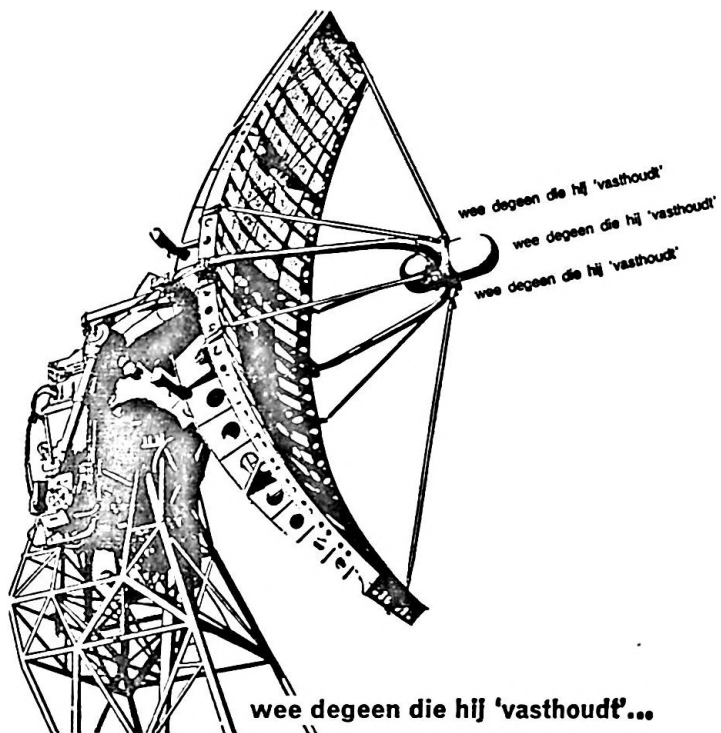
Irakse troepen, El Fatah – en Asifa commando's uit Syrië, Palestijnen en pro-Egyptische groeperingen. Indien niet spoedig een overeenkomst wordt bereikt, zal de toch al wankele positie van Koning Hoessein verder worden ondermijnd.

LITTERATUURLIJST

- Israël in het geweer, J. P. de Graaf en R. Keegel, Amsterdam, Parool, 1967.
Israël, de langste week, Mr. H. L. Leffelaar, Zwolle, Tijn, 1967.
Israël, land van vervulde belofte, Dr. Ben Goerion, 's-Gravenhage, Stok, 1964.
Het Nabije Oosten in de branding, Dr. Th. C. Vriezen, Nijkerk, Callenbach, 1957.
Israël, de wording van een moderne staat, D. R. Elston, Utrecht, Spectrum, 1957.
De Islam, Dr. F. R. J. Verhoeven, Amsterdam, de Brug, 1961.
De Arabieren, Mr. L. O. Schuman, Zeist, de Haan, 1960.
Kruisvaarders naar Jeruzalem, Prof. Dr. C. D. J. Brandt, Zeist, de Haan, 1961.
Ben – Goerion, bouwer van een staat, Robert St. John, Amsterdam, Becht.
Van Israëlieten tot Israëliërs, Dr. J. Meyer, Leiden, Sijthoff, 1965.
De spion die uit Israël kwam, Ben Dan, Amsterdam, Paris, 1968.
Israël vuurt, Yael Dayan, Amsterdam, Wereld bibliotheek 1967.
Het Midden Oosten en de Verenigde Naties, dl I t/m IV, 's-Gravenhage, Staatsdrukkerij 1956, 1957, 1958, 1967 (nrs 46, 52, 58 en 86).
Kleine Atlas van de bijbel, Luc H. Grollenberg, Amsterdam, Elsevier, 1956.

- Van Aartsvaders tot Profeten, Dr. H. J. Franken, Amsterdam, Strengholt, 1962.
- The Middle East, problem area in world politics, H. L. Hoskins, New York, Mac Millon 1954.
- Will Middle East go west, F. Utley, Chicago, Regnery 1957.
- The Story of the Arab Legion, Gen. J. B. Glubb Pasha, London, Hodder & Stoughton 1948.
- A soldier with the Arabs, Gen. J. B. Glubb Pasha, London, Hodder & Stoughton 1957.
- Britain and the Arabs, Gen. J. B. Glubb Pasha, London, Hodder & Stoughton.
- The Middle East Crisis, a personal interpretation, Gen. J. B. Glubb Pasha, London, Hodder & Stoughton, 1967.
- The road to war 1967, the arab - Israël conflict, W. Laqueur, London, Weidenfeld & Nicolson, 1968.
- Lawrence of Arabia, R. Aldington, London, Collins, 1955.
- One hundred hours to Suez, R. Henriques, London, Collins, 1957.
- Siege in the hills of Hebron, D. Knohl, New York, Yoxloff, 1958.
- Zahal, Israël's defence forces, M. Barkay, Tel Aviv, Davar Press - Min of Def, 1963.
- Every day life in Bible Times, National Geographic Society 1968.
- Through lands of the bible, H. V. Morton, 's-Gravenhage (vert) Leopold, 1940.
- In steps of the master, H. V. Morton, 's-Gravenhage (vert) Leopold, 1940.
- Soldiering for peace, Maj. Gen. von Horn, London, Cassell 1966.
- The six day war, dl I t/m III description of combats by commanders, Min of Def., 1967.
- Facts about Israël, Min for Foreign Affairs, Tel Aviv, 1966.
- L'histoire de DAMAS, R. le Tourneau, Damascus, Institut Francais de DAMAS, 1952..

Wee de belager van onze vrijheid die door deze SIGNAAL radar wordt opgespoord en 'vastgehouden'. Immers, deze radar is verbonden met een automatisch luchtverdedigingssysteem. Radar, rekenaar, schermen, versterkers en voeding zijn in klein bestek samengebracht. Dit kon alleen bereikt worden door de nauwe samenwerking van een team van zeer bekwame en gespecialiseerde werkers.

N.V. HOLLANDE SIGNAALAPPARATEN - HENGELD